

Ljubljanski kongres l. 1821. po dnevniku zagrebškega škofa Maksimilijana Vrhovca.

Priobčil Janko Barlé.

Med najslavnejše škofe zagrebške spada gotovo Maksimilijan Vrhovac. Bil je v svojem času prva oseba na Hrvaškem in njegovo delovanje v javnem življenju je bilo v vsakem pogledu mnogostransko. Če gledamo njegove zasluge na cerkvenem in kulturnem polju, ali če spremljamo njegovo delovanje na političnem, književnem in narodnem polju, povsod moramo občudovati veliki duh in izredne duševne sposobnosti tega velikega škofa.

Vrhovac se je porodil v Karlovcu dne 23. septembra 1752. Oče bil mu je Josip Aleksij Vrhovac pl. Ehrenberg, stotnik v Krajini, a mati Antonija pl. Znika. Najprej se je posvetil vojaškemu stanu in postal praporščak, no kmalo pusti vojaško suknjo in jo zamenja z duhovniško haljo. Posvečen l. 1775. v mašnika, je postal že l. 1784. kanonik zagrebški in l. 1787. rektor generalnega semenišča in bogoslovne fakultete v Budimpešti. Tam ni ostal dolgo, ker je bil še istega leta imenovan škofom v Zagrebu, kar je bil do svoje smrti dne 16. decembra 1827¹.

Za Vrhovčevo delovanje in sploh za tedanja doba hrani dragocene podatke njegov dnevnik², kateri do sedaj še ni bil porabljen in izčrpan, kakor bi bilo treba. Vrhovac je začel ta dnevnik svojeručno pisati že l. 1801., vendar za prva leta ni tako obširen in natančen kakor kasneje. Posebno zanimiv in važen je od l. 1809. do 1810., ko je bil Vrhovac banski namestnik. Tudi kasneje ga je vodil zelo natančno in ga pisal do 14. oktobra 1825., ko je že druga

¹ Njegovo življenje in delovanje je opisal dr. Velimir Deželić v »Vitezoviću« l. 1904. Pisatelj je v krepkih potezah očrtal delovanje tega velikega škofa, vendar bode treba, da se še podrobno ocenijo njegove mnogostranske zasluge.

² Dnevnik se nahaja v nadškofijskem arhivu v Zagrebu.

roka v dnevnik zapisala besede: „Sub ipso Prandio fatali appoplexiae ictu tactus, in perdurantiem valetudinarium statum incidi, ab ulteriori praesentis Diarii Continuatione me impediendem“.

Iz tega dnevnika sem izpisal ono, kar govori o ljubljanskem kongresu l. 1821. V Španiji in Portugalu se je vnela l. 1820. vstaja, ki je našla odmev tudi v Italiji. Karbonarji so pridobili v neapoljskem kraljestvu vojsko za svoje osnove, ki se je odpotila proti Neaplju. Kralj Ferdinand I. je moral priseči na španjolsko ustavo iz l. 1812. Tudi v Lombardiji je delalo plemstvo in kler na to, da se Avstrijci odondod spode. Avstrijski minister Metternich, je sklical kongres vladarjev in ministrov za dne 20. oktobra v Opavo, da v tem metežu napravi red. Angleški zastopnik je bil Stewart, francoski Caraman. Ruski car je prišel v spremstvu svojega brata Nikolaja, Capodistrije in Nesselrodeja, a pruski kralj s prestolonaslednikom, Hardenbergom in Bernstorffom. Avstrijski, ruski in pruski vladar so bili iz početka složni, a zastopniki Francoske in Angleške so se držali pasivno. Dne 19. novembra so podpisali ti trije vladarji zapisnik, v katerem izključujejo iz evropejske zveze vsako državo, v kateri bi prevladala revolucija in si prisvajajo pravico, da jo z orožjem upokore. To je bilo naperjeno pred vsem zoper neapoljsko kraljevino. Ker z revolucionarno vlado niso hoteli obravnavati, so poklicali kralja Ferdinanda početkom januarja 1821. na kongres v Ljubljano. To je v Neaplju razburilo duhove, ki so se šele tedaj malo pomirili, ko je kralj slovesno obljubil, da bo držal svojo prisego. Vendar ko je prišel v Ljubljano, je pristal na Metternichov predlog, da se poprejšnje razmere v njegovem kraljestvu zopet vzpostavijo. Ravno ko je Napolj dobil novo ustavo in kraljevič regent dne 31. januarja 1821. na njo prisegel, so sklenili vladarji, da mora avstrijska in ruska vojska vdreti v neapoljsko kraljestvo. Kralj Ferdinand je proglasil, da je bila njegova prisega prisiljena in zapovedal revolucionarjem, da odlože svojo oblast. Že v začetku februarja je odšla avstrijska vojska iz Lombardije proti Neaplju, revolucionarji so bili premagani, parlament razpuščen in karbonarsko društvo razpršeno. Kralj Ferdinand se je povrnil v začetku maja zopet v svoje kraljestvo³.

Iz dnevnika sem izpisal samo ono, kar govori o tem kongresu. Za našo Ljubljano je jako častno, da je imela nekoliko mesev tako odlične goste v svoji sredi. Bilo je gotovo neprilično za stanovanje, ker je bila Ljubljana takrat še majhna, a razen vladarjev, ministrov,

³ Gl. Ivan Rabar, »Poviest najnovijega vremena od godine 1815. do godine 1878«, str. 38—40.

škofov in drugih odličnjakov je bilo treba preskrbeti še s stanovanjem in hrano mnogoštevilno dvorjanstvo, častnike in moštvo. Tudi so dan za dnevom potovale skozi Ljubljano razne vojaške čete na svojem potu v Italijo. Bilo je treba poskrbeti tudi za razne zabave. Zato je zanimivo zlasti ono, kar pripoveduje dnevnik o razsvetljavi mesta Ljubljane in o gledališču.

Razen hrvaškega bana in škofa je bilo v Ljubljani takrat več hrvaške gospode. Iz dnevnika vidimo, da je bil Vrhovac cenjen v vladarskih krogih. Za sivolasega bolnega starčka je bilo gotovo neprijetno potovanje v zimi, vendar je bil navajen na razna potovanja, ki so bila v tedanjem času mnogo bolj neprilichna kakor sedaj, ko imamo zelo pripravna sredstva komunikacije. V Ljubljano se je takrat potovalo čez Samobor, Novomesto in Trebnje.

Priobčujem sedaj doslovno izpiske iz Vrhovčevega dnevnika.

9./X. 1820. Hora 7ma Matutina suae s. Majestates Pestino discesse-
runt, pransurae et pernoctaturae Strigonii apud Primatem Regni, inde per
Tyrnaviam ad Holisch profecturae. — Ex Holisch sua Majestas Imperator
Tropaviam itura, Imperatrix autem et Archidux omnes Viennam reddituri
sunt. — Coronae Princeps et Franc. Carolus hodie Visegradum pergunt,
ad Vesperum reddituri, crastino autem die per Komaromium ad Holisch
profecturi⁴.

14./XI. 1820. Sub Vesperam accurrit D. Goldschmidt referens se
Vienna nuntium accepisse, quod populus Berolinensis Regem Borussiae
detineat, nec admittat, ut Opaviam proficiscatur.

9./XII. 1820. Rumor in civitate confirmat: congressum Opaviensem
Labacum transferendum, quem nuntium confirmat quoque D^{nus} Reuter,
qui 3. Vienna abivit et sibi in cancellaria status id asseveratum esse
narrat.

10./XII. 1820. Regiminis Crisiensis Battalion unum Zagrabiam sub
ductu Colonelli Maroevich advenit, in foro Capitulari revisum per uni-
versum Generale Commando, ab Episcopo benedictum cum omni solem-
nitate . . .

11./XII. 1820. Pari ratione, uti heri Crisiense, ita hodie exceptum
et benedictum est Battalion S. Georgiense sub ductu Vig. Magistri Oguman.
— Utrumque hoc Battalion ordinatum ad Italiam propter Neapolitanos,
qui ad novam constitutionem Regno dandam Regem coegerunt, profi-
ciscuntur.

18./XII. 1820. A meridie Labaco accepi Litteras.

⁴ Bil je takrat Vrhovac v Budimpešti že od 19. septembra, od koder se je
povrnil v Zagreb 13. oktobra. Odšel je odondot z drugimi hrvaškimi delegati, da
pozdravi cesarja.

2./I. 1821. Aula Nostra Vienna discessit, versus Labacum, ubi Congressus Opavia eo translatus cum interventu Regis Neapolitani, Caesaris Russici et Regis Borussici celebrabitur.

3./I. 1821. Caesar Russicus Vienna discessit versus Labacum.

6./I. 1821. Litterae Vienna a B. Müller cum itinerario suae Majestatis Opavia Viennam.

7./I. 1821. Litterae Labaco allatae annuntiant, quod 3. & 5. Stabularii caesarei homines 80, Equi currules et sonipedes 115 usque 120, currus nobiliores 22 advenerint.

8./I. 1821. Labaco scribunt, caristiam rerum omnium increcere.

12./I. 1821. Vesperi soliti Lusores: sub actuali Lusu venit Courerius Labaco Locumtenens Regiminis Nassau . . . ad Commendanten Radivojevich, adferens mandatum, ut, cum universa Regimina ex Tyroli et Stiria ad Italiam proficisci debeant, pro servitio Labacum duo Battalion Confiniarii militis mox et indilate mittat. Officialis Courerius edixit Principem Meternich 4. advenisse Labacum et Zoisianum domum inhabitare: Aquam pro potu ex Görttschach adferri. 6. suam Sacratissimam Majestatem cum universis adjunctis $\frac{3}{4}$ ad 2 pomeridianam advenisse. 7. mane Praesentationem omnium in officiis constitutorum fuisse, et hora 10 Sacrum in Ursularum Ecclesia. $\frac{3}{4}$ ad 3. Imperatorem Russiae advenisse et in Episcopo illocatum a Caesare nostro in scalis osculo exceptum, et acclamationibus populi.

13./I. 1821. dimisi Literas officiali Courerio ad D. Busan sonantes Labacum. Officialis hic tarde a meridie abivit. Commendans Generalis Radivojevich ordinavit, ut unum Battalion e Varasdinensi utroque regimine, alterum e Sluinensi et Ogulinensi composita Labacum transeat.

14./I. 1821. Literae Labaco ab Episcopo ejate et fatales Tergesto, quibus annuntiat, Sichelburg, Vivodinam ab Episcopatu Zagrabiensi avellanda et Labacensi incorporanda esse, pari ratione Parochias militares Segniensi Dioecesi addici. Quodipsum etiam Vice-Archidiaconus Hansich Carlostadio scribit.

15./I. 1821. Hansich Carlostadio scribit semet resolutionem apud Circuli Capitaneatum in originali legisse, qua mediante disponitur, de altissima suae Majestatis cum praehabita sanctione suae Sanctitatis Pontificiae ddo 7^{mae} Decembris a. p. edito decreto constitutum esse: ut porro stabiliti maneant Episcopatus Goriciensis: Labacensis: Villachensis: Tergestanus et Vegliensis: reducuntur autem Osero, Polla, Cita nova et Cattaro. Segniensis Episcopatus canonice cum Modrusiensi unitus, dividitur ita: ut Modrusiensis Flumine resideat, Segniensis vero statum pure militarem confiniarium pro administratione accipiat, Carlostadium porro cum toto districtu Cis-Colapiano provisorio modo penes Episcopatum Zagrabiensem maneat, avulsis tamen (uti Intimatum 14. hujus Tergesto acceptum continet,) militaribus (proculdubio 6 Parochiis Regiminis Sluinensis) Segniensi: et Vivodina cum districtu Sichelburgensi Labacensi Episcopatibus applicandis.

21./I. 1821. Percepi Literas Labaco a D. Nicolao Busan.

24./I. 1821. Vesperis saltus: de ordine debuisse esse conversatio, sed in gratiam officialium Regiminum St. Georgiensis et Crisiensis, qui hora 12^a pomeridiana cum composito Battalion advenerunt, Labacum pro servitio transeuntes, datus est saltus et coena. Societas erat usque $\frac{1}{2}$ 1 noctis valde bonae voluntatis.

25./I. 1821. In prandio 6 officiales Regiminis St. Georgiensis.

26./I. 1821. Reduces officiales Reg. Vac. Paar. Capitaneus Piazza cum socio Labaco referunt, Episcopum Zagr. expectari Labacae: — caeterum nihil particularis referunt, eo excepto, exercitum austriacum probabilius Padum jam transivisse.

31./I. 1821. Visitavit Domina Comitissa Rogendorf et Comes Auersperg, qui retulit, quod Imperantes Labaci congregati libenter visuri sint, si Comes Banus et Episcopus illuc venerint.

1./II. 1821. Dispositiones feci circa suscipiendum iter Labacum.

4./II. 1821. A meridie hora $\frac{1}{2}$ 3^a per Szamobor Labacum discessi, ubi pernoctavi, sed in continuis caloribus. Mecum fuit Canonicus Host, Caeremoniarius Kraÿl, camerarius et unus Famulus.

5./II. 1821. Mane propriis Equis vectus sum usque Neostadium, ubi acceptis postalibus Equis, vectus sum usque Treffen, in continuis doloribus stomachi, ubi apud praeclarum Decanum Parochum Mussich condescendi, et statim decubui.

6./II. 1821. Circa horam 3^{am} pomeridianam Labacum veni: et ex invitatione Domini Consilarii Nicolai Busan condescendi in domo Mercatoris Piller in foro principali, ubi ex affectu Baronis Buzzetti quarterium in 4 pulchris Cubiculis consistens, gratis accepi: illudque praeterea commodum habui, quod per domesticam coquam victu et obsequio cum comitibus meis Host et Kraijl, ac universo famulitio consistente in camerario, auriga et 2 Husaris provisus fuerim.

7./II. 1821. Ex praescripto Medici tota die domi mansi: visitarunt me Dominus Busan, Henricus Sermage, Medicus Host, Episcopus Labacensis Grueber, Comes Wurmbrand, suae Sacratissimae Majestatis Imperatricis supremus aulae Praefectus, Episcopus consecrandus Capucinus.

8./II. 1821. Dies natalis Imperatricis: in Cathedrali Ecclesia audivi sacrum, dein visitavi Episcopum Dioec. Gruber, C. Wrbna, Busan, C. Wurmbrand, Episcopum consecrandum. Me visitarunt B. Buzzetti, C. Hohenwarth, Comes Deÿm: pransus sum domi: — a meridie mansi domi. Vesperis erat per urbem illuminatio, quam aulae inspexerunt: ego domi mansi in societate Domini Nicolai Busan.

9./II. 1821. Accessi suam sacratissimam Majestatem, qui me benignissime excepit et ultra horam mecum cordialiter est locutus: de propinata Dioecesi mea nihil se scire edixit et jussit, ut motiva et idaeam meam repraesentatione mediante exponam. Dein accessi Generalem Kutchera: cui locutus sum de Greth, Marcziani, Radivojevich Generalibus. Inde accessi Coronae Principem: Archiducem Franciscum Carolum, ubi

etiam D^{num} Görök et adjutantium Colonellum Ekard salutavi. Dein visitavi Card. Spina et Secretarium Pontificium Monsignore Mazzio. Aderat apud Card. Spina Episcopus consecrandus in Examine. Pransus sum apud Imperatorem: aderant in prandio etiam Comes Banus et ejus uxor. — Imperatrix erat admodum affabilis; monialibus se daturam opem promisit. A meridie domi existentem visitarunt Comes Deÿm, Prof. Suppan, Capitaneus Bettini.

10./II. 1821. Sacrum audiui in Ecclesia S. Jacobi, olim Jesuitarum, dein visitas feci: apud Archiduces Modenses Franciscum et Ferdinandum, Ruffo Legatum, C. Bellegarde, Principem Metternich. Pransus sum domi, a meridie eram apud Regem Neapolitanum et dein apud Com. Banum.

11./II. 1821. Hora 8va celebravi et sacrum audiui in Cathedrali Ecclesia. Hora 10ma coepit functio consecrationis Episcopi in partibus Infidelium titulo Termopili Pater Joannes de Cuneo Capucinus, Confessarius Regis³ Neapolitani. — Card. Spina erat Consecrator, ego et Dioec. Labacensis Assistentes Consecratores. Pransus sum apud Metternich, ubi conveni cum consiliariis Wacken, Merci, Generali St. Vincent, C. Eszterhazÿ, Secretariis Ottenfels et Kaiserfeld.

12./II. 1821. Dies Natalis suae sacratissimae Majestatis Imperatoris nostri. Hora $\frac{1}{2}$ 10 sacrum lectum dixi suis Majestatibus in Ecclesia Ursularum: summa Galla. Prandium domi. In aula private tota aulica familia cum Imperatore Russico et Rege Neapolitano natalem festivitatem in silentio celebravit. Me hac die visitarunt copiosi. Vesperi Illuminatio sat pulchra: aula eam inspexit, excepta Imperatrice, quae ob acceptum nuntium de morte sororis Maximilianae multum afflicta fuit, nec in publicum comparuit.

13./II. 1821. Accessi Imperatorem hora 9^a matutina, qui me ipse ad prandium invitavit, dein Archiducem Mod. Ferdinandum, qui addixit, quod proximo die dominico Zagrabiam venturus apud me hospitium accepturus sit, dein Archiducem Franc. Carolum, Cardinalem Spina et Mazzio, hora 12. Imperatorem Russicum, Episcopum Labacensem et Episcopum neoconsecratum: quocum vectus sum ad Regem Neapolitanum, ubi pransi sumus in societate Ducissae Floridae, uxoris Regis, Card. Spina, Episcopi Dioec. Labacensis et Gubernatoris Labacensis, caeteraque familiae Regis Neapolitani, Principis Butera, filii Ducissae etc. — Visitavi C. Auersperg Mokricensem, C. Spork, Porzia, P. Metternich, B. Bussetti, Abramsperg, Kruff, Hohenwarth, Marenczij, Auersperg Raymundum Capit. Circuli. Me quoque vesperi plures visitarunt.

14./II. 1821. Visitarunt me Skodler cum uxore sua, Abramsperg, Host. Ego visitavi Comites Wrba, Wurmbrand, Capodistria, Bellegarde, Comitissam Lasanzk". Pransus sum ad Imperatorem, qui iterum majorem in modum benignum se et gratiosum ostendit. A meridie ego visitavi Busan, Sermage, Thurn, ad me sub vesperum venerunt Episcopus Labacensis, Comes De"m, Suppan Professor, item Comes Banus cum Comitissa, qui inspexerunt quarterium, quod post meum abitum, Comitissa

incolere desideravit. Supervenit Varadi, tandem et Busan, qui mox ad B. Buzzetti transivit, experturus, quale pretium pro quarterio Comitissae Banissae elocandum exigat, tulitque nuntium, menstrue eum exigere 250 f., et si una theatralem Logiam accipere vellet, additamentum 100 f. in bona moneta, quod ipsum Comitissae notum reddidi eo adito, quod D. Busan commissionem tractatus in se assumpturus sit, et ad Comitissam venturus, ejusque determinationem excepturus.

15./II. 1821. $\frac{1}{2}$ 9 matutina Labaco medio postalium Equorum discessi: per St. Marein ad Possendorf, ubi prandium sumpsi, Treffen, Neostadium veni, ubi pernoctavi in diversorio apud Fabiani.

16./II.⁵ 1821. Audito apud Franciscanos Sacro, hora 8va Neostadio discessi, per Gutenhof Runam, ubi prandio exceptus sum in diversorio, postalibus equis, Runa vero usque Zagrabiam propriis alodialibus vectus sum et Zagrabiam circa horam 5^{am} pomeridianam adveni. Plures visitae, intra quos Marcziani et Radivojevich, de adventu Archiducis et Labacensibus novis curiosi.

17./II. 1821. Comes Banus Labaco hora 7^a vespertina advenit, quem accessi et ab illo iterum ad Radivojevich redivi.

18./II. 1821. Audito et lecto in domestica Capella Sacro, expectavimus Archiducem, qui Samoborino hora 3^a pomeridiana advenit. Praesentato Eidem statu civili et militari, paulo post itum ad prandium, quo nobiliter exceptus est. Fuerunt in prandio Archidux cum adjutantibus illius C. Fürstenberg, C. Banus, Radivojevich, Marcziani, Greth, Lukavsky, Millos, Episcopus Ztanic, V. Comes Lentulaÿ, Not. Civitatis Stadjoher, adjut. Seidl, Col. Veÿder, 2 officiales, C. Sermage, Can. Hoszt, Vukassovich, Mahanovich, Episcopus Simunich. A meridie inspexit Cathedralium Ecclesiam et ejus Thesaurum, Bibliothecam et Archivum Episcopi. Vesperis indicta est parva Societas virorum et foeminarum pro conversatione et coena, ad quam tamen Archidux non comparuit, colica acrius vexatus, a qua tamen acceptis 2 Lavativis relevatus fuit.

19./II. 1821. Archidux totaliter relevatus a suis corrosionibus 3^{tio} quadrante ad 9 matutinam lustravit civitatem . . .⁶ Sub mensa Labaco Archidux accepit Literas per expressum missas: quibus ei significabatur, Principem Gallo, Regenti Neapolitano, quod a Congressu Labacensi attulit, repraesentasse: Regentem vero cum declaratione, quod officiis filii erga Patrem, propriis, erga suam uxorem et proles, denique publicis erga nationem ligatus totum decisioni parlamenti nationalis subternat, quod cum Gallo Parlamento retulisset, admonitis repraesentantibus, ut ad evitandum sanguinis effusionem cedant, et se Monarcharum alliatorum voluntati conforment; officia sua omnia resignavit. Archidux hora 7^a vespertina ad saltum, quem C. Banus dedit, cui et coenae

⁵ V dnevniku je zapisano 15./II., kar je gotovo napačno.

⁶ Opisuje se, kaj je vse nadvojvoda v Zagrebu pregledal in katere osebe so bile pri slovesnem obedu, ki ga je priredil v čast svojemu gostu ob 3. uri popoldne škof Vrhovac.

nobili, interfuit usque $\frac{1}{2}$ 2 noctis, qua reversus est ad arcem Episcopalem.

20./II. 1821. Archidux expedito courierio cum responso ad acceptas heri Labaco Literas $\frac{1}{4}$ ad 10 matutinam discessit per Bellovarinum militare Kanisam et Budam, famulatio in arce Episcopali donavit 150 f. V. V.

24./II. 1821. In novis allgemeine Zeitung legitur Angliae declaratio ore Castelraikii pronuntiata, quod non approbet hostilem aggressionem Regni Napolitani.

27./II. 1821. Adnectitur Lista omnium Potentatum et Ministrorum, qui actu Labaci morantur in congressu. Vesperi saltus apud Comitem Banum . . . Comitissa cum filia hora 9^a Labaco advenit, et mox Societati semet adjunxit.

2./III. 1821. Labaci venit Litera, annuntians 23. Februarÿ courierium Neapoli advenisse, qui declarationem ejatis Parlamenti attulit, in qua aperte dicunt, se ingressum militiae in statum Neapolitanum pro belli declaratione consideraturos et Regem suum captivum detineri arbitratos. Magnam haec declaratio sensationem apud nostrum Imperatorem et universum ministerium excitasse, indeque statim conferentiam generalem ministerialem apud Metternich coadunatam, et declaratio reciproca cum proclamatione et paterna adminitione Regis Neapolitani ad filium dimissa est. — 24. Febr. copiosa tormenta ad Italiam per Labacum transiverunt. — Rex Borussiae vix venturus est Labacum, et Dux Modensis brevi abiturus est Modenam. — 25. Rex Neapolitanus 3. Martii ad Italiam, vicinio futurus exercitui austriaco, abiturus est. — Ducissa Florida praecedet 28. Febr. — Nugent et Bianchi Labacum advenerunt. Copiosi Courerii ad omnes Europae aulas dimissi sunt. — A meridie visitavit Busan cum sua, qui abiturus est cras Labacum . . .

3./III. 1821. Literae Labaco a D^o Busan Nicolao. Comes Banus D. Seidl S. V. M. Labacum misit pro obtinenda informatione, an sua Majestas Zagrabiam ventura sit, medio Dⁿⁱ Seidl misi responsum ad Comitem Wurmbrandt.

12./III. 1821. Vagi Rumores de exercitu nostro contra Neapolitanos misso: de novis revolutionibus exortis in civitate circumferebantur, quibus nullam fidem adhibui.

13./III. 1821. D. M. C. Aloÿsius Busan Labaco redux Literas a fratre Nicolao attulit.

14./III. 1821. Visitarunt . . . D. A. Busan, qui Labaco adveniens, certum me reddit, nullum meritorium courierium ab exercitu Labacum advenisse et ibidem magnam actu esse solitudinem.

17./III. 1821. Ex Italia nuntius, quod tumultus in Pedemontano statu sit, et Rex in favorem Principis Carignan Regimen resignaverit.

18./III. 1821. Varii iterum rumores sinistri per urbem, ubi e contra relatio ex Italia certum reddit, quod Austriacus exercitus in parte una complectente 2 divisiones ad Aquila remanserit. Frimont vero cum 3 divisionibus per Frascati versus Neapolim properaverit.

22./III. 1821. Radivojevich commendans Generalis fausta nova ab exercitu, quae illi praeterita nocte staffetaliter advenerunt significat. Adnectitur Litera Labaco accepta cum omnibus Bulletin Bellicis, et proclamatione Caroli Felicis Sabaudiensis, fratris Emanuelis Regis, qui in favorem Principis Carignan Regimen resignavit.

28./III. 1821. Literae Labaco insinuant, quod Exercitus Neapolitanus ubique ita se restrahat, ut assequi a nostro milite non possit. Comes Wrbna ad 10 horas processit et nullibi inimicum deprehendit.

4./IV. 1821. Labaco majoris momenti Bulletin de occupatione per militem austriacum urbe Neapolitana et resignatis fortalitiis Gaeta et Pescara.

8./IV. 1821. Labaco percepi Litteras a D. Consiliario Nicolao Busan. Scribunt praeterea Labaco: quod 3^a hujus Te Deum laudamus cum omni solemnitate celebratum fuerit. E manibus Imperatoris nostri ordinem Bavaricum Imperator Russiae in Cathedrali Ecclesia acceperit, quodue functiones Hebdomadae sanctae, signanter lotio pedum Labaci eadem cum solemnitate peragenda sint, sicut fieri solent Viennae, quem in finem etiam nobilis turma Germanica Vienna evocata sit. Aliati Imperatores indignantur Regi Neapolitano, quod Regnum suum non ingrediatur, sed Florentiis incurius rerum suarum haereat.

9./IV. 1821. Gradiscanum Battallion in suo ad Italiam progressu, hodie mane Zagrabiam advenit et adfuit solempni Te Deum laudamus, quod ex dispositione Aulae hodie in Ecclesia S. Marci celebratum est solempniter. . . .

15./IV. 1821. Communicavit D. Commendans Generalis Radivojevich duas Litteras, quas Labaco medio Staffetarum accepit: — utraque notum reddit, assaultum rebellium Pedemontarum, qui ex Alexandria 14.000 numero fortes versus Novaram processerunt, sed repulsi sunt a Generali Pedemontano Latour et Austriaco Bubna.

16./IV. 1821. Brodense Batalion, quod ad Italiam proficiscitur, bene ordinatum et vestitum, in foro Capitulari congregatum, revisum est a Comite Bano et reliquo Generalatu et officiolatum, ab Episcopo autem Benedictionem accepit.

18./IV. 1821. Labaco refertur: quod Supr. Vigiliarum Magister Gattenburg, qua curierius advenerit et deditionem spontaneam fortaliti Alexandriensis retulerit.

19./IV. 1821.⁷ Prandio exceptum Capitulum totum et 7 officiales Regiminis Petrovariensis, qui cum integro Battallion ad Italiam progredientes, hodie urbem ingressi sunt.

3./V. 1821. Comes Banus Labacum abivit, unde Comes Can. Sermage redivit, qui narravit suas sacratissimas Majestates benignam, reliquos aulicos gratiosam mei memoriam habere. Episcopi Labacensis Litteras attulit.

⁷ Veliki četrtak.

7./V. 1821. Labaco nuntius advenit, quod Regnantes circa 15 currentis abituri sint.

8./V. 1821. Excellentissimus Vegh a meridie cellerrimo cursu Labacum profecturus, per Zagrabiam transivit.

17./V. 1821. Aulae Magister refert, Marchionem Caraman, Legatum Gallicum et Comitem Blois Russicum status consiliarium Zagrabiam advenisse⁸.

22./V. 1821. Misi litteras Labacum ad Consiliarium Nic. Busan.

28./V. 1821. Litterae Vienna a Neustädter unicum Listam Itineris suae Majestatis Labaco Viennam continens.

12./VI. 1821. Litterae Labaco a D^o Busan.

15./VI. 1821. Gradiscanum Battalion ex Italia advenit: 9 officiales apud me pransi sunt.

26./VI. 1821. Primum Battalion ex Italia veniens Banalistarum primi Regiminis in via ad Petrinam lustratum est.

Francoska posadka na gradu pa Ljubljanci l. 1813.

Objavil A. Aškerc.

Kakor ob zavzetju Ljubljane l. 1809., tako je tudi ob odhodu francoske armade iz Ilirije trdnjava na gradu igrala važno vlogo¹. Na gradu se je avstrijska posadka pod generalom Moitelleom branila najdalje proti francoskemu vojaštvu, ki mu je poveljeval general Lamarque. In ko je meseca oktobra l. 1813. prihitel avstrijski general baron Fölseis s svojimi krdeli, da prepodi Francoze iz Ljubljane, se je ustavljala tudi njemu najdalje francoska posadka na utrjenem gradu.

General baron Fölseis se je čudil, kako se more ne posebno močna francoska posadka tako dolgo braniti dosti številnejšim avstrijskim četam, naposled pa je izvedel pravi vzrok, ki ga je nemalo iznenadil. Ljubljanci so namreč naskrivaj z živežem podpirali Francoze na gradu! Kako si to razlagamo? Francoska okupacija je bila resda občutno obremenila kranjsko prebivalstvo sploh in Ljubljance posebej z raznimi vojnimi kontribucijami, pa ko so se bile sčasoma razmere konsolidirale, so pa Francozi pokazali, da

⁸ Vrhovec takrat ni bilo v Zagrebu, ker je že 15. maja odšel na svojo graščino Golubovec pri Stubičkih Toplicah.

¹ Glej »Carniolo« 1911, str. 35—44.

niso prišli samo po kontribucije, da niso prišli samo jemati, nego so zavojevanim pokrajinam in mestom tudi prinesli svojo vzorno ustavo in upravo ter svojo svobodomiselnost, na višji stopinji stoječo francosko kulturo. Pomislimo samo, kako je maršal Marmont reformiral v Iliriji šolstvo! V Ljubljani je ustanovil celó univerzo — école centrale! — ter mesto povzdignil za glavno mesto vsega ilirskega kraljestva. V Ljubljani so bili najvišji upravni, justični in vojaški uradi vse Ilirije. Blagostanje se je večalo, saj je bila Ljubljana s Trstom vred tudi trgovsko središče Ilirije. Lahko razumemo Vodnika, zakaj je bil zapel: „Napoleon reče: Ilirija, vstan'!“ Lahko torej razumemo, zakaj so Ljubljančani kar pred očmi avstrijskega generala Fölseisa simpatizirali s Francozi in jih na tihem podpirali. Vse to razumemo prav lahko s psihološkega stališča in niti Fölseis jim ni mogel zameriti.

Toda Fölseis je moral Francoze pregnati, naj stane kar hoče, in zato je moral prevroče simpatije ljubljanskega prebivalstva siloma zadušiti. Zato je bil izdal dne 1. oktobra 1813. leta nastopni drakonski vojaški ukaz²:

„Da man in Erfahrung gebracht hat, dasz aus einigen Häusern und von mehreren Inwohnern von hier Lebensmittel aller Art dem Feinde nächtlicherweile zugebracht werden³ und dasz durch verschiedene Zeichen von den Fenstern mit dem Feinde eine Art Correspondenz unterhalten wird, so sehe ich mich zu dem strengsten Befehl veranlasst, dasz alle rückwärts gegen das Castell führenden Ausgänge, Thüren, Thore aus Gärten, Höfen und Häusern, sowie auch alle gegen das Castell führende Fenster an den unmittelbar an den Schlossberg anstossenden Wohngebäuden zugemauert werden. Der Herr Maire wollen dahero allen betreffenden Hausbesitzern augenblicklich den gemessensten Befehl erteilen, dasz dies ohne Zeitverlust unverweigerlich geschehe. Mehrere k. k. Herren Officiere erhalten den Auftrag, sich selbst zu überzeugen, und mir den bestimmten Rapport von Zeit zu Zeit zu geben. Die rückwärtigen Wohnparteien, welche ihr Licht blos durch diese Fenster erhalten, müssen ausziehen und sich bei ihren Bekannten auf diese ohnedies kurze Zeit einschränken und behelfen.

Ich erwarte, dasz sich die Bürger dieser so nötigen Vorsichts-massregeln bereitwillig fügen, indem sie die Notwendigkeit dieser Anstalt leicht einsehen werden. Den sich dawider Streubenden

² Fasc. 15, akt 27. (Francoska doba.)

³ Primeri moje romanco »Obleganje ljublj. trdnjave«. **Pesnitve 1910.**

werde ich als ein gegen das Allgemeine Beste wirkendes Individuum mit militärischer Strenge zu behandeln gezwungen sein.

Nicht minder ist mir bekannt, dasz auch Vieh auf das Castell gebracht wurde. Ich verbiete somit das Weiden an dem Schlossberg und in der Nähe des Castells.

Damit aus den über St. Florian liegenden zersträuten Häusern nicht dieser Unfug geschehe, so wollen Sie sechs Bürger ernennen, welche mir namentlich angezeigt werden wollen, und diesen zur Pflicht machen, sogleich mit dem Herrn Hauptmann Ende, der bey St. Florian das Piquet hält, alles daselbst befindliche Vieh aufzunehmen, und mir eine Bitte hierüber einzureichen, damit man durch öfteres Visitieren sich überzeugen kann, ob diesem Unfug gesteuert ist.

Ebenso werden diese 1. Bürger der Polizey an die Hand gehen und darauf wachen, dasz die Familien, so in denen an den Schlossberg anstossenden Häusern wohnen, nur so viel Brod und Fleisch täglich in ihr Haus schaffen, als der Bedarf für einen Tag ist.

Alle Wachen und Patrouillen erhalten den Auftrag, jeden ohne Unterschied des Alters oder Geschlechtes niederzuschieszen, der bey Tag oder Nacht Miene macht, sich dem Castell zu nähern.

Es wolle demnach zur allgemeinen Warnung dieses sogleich publiziert werden, sowie jeder eingebrachte Schuldige nach der Strenge der Kriegsgesetze behandelt und füsiliert werden wird.

Laybach am 1. Oktober 1813.

Fölseis m.
general p.^u

Fölseisov ukaz je bil ljubljanski župan, baron Codelli seveda še istega dne razglasil Ljubljančanom, pa, kakor se zdi, ukaz ni imel popolnega uspeha. Čeprav so morali od župana imenovani meščani: Knerler, Herleinsberger, Feichter, Sparovitz in Wichowski pomagati stotniku Endeju paziti na francozofile Ljubljančane, vendar so se bila pripetila ob ljubljanski trdnjavi nova „veleizdajstva“. Zakaj dne 3. oktobra je izdal baron Fölseis nov ukaz županu Codelliju:

„An den Herrn Maire Baron v. Codelli!

Nachdem sich die in denen letzt (!) gegen das Castell liegende Häuser noch immer verdächtig machen, dasz Lebensmittel auf die Festung geschleppt werden, so wollen Sie gefälligst die Verfügung treffen, dasz diese Häuser heute noch ganz sicher geräumt werden!

Laybach den 3. Oktober 1813.

Fölseis m.
general p.^u

Die erste Okkupation Idrias durch die Franzosen im Jahre 1797.

Vom der k. k. Bergdirektion Idria.

Nach der gegen Ende des 18. Jahrhunderts in Frankreich ausgebrochenen Revolution stand Österreich Jahre hindurch gegen Frankreich im Felde.

Der Operationsplan der Franzosen im Jahre 1797 ging dahin, mit ihren drei Armeen, welche unter dem Befehle der Generale Bonaparte, Moreau und Jourdan standen, konzentrisch gegen Wien vorzurücken, um sich an der Donau zu vereinigen.

Bonaparte, welcher in Italien operierte, theilte seine Armee in drei Kolonnen: die eine unter Joubert sollte zwischen Feltre und Belluno in Tirol einrücken, die zweite unter Massena war zum Vormarsch über Pontebba nach Kärnten bestimmt, während die dritte unter Bonaparte selbst über die julischen Alpen gegen Wien vorrücken sollte; bei Ausführung dieses Zieles besetzten Bonapartes Truppen auch Krain und Idria.

Gleich nach dem Falle der Festung Mantua am 2. Februar 1797 wurde die Gefahr eines feindlichen Einfalles in Krain befürchtet und schon am 9. Februar langte vom Landeshauptmann Grafen von Hohenwart in Laibach die Mitteilung an den Bergwerks-Direktor Bergrat Gottlieb Edlen von Gerstorf ein, daß am 5. Februar nachts mittelst zweier Estafetten besorgliche Nachrichten eingelaufen seien, die, wenn sie sich bestätigen sollten, allerdings einen feindlichen Einfall in Krain möglich machen können, aus welchem Grunde allfällig rätlich erscheinende Anstalten für die Sicherheit der Kassen, Produkte und sonstigen Wertgegenstände ohne Aufsehen einzuleiten wären.

Obwohl tagszuvor günstigere Nachrichten eingingen, daß nämlich die Kassen von Triest und Görz, welche nach Laibach gebracht worden waren, wieder auf ihre Stationen retourniert seien, machte das Bergoberamt in Idria bei so bedenklicher Lage dennoch am 10. Februar der Hofkammer für Münz- und Bergwesen die Anzeige hiervon und erbat sich die vorläufigen Verhaltensbefehle, wie man sich, wenn wieder Vermuten die Gefahr näher kommen sollte, sowohl in Rücksicht des für Spanien erzeugten, in den Magazinen lagernden Quantum von 15.000 Zentner Quecksilber, sowie der Sicherheit des

Werkes selbst benehmen und was allenfalls bei einem feindlichen Einfall veranstaltet werden solle.

Am 23. Februar langte von der Hofstelle die Weisung ein, sich bei einer drohenden Gefahr fortwährend mit der Landesstelle und dem Militärkommando im genauesten Einverständnis zu halten und von selben die Anordnungen bezüglich des Rückzuges und der Sicherstellung des ärarischen Gutes anzuschauen.

Indem der Landeshauptmann Graf v. Hohenwart in Laibach die Bereitwilligkeit zur Mitteilung der von den Landesstellen in Görz, Triest und Fiume eingehenden offiziellen Kriegsnachrichten gab und das Bergoberamt auch an den F. Z. M. Freiherrn von Alwintzy wies, erklärte sich am 6. März auch der Landeshauptmann in Görz Graf Raimund v. Thurn bereit, bei Annäherung einer feindlichen Gefahr ungesäumt Nachricht zu geben. Und schon am 20. März langte von demselben die Nachricht ein, dass der Feind die Piave in 3 Kolonnen passiert habe und auch den Tagliamento bereits übersetzt haben soll, daher die Gefahr immer größer werde, ungeachtet diesfalls von Sr. Hoheit dem Erzherzog Karl nicht Offizielles eingelaufen sei. Sollten sich die Umstände zum Vorteil ändern, so will der Herr Graf nicht säumen, weitere Nachrichten zukommen zu lassen. Die gleiche Nachricht kam unter einem auch vom Grafen v. Hohenwart zu.

In der Meinung, dass ein Einfall nur über Wippach und Schwarzenberg erfolgen könnte, sandte das Bergoberamt den Erzwagmeister Karl Kahl und Christof Thurn beritten zur Reconoszierung nach Schwarzenberg und weiter gegen Wippach zu.

Unerachtet aller mit den Landesstellen in Krain und Görz, dem Kreisamte in Adelsberg als auch mit dem kommandierenden Generalen Freiherrn v. Alwintzy gepflogenen Korrespondenz des Bergoberamtes wurde die äußerste Gefahr erst den 20. März abends von Sr. kais. Hoheit Erzherzog Karl aus dem kaum 6 Stunden von Idria gelegenen Hauptquartiere Wippach angezeigt und schon gegen Mitternacht von 22. auf den 23. März kamen feindliche Abteilungen unvermutet über die steilsten und unpraktikabelsten Gebirge, wo man sich keinen Überfall geträumt hatte und okkupierten das Werk und ganz Idria. Da die Arbeiterschaft für den Monat Februar noch nicht ihre Löhne erhalten hatte, wurde derselben knapp vor dem Einfall der Franzosen eine nach Mass ihrer Löhnung proportionale Anticipation von 8, 5, 4, 3 und 2 fl. verabfolgt; diese Anticipation betrug im Ganzen 6364 fl. 41 kr. Auch konnten kurz vorher nur 960 Zentner 50 Pfund Quecksilber und 603 Zentner Zinnober über Ober-Laibach nach Wien in Sicherheit gebracht werden und da sich starker

Schneefall eingestellt, mußten zur ungesäumten Fortschaffung der Werks- und Bruderladen-Kassen, Akten, wichtigen Grubenkarten und Kirchengereäte, welche Flucht den Werksbeamten: Kassier von Zergollern, Kontrollor Krampl und Protokollisten Salfund anvertraut war, 30 Bergarbeiter zur Anschaufelung dieser Strasse beordert werden. Eine gesteigerte Abfuhr zur Rettung des Quecksilbers und Zinnobers war in der kurzen Zeit aus dem Grunde untunlich, weil die Herrschaftsunterthanen vor Allem den Munitions- und Provianttransport für die österr. Armee unausgesetzt betreiben mußten, wodurch das Zugvieh stark gelitten hat und es an demselben auch mangelte. Ein Verbergen der Produkte wäre ein ebenso gewagter als gefährlicher Schritt gewesen, weil Quecksilber und Zinnober kein Gut ist, das unter vier Augen verborgen werden könnte und auch nicht in Abrede zu stellen war, dass unter den Bewohnern Idrias es doch einige hätte geben können, die sich durch Geld und Versprechungen, an dem es den Franzosen nicht gefehlt hat, zum Verrate und zur Entdeckung des verborgenen Gutes hätten verleiten lassen.

Gleiche Beschaffenheit hätte es mit der Vernichtung der Produkte gehabt und wäre auch ein Befehl dazu ergangen, wäre dieser mit der größten Bangigkeit und Furcht vor der Verantwortung in Vollzug gesetzt worden, weil hiedurch nicht nur die Vernichtung des ganzen Werkes, sondern auch das Leben der Beamten und der Arbeiter aufs Spiel gesetzt worden wäre. Daß diese Erwägungen richtig waren, bestätigten bald die Franzosen selbst durch Wort und Tat, wie später darauf hingewiesen werden wird.

Da Idria mit dem kön. spanischen Hofe einen sechsjährigen Quecksilber-Lieferungsvertrag à jährlich 10.000 Zentner abgeschlossen hatte und das vorhandene Quecksilberquantum für Spanien bestimmt war, konnte auch angenommen werden, daß das Quecksilber von den eingerückten Franzosen als ein auf Rechnung ihres alliierten Freundes liegendes Gut respektiert wird. Doch hat Freund gegen Freund so wenig Rücksicht getragen.

Auch bestand die Hoffnung, daß die retirierende österr. Armee nur nach Laibach gieng, um Sukkurs an sich zu ziehen, daß sich diese dann hinter dem Savefluße stellen und halten werde, in welchem Falle der Feind trotz Besitzergreifung Idrias auch nicht 100 Zentner des vorrätigen Quecksilbers hätte wegbringen können, weil das Werk über Sairach und Bischoflack immerhin mit der österr. Armee in Verbindung gestanden wäre, was jedoch durch die Vorgänge am Pontafler Passe nicht zutraf.

Idria liegt weit abseits von den Hauptkommunikationen und war zur Zeit der Franzosenkriege mit der Außenwelt durch die einzige entsprechende Strasse über Dole, Veharše nach Oberlaibach und Laibach verbunden und stand aus diesem Grunde auch unter keiner militärischen Bewachung; daß Bonaparte von der Hauptkommunikation abwich und sich in der größten Eile im schnee-reichen Winter und über hohe Gebirge den Weg nach Idria bahnte, liegt in der ihm schon lange vorher durch Spione zugekommenen Mitteilung, daß sich in Idria im Quicksilbermagazine ein Vermögen von zwei Millionen Gulden befinde und daß auch die Werkskassen ein ergiebiges Bargeld bergen. Sein Entschluß war Idria zu nehmen und im Falle eines Widerstandes mit Aufbietung aller Kräfte durch Schwert zu erobern.

Wie bereits erwähnt, überfielen die Franzosen Idria gegen Mitternacht vom 22. auf den 23. März 1797 und nahmen noch in derselben Nacht das noch zurückgebliebene geringe Bargeld der Werkskassa im Belaufe von 743 fl. 43 $\frac{1}{2}$ kr., sowie jenes der Naturalien-Inspektorskassa per 299 fl. 52 kr. im Beisein der Werks-Oberbeamten und des Buchhalters gewaltsam durch Erbrechen der Kassatruhen an sich, visitierten sodann die Magazine und versiegelten sie mit dem republikanischen Wappen. Die feindlichen Truppen mußten gleich bei ihrer Ankunft von den Bewohnern Idrias mit Lebensmitteln unnachsichtlich unter sonst zu gewärtigender Plünderung versehen werden und weil wegen der Anwesenheit der Feinde keine Lebensmittel nach Idria gebracht wurden und die Inwohner meist Arbeiter waren, trat an manchen Lebensartikeln bald große Not ein.

Nicht nur Brot, Speck, Eier, Schmalz, geselchtes Fleisch, sogar Schuhwerk mußte an die Franzosen abgegeben werden und litten die Bewohner hiedurch selbst mit ihren Familien bittere Not. Ungeachtet dessen, daß außer der geringen Anticipation kein Werksbediensteter durch drei Monate einen Lohn erhielt, giengen dieselben ihrer Arbeit wie gewöhnlich nach.

Daß Werk besaß in Ober-Laibach ein eigenes großes Magazinsgebäude, welches ein Werksbeamter verwaltete, die dort eingelangten für Idria bestimmten Waaren und Getreidesorten übernahm, depониerte und durch kontraktlich aufgenommene Fuhrleute nach Idria spedierte, sowie den Weitertransport der von diesen überbrachten Idrianer-Produkte besorgte.

Zur Zeit des feindlichen Einfalles befand sich in diesem Magazine noch ein ansehnliches Quantum Getreide. Um während

des feindlichen Aufenthaltes die Bergwerksangehörigen vor Brotmangel zu schützen, wurde die Veranstaltung getroffen, das in diesem Magazine vorrätig gebliebene Getreide, um nicht in feindliche Hände zu geraten, so bald als möglich an sich zu bringen. Dieses Geschäft zu befördern, die Fuhrleute aufzubringen und das Getreide sicher nach Idria zu schaffen, wurde dem dafür ganz geschickten und energischen Erzwagmeister Karl Kahl aufgetragen und es wurde ihm das wohlverdiente Lob nicht vorenthalten, daß er nicht nur dem Werke durch Einbringung des Getreides außerordentlich gute Dienste geleistet, sondern auch selbst mit Gefahr seines Lebens mitten unter dem Feinde die sonst an ihn vom Oberbergamte ergangenen Aufträge mit bestem Erfolge und Treue in Erfüllung gebracht habe.

Auf der Loitscher Strasse bei Oberlaibach stand ein Rittmeister der Mezaross-Uhlanen auf Vorposten; diesem meldete Kahl, daß sich auf dem Wege von Idria gegen Oberlaibach 52 Zentner von den Fuhrleuten rückgelassenen Zinnobers befinden und in Gefahr stehen, in feindliche Hände zu geraten, auf welche rechtzeitige Anzeige die schleunige Abfuhr des Zinnobers veranlasst wurde, wodurch dieses Zinnoberquantum gerettet war.

Der Gruben- und Hüttenbetrieb wurde während der Anwesenheit der feindlichen Truppen, d. i. vom März bis Anfangs Mai teilweise unterbrochen. Die Grube erzeugte im Monate März 655 Zentner 56 Pfund und im April nur 515 Zentner 34 Pfund an Erz- und Waschgängen; bei der Hütte wurden ungeachtet der Zudringlichkeit der Franzosen die Brennungen verspätet und geringere Setzungen gemacht, um nur weniger zu erzeugen, so daß wirklich nur 218 Zentner 50 Pfund Quecksilber erzeugt worden sind, während die Grubenerzeugung im Monate Februar 1797 12.099 Zentner 51½ Pfund und die Brennhüttenerzeugung im selben Monate 759 Zentner 4⅞ Pfund Quecksilber betragen haben.

Trotz der großen von den Franzosen erbeuteten Vorräte an Quecksilber und Zinnober vermuteten sie noch immer, daß einiges Gut in der Grube verborgen liege; zu diesem Behufe befuhren sie öfters die Grube bis in die Teufe und durchsuchten die Quecksilberhütte und Zinnoberfabrik.

Von allem Schutze und aller Hilfe entblößt, von keiner Seite auf eine Rettung hoffend, nur das Wohl des Werkes und der Bewohner Idrias vor den Augen habend, hat es der Werksleitung bei der Grausamkeit und Rache des Feindes Mühe, Sorge und Angst genug gekostet, das Werk vor dem gänzlichen Ruin oder Einäsch-

nung zu schützen, da Morain, der Generaladjutant des Divisionsgenerals Bernadotte, öfters die schreckliche Drohung wiederholte, daß wenn sich eine Verleugnung oder Verheimlichung des einen oder des anderen Ärarial-Gutes ergeben sollte, er den Befehl hätte, das ganze Werk mit Feuer und Schwert zu vernichten.

Die Franzosen brachten mittelst militärischer Exekution aus fast ganz Krain soviel Fuhrwerke und Tragtiere nach Idria, als die sukzessive Fortschaffung des erbeuteten Quecksilbers und Zinnobers erforderte.

Mittlerweile, d. i. am 21. April wurde der Waffenstillstand in Idria bekannt und die Werksleitung erhob bei dem französischen Kommissär wegen der fortgesetzten Abfuhr der Produkte Protest. Dieser erklärte jedoch, daß das ganze Gut vor dem Waffenstillstand okkupiert worden sei, daher als ein erobertes Gut der Republik gehöre, indessen habe er doch die diesfällige Vorstellung dem Brigadier in Laibach berichtet, damit dieses nach dem Waffenstillstand rückständige Gut zurück bleiben dürfe. Allein über diese Vorstellung wurde dem Bergrate von Gerstorf mit dem Tode des Erschießens gedroht und die Abfuhr des noch rückständigen Restes durch das von Bonaparte errichtete Central-Gubernium sowie vom General Friant nachdrücklich gefordert und zu diesem Ende ein eigener Kommissär nach Idria beordert.

In den Produkten-Magazinen, welche der französische Kommissär Le Noble beim Einfalle mit dem republikanischen Wappen versiegelt und die Schüßel abgenommen hatte, befanden sich anfänglich 12.785 Kisten á 123³/₈ Pfund

Quecksilber	15.773 Zentner 49 ³ / ₈ Pfund
ferner 50 Lageln á 150 Pfund und ein weiterer Rest von 1 ¹ / ₂ Pfund	75 Zentner 1 ¹ / ₂ Pfund
Zusammen	15.848 Zentner 50 ⁷ / ₈ Pfund

Hiezu kamen am 7. April von der Quecksilberhütte weitere 206 Beutel á 75 Pfund und 28 Beutel á 100 Pfund

Quecksilber	182 Zentner 50 Pfund
so daß das Magazin im Ganzen	16.031 Zentner ⁷ / ₈ Pfund

Quecksilber barg.

Außerdem waren daselbst verwahrt 653 Lageln mit rohem Zinnober 326 Zentner 50 Pfund und 416 Beuteln mit gemahlenem Zinnober 104 Zentner 2³/₄ Pfund im Gesamtwerte von zwei Millionen Gulden.

Am 2. Mai überzeugte sich Generaladjutant Morain persönlich, daß dieses ganze Produktenquantum abgeführt worden sei.

Der Entrepreneur Callot hat ungeachtet der Einwendung des Oberbergamtes auch die während des Waffenstillstandes erzeugten 218 Zentner 50 Pfund Quecksilber an sich ziehen wollen, jedoch nicht erhalten und ist dieses Quantum zurückgeblieben.

Nur ein kleiner Teil der Produkte konnte bei der Hütte versteckt und verheimlicht werden und zwar:

- 24 Zentner Quecksilber
- 66 Zentner 50 Pfund rohen Zinnobers
- 9 Zentner 55 Pfund Vermillon
- 16 Zentner 81 Pfund Mohr, außerdem
- 12 Zentner 31 Pfund Putzwerg
- 3 Zentner 18 Pfund Kretzwerg
- 12 Zentner Pottasche und
- 30 Zentner Schwefel.

Nachdem den Franzosen der reiche Fang ohne jedwede Verluste geglückt und das Quecksilber abgeführt worden war, zogen sie Anfangs Mai 1797 von Idria ab, so daß das Bergoberamt am 7. Mai den gänzlichen Abzug der französischen Truppen der Hofkammer berichten konnte.

Ein großer Teil des von den Franzosen abgeführten Quecksilber-Quantums mußte nach Ansicht des Bergoberamtes als vernichtet angesehen werden, indem einiges davon schon mehrere Jahre hindurch gebunden in den Magazinen gelegen und ohne der vor dem Transporte üblich gewesenen Untersuchung der Verpackung dem weiten Transporte in das Venezianische bei schlechter Strasse und unbedeckt bei schlechter Witterung übergeben wurde, so daß vieles davon ausgeronnen sein mußte.

Überdies wurde dem Feinde vom Obersten v. Casimir in Triest ein Quantum von 44 Zentner und 28 Pfund Quecksilber abgenommen, welches sich sodann bei der Militärbehörde in Zengg in Verwahrung befand.

Da es nicht ausgeschlossen schien, daß die mit Zwang zum Quecksilbertransporte aus Idria verhaltenen Fuhrleute unterwegs Quecksilber abgeladen und verborgen haben könnten, wurden die Landeshauptmannschaften in Laibach, Görz und Triest ersucht, im Wege der Kreisämter zu publizieren, daß demjenigen welcher ein etwa verborgenes oder verstreutes Quecksilber ausfindig machen und hievon die Anzeige erstatten sollte, eine Belohnung zugesichert werde. Die gleichen Erkundigungen wurden auch von den Ober-

amtsräten von Passetzky und von Hubert persönlich in Triest beziehungsweise Görz eingezogen, doch führte diese Maßregel zu einem negativen Resultate.

Während des Aufenthaltes der Franzosen in Idria wurde denselben verabfolgt:

Rindfleisch für	319 fl. 22·3 kr.
Getreide für	652 „ 65 „
Wein für	1137 „ 13·2 „
Hafer und Stroh für	189 „ 43·1 „
Umkosten bei der Einquartierung	602 „ 03 „
der erlittene Schaden bei diversen Parteien betrug	1667 „ 17·3 „
Schuhwerk	142 „ — „

Zusammen . 4711 fl. 25·2 kr.,

woraus auf eine nicht besonders hohe Zahl der Franzosen geschlossen werden darf.

Einen genauen Einblick in diese Zwangsverpflegung gestattet ein vom Werksvorstand von Gerstorf verfasstes

Verzeichnis

jener Unkosten, die bei Occupierung und Einquartierung der französischen Herren Offiziere bei mir Bergrath im Schloße anerlofen sind, und was zu ihrer Verpflegung beigeschafft, und erkaufte werden mußte.

Den 22. März um 11 Uhr Nachts sind der Adjutant und Commandant Morain, der Capitain Borussie, Braun, und noch andere drey zusammen 6 Herren Offiziere eingetroffen, und haben nebst ihren im Schloße mitgebrachten Ordonanzen verzehrt 4 fl. 24 kr.

Den 25. März um 12 Uhr Nachts trafen abermal 8 französische Offiziere theils Infanteristen, theils von der Kavallerie hier ein um den ersten Quecksilber-Transport mit Schwarzenberger Saumpferden zu heben, und ließen sich unten im Magazin verpflegen 4 fl. 18 kr.

Den 26. März Nachts um 11 Uhr traf Herr General Mireu mit 12 anderen Herren Offizieren im Schloße ein, speiseten daselbst mit ihren bei sich gehaltenen Unteroffizieren und Ordonanzen auch 8 an der Zahl, und nahmen hernach das Nachtlager 7 fl. 15 kr.

Den 27. März speiseten alle 13 Personen zu Mittag sowohl, als Abends wieder insgesamt hier 18 fl. 20 kr.

Den 28. März speiseten zu Mittag abermal gesamt 13 Personen allhier im Schloße	8 fl. 34 kr.
machten aber sodann den Antrag, dass von selben einige in andere Häuser einquartiert wurden. Abends verbliebe Herr General, Commandant Dorsain, d'Etat Major Beltre, Morain, der Kriegskommissär le Noble, und 1 Capitän hier	4 fl. 48 kr.
Den 29. März speiseten abermal diese 6 Personen samt ihren Ordonanzen zu Mittag, und Abends hier	8 fl. 54 kr.
Den 30. März, nachdem der Herr General abberufen worden, verblieben Herr Commandant Dorsain, Adjutant Morain, 2 andere Offiziere, und die Ordonanzen, welche zu Mittag, und Abends verpflegt wurden	5 fl. 42 kr.
Den 31. März sind eben dieselben zu Mittag, und Abends verblieben	5 fl. 42 kr.
Den 1. April bis 7. April durch 7 Tage wurden eben auch diese mit ihren Ordonanzen zu Mittag und Abends verköstet	34 fl. 38 kr.
Den 7. bis 30. April verbliebe der Hauptmann Baillasjou samt seiner Ordonanz zu Mittag und Abends zu verpflegen pr. 24 Tage	23 fl. 41 kr.
Summa: 126 fl. 16 kr.	

In voller Würdigung dessen, daß durch die Beharrlichkeit, Bemühung und gute Vorsichten des Bergoberamtes die Grube und sämtliche Werksmanipulationsstätten vor jeder feindlichen Beschädigung geschützt und gesichert worden sind, hat die k. k. Hofkammer für Münz- und Bergwesen mit dem Erlasse vom 26. Mai 1797 dem Bergoberamte und sämtlichen Werkspersonale, die ihrer Pflicht und Obliegenheit treu geblieben und mit Standhaftigkeit jede Gefahr und jedes Ungemach ertragen haben, das verdiente Lob ausgesprochen und gleichzeitig mitgeteilt, dass der Rücktransport der geflüchteten Kassen, Akten und Kirchengeschäften am 18. Mai von Wien veranlasst wurde, welche am 29. Mai in Idria eingetroffen sind.

Seine Majestät Kaiser Franz I. geruheten außerdem dem Erzwagmeister Karl Kahl, welcher während des Aufenthaltes des Feindes die Faktordienste in Oberlaibach versah und dabei außerordentlich viel Ungemach und Mißhandlungen erlitten hat, nichts destoweniger aber mit großer Klugheit und Standhaftigkeit jeden Schaden abgewendet und der Berggemeinde Idria das ärarische Getreide zukommend gemacht hat, sechs Dukaten Allergnädigst zuzuerkennen.

Am Tage vor dem Einrücken der französischen Truppen in Idria, d. i. am 22. März 1797, zog das ganze Bergwerkspersonale in Prozession in die am Rosenberge gelegene St. Antonius-Kirche um Abwendung der Feindesgefahr und Beschützung des Werkes vor der Devastierung bittend. Da das Werk und ganz Idria tatsächlich vor der Devastierung verschont geblieben sind, machte die Arbeiterschaft das Gelübde, den hl. Antonius als ihren Bergwerkspatron besonders verehren zu wollen und bat das Bergoberamt dahin zu wirken, daß das Fest des hl. Antonius von Padua zum ewigen Andenken und zu schuldiger Dankbarkeit zu einem gebotenen Feiertage erhoben werde. Dieser Bitte konnte jedoch im Einvernehmen mit dem fürstbischöflichen Ordinariate in Laibach bei den obwaltenden Umständen und den noch in Kraft bestandenen Allerhöchsten Anordnungen nicht willfahrt werden.

Der Werksvorstand Bergrat Gottlieb von Gerstorf erlebte im Jahre 1805 einen zweiten Einfall der Franzosen in Idria, welcher aber in dem Auftreten der Feinde dem vorgeschilderten weit überlegen war, so dass der Bergrat von Gerstorf die Folgen der unbeschreiblichen Drangsale, gewalttätigen Drohungen und Chikanen der Feinde nicht ertragen konnte und denselben am 12. Februar 1806 erlag.

Auf der Evangeliumseite außerhalb der Friedhofskirche in Idria hat sich ein Obelisk, das Grabdenkmal des Bergrates Gottlieb von Gerstorf, über 100 Jahre lang erhalten. Was Bergrat von Gerstorf für Idria war, beleuchtet die Inschrift dieses Denkmals zur Genüge. Die Inschrift lautet auf der Vorderseite: „Idria seinem geliebten Bergrat Gottlieb Edlen von Gerstorf. Den 12. Februar 1806“. Auf der Rückseite: „Als dankbare Würdigung seiner seltenen Güte und Menschenliebe“.

Zemljiške razmere po Selški dolini leta 1630.

Objavil M. K.

Konec.

Dolenja Golica.

Tu so trije kmetje, ki spadajo pod podružnico sv. Miklavža. Desetino dajejo v Puštal. Župnik dobiva od kmetov vsako leto po pol polovice pšenice stare mere, eno mero ovsu, dva sira, eno povosmo

prediva ali pa volno od ene ovce. Kaplan in cerkovnik dobivata vsak po en sir, podružniški cerkovnik po eno polovico pšenice stare mere in po eno polovico črno mešanega žita. Selska sodnika dobivata po pol polovice ovska in eno povesmo prediva. Župan in logar dobivata isto, kakor od kmetov v Ostrem vrhu in Smoljevi. Lovski mojster ne dobiva nič. Les in paša sta skupna.

1. Ivan Jelenec plačuje po 5 gld. in 42 kr. davka. — 2. in 3. Ivan, sin Matevžev, daje od ene kmetije po 6 gld. 29 kr., od druge pa po 6 gld. 9 kr.

Penovniki.

1. Tomaž Omota plačuje od zapuščene kmetije po 1 gld. in 6 kr. davka. — 2. Matevž Semen plačuje od zapuščene kmetije po 57 kr. — 3. Anton Semen plačuje isto.

Te tri kmetije so zapuščene. Nahajajo se tam le senožeti, na katerih se nakosi 8 voz sena.

Dobroslica.

Tu sta dva rovtarja, ki spadata pod podružnico sv. Križa. Župnik v Selcih dobiva od vsakega po pol polovice pšenice in po pol polovice ovska stare mere ter 2 sira, kaplan in prifarski cerkovnik dobivata od vsakega po 1 sir, podružniški cerkovnik po 1 polovico ječmena; lovski mojster, selska sodnika in logar ne dobivajo nič. Županu daje vsak na njegov račun po 10 kr. Desetino od obeh pobira Loško gospostvo, katero jo je dalo v najem Andreju Šmidu za 9 gld. 30 kr. Oba rovtarja žgeta oglje, kar donaša vsakemu na leto okoli 20 šilingov. Paša je skupna. V suhi dolini imata dovolj lesa, ki si ga pa laste Železnikarji.

1. Andrej, sin Mihaela Večera, plačuje po 3 gld. in 28 kr. davka ter po 30 kr. robotnine. — 2. Andrej Šmid po 2 gld. in 30 kr. davka, robotnine pa po 50 kr.

Kajžarji po Selški županiji.

Iz Selc so: Jakob Potočnik, ki ima razen hiše tudi mlin s tremi kameni; Ivan, sin Lenke Miheljačeve, ki ima tudi mlin; Ivan Gortnar ima tudi mlin; Matija Notar; Gregor Ambrožič ima mlin na Hudem¹, ki ga je kupil za 480 cekinov; Marjeta Grohar; Andrej Pešec; Anton Balantič; Matija Trojar.

Iz Dolenje vasi so: Jurij Ulrih; Lenart Vončina; Neža Megušar; Anica Marenek.

Iz Selc so: Andrej Brce; Lenart Javh; Andrej Pav; Marko Rih-taršič; Matevž Grošelj; Andrej Blaznik; Katarina Bogataj; Matevž Bogataj; Gregor Pogačnik; Primož Strugar; Martin Grošelj; Andrej Grošelj;

¹ Na Hudem se imenuje tisti del Dolenje vasi, ki leži na levem bregu Sore.

Mihael Grošelj; Jernej Dolar; Matija Marenek; Tomaž Grohar; Jurij Čenčič; Jakob Grohar; Blaž Feman; Jakob Gašperšič.

Iz Smoljeve sta: Peter Rejec in Gašper Fijan.

Iz Dolenje vasi so: Luka Grohar; Jurij More; Andrej Gašperšič; Marko Starman; Martin Frade; Neža Cimperman; Martin Trojar; Tomaž Lončar; Jera Kolec („Kholizina“); Gol Notar; Eva Šmid; Ivan Pešec; Simon Vogal; Ivan Jeleneč; Boštjan Muhič; Maruša Potočnik; Tomaž, sin Ulrihov; Jernej Rovtar; Ivan Semen; Valentin Kos; Jurij Doleneč; Gregor Marenek; Matija Semen.

Iz Martinjega vrha so: Gašper Trojar, Matevž Martinšek; Jakob Dobre.

Iz raznih vasi so: Matevž, sin Jurijev, v Ostrem vrhu; Mihael Kodermac v Smoljevi; Jakob Starman; Štefan Jemec; Gregor Prevec; Andrej Grošelj; Ivan Grohar; Gašper Potočnik v Martinjem vrhu; Ij Vidmar v Martinjem vrhu; Matija Pintar; Simon Florjančič; Gregor Pintar v Martinjem vrhu; Jernej Rant v Martinjem vrhu; Andrej Brečelj; Andrej Rovtar; Matevž Grohar; Školastika Šmid; Jakob Semen; Klement Kofler; Špela Leben; Luka, Bolkov sin, na Češnjici; Tomaž Blaznik; Peter Pogačnik; Peter Sušnik v Martinjem vrhu; Jakob Štefančič.

Novinarji.

V Martinjem vrhu: Peter Benedičič; Jurij Pintar; Lenka, hči Jakoba Martinška; Boštjan Okoren; Jera Grošelj; Urban Jan; Ivan Trdina; Simon Kos; Jakob Muja; Ivan Rant; Ivan Štalec; Školastika Županič; Gašper Potočnik; Gašper Benedičič; Tomaž Urbančič; Jernej Dobre; Tomaž Rant; Andrej Tomažič; Mihael Pogačnik; Peter Pintar; Štefan Benedičič; Martin Miklaveč; Urban Potočnik; Jurij Kofler; Matija Frölich.

Drugod: Gregor Ažman; Matija Bogataj; Matevž Čik; Matija Feman; Gašper Trojar na Hudem; Blaž Štalec v Golici; Tomaž Čenčič; Mihael Sorčan; Jakob Dobre; Ivan Štalec; Jurij Šmid pod Ratitovcem; Andrej Rejec v Smoljevi; Jurij Sorčan na Zalem logu.

Na Zalem logu so še trije novi kajžarji imenoma Boštjan Čenčič, Pavel Čenčič in Štefan Kofler, ki niso bili še v noben urbar sprejeti.

V Selški županiji naj bi se zvišale davščine in sicer pri rži za tri merice, pri ovsu za 12 mutov in eno merico, pri robotnini pa za 65 gld. in 47 kr.

Selški župan dobiva vsega skupaj eno leto po 27 gld., 34 kr, in 2 penez, drugo leto pa po 29 gld., 58 kr. in 2 p. Med tem je 32 petakov, ki jih ob cerkvenem posvečenju dajejo vasi Dolenja vas, Češnjica in Studeno kakor tudi 32 kr., ki jih plačuje Mihael Kodermac od svojega mlina v Smoljevi. Od tega daje župan na leto gospostvu po 28 gld.

Selška županija nima sodnijskih mej.

II. Županija Strmica.

V tej županiji imajo kmetje lepe sadne vrtove, a tudi po več glav živine. Županija nima sodnijskih mej. Kar se tiče lesa, si ga hočejo prebivalci Kranja lastiti.

Laz.

V tej vasi sta dva kmeta, ki spadata pod podružnico sv. Klementa in sv. Trojice v Bukovščici v Selški fari. Župniku dajeta vsak po eno polovico rži, eno polovico ovsu in dva sira; podružniškemu cerkovniku po eno polovico rži, eno polovico ajde in dva sira; selškemu cerkovniku po en sir in eno povosmo prediva. Lovski mojster dobiva od vsakega po en petak lovščine, selska sodnika pa po eno polovico ovsu in eno povosmo prediva. Desetino od Pogačnikove kmetije dobiva vdova Marta Schreiber, od Žanove kmetije pa polovico ista vdova Schreiber, polovico pa Loško gospostvo. Les imata vsak posebej, pašo pa skupaj. Logar v Selcih dobiva od vsakega vsako drugo leto po 15 kr.

1. Gregor Žan plačuje od svoje kmetije po 6 gld., 20 kr. in 1 p. davka. — 2. Jakob Potočnik plačuje po 6 gld. in 18 kr. Na leto proda za 20 grošev oglja.

Poziren.

Tu je 6 kmetij in en kajžar, ki spadajo pod podružnico sv. Mohorja. Vsak kmet daje selškemu župniku po pol polovice pšenice, ravnololiko ovsu ter en sir, selškemu cerkovniku po en sir, podružniškemu cerkovniku po 1 polovico pšenice in eno polovico soržice („Sorschiza“), selskima sodnikoma nič, lovskemu mojstru po pol polovice pšenice stare mere, županu na njegov račun po 10 kr. in 1 p., če ima planinsko kmetijo; če ne, pa po 20 kr. in 2 p. Desetino od dveh kmetij pobira Loško gospostvo, od štirih pa vdova Marta Schreiber. Paša in les sta skupna.

1. Urša, hči Jurija Eržena, plačuje po 5 gld. in 17 kr. davka. — 2. Matevž Leben plačuje po 5 gld. in 31 kr. — 3. Tomaž Lavtar je dobil kmetijo po zameni, ko je še dodal 260 ogrskih cekinov. Plačuje od nje po 5 gld. in 31 kr. — 4. Neža Rihtaršič. Njen davek znaša 5 gld. in 8 kr. — 5. Gol, sin Simona Vrhovca, plačuje od planinske kmetije in enega dela občinskega pašnika po 7 gld. in 15 kr. Robote ne opravlja, ker ima planinsko kmetijo. — 6. Matevž Benedik je dobil kmetijo po zameni in pridal še 200 ogrskih cekinov. Njegov davek znaša 5 gld. in 58 kr.

Zabrekovje.

Tu je 5 kmetov in 2 kajžarja, ki spadajo pod podružnico sv. Mohorja. Od naturalnih pridelkov dajejo tu kmetje toliko kot pozirenski.

Od desetine pobira po en snop vdova Marta Schreiber, po enega Andrej Večer, po enega pa Loško gospostvo. Les in paša sta skupna.

1. Urban Luznar plačuje po 5 gld. in 37 kr. davka. — 2. Matija Veber ravnotoliko. — 3. Matevž, sin Jurijev, daje po 5 gld. in 4 kr. — 4. Matevž Bertoneelj plačuje po 5 gld. in 47 kr. Imel je mlin, ki ga pa sedaj ni več. — 5. Jakob Bertoneelj. Ves njegov davek znaša 5 gld. in 30 kr.

Potok.

Tu sta dve kmetiji, ki spadata pod sv. Mohorja in sta last Ivana Okorna. Dolžnosti so iste kakor v Zabrekovju, davka je pa od obeh z mlinom za 9 gld. in 53 kr.

Bezovnica.

Tu sta dva kmeta, ki spadata pod podružnico sv. Mohorja. Kolekture selškemu župniku in desetine so iste kakor v Zabrekovju. Lovskemu mojstru daje vsak od njih po dve polovici ovsu stare mere. Županu dajeta na njegov račun po 39 kr. Les in pašo imata skupno. Prebivalci mesta Kranja jima delajo v gozdu mnogo škode.

1. Matija Duša plačuje po 5 gld. in 26 kr. davka. — 2. Urban Eržen daje po 7 gld. in 36 kr. davka.

Hrib.

Tu sta dve kmetiji in štirje kajzarji, ki spadajo pod podružnico sv. Klementa in sv. Trojice v Selški župniji (v Bukovščici). Župniku, obema cerkovnikoma, selskima sodnikoma in logarju plačujeta oba kmeta isto, kakor kmetje drugod. Županu dajeta vsak na njegov račun po 21 kr. Desetino pri prvi kmetiji pobira Loško gospostvo, pri drugi pa vdova Schreiber. Les in paša sta skupna.

1. Jernej Tomažin plačuje po 4 gld. in 56 kr. — 2. Gregor Tomažin daje po 4 gld. in 45 kr.

Laško.

Tu so trije kmetje, ki spadajo pod podružnico sv. Klementa in sv. Trojice v Selški župniji (v Bukovščici). Selškemu župniku daje vsaka kmetija po pol polovice pšenice, po pol polovice ovsu in en sir; selškemu cerkovniku po en sir; podružniškemu cerkovniku po eno polovico pšenice in ravnotoliko soržice. Selska sodnika ne dobivata nič, a lovski mojster dobiva po pol polovice pšenice. Desetino pri prvi in drugi kmetiji pobira Loško gospostvo, pri tretji pa Matija Mercol, fužinar v Kropi. Les in paša sta skupna. Prva kmetija daje županu na račun po 20 kr. in 2 p., drugi dve pa kot planinski kmetiji le po 12 kr. in 1 p.

1. Matija Sorčan plačuje od kmetije in mlina po 5 gld. in 49 kr. — 2. Jernej, sin Ulrihov. Ta je kupil kmetijo od Ožbolta Eržena za 500 ogrskih cekinov in plačuje od nje ter od hišnega mlina po 6 gld. in 47 kr. — 3. Kocijan Podlipnik plačuje od kmetije in hišnega mlina po 7 gld. in 7 kr. davka. Je trden kmet ter ima mnogo sadja in sena.

Bukovščica.

Tu sta dve kmetiji in ena kajža, ki spadajo pod podružnico sv. Klementa in sv. Trojice v Selški župniji (v Bukovščici). Župniku daje vsak kmet na leto po pol polovice pšenice, po pol polovice ovsu ter po tri sire. Selškemu cerkovniku daje vsak po en sir, domačemu pa po 2 polovici žita in po 2 sira, a logarju vsako drugo leto po 15 kr. Lovski mojster dobiva po pol polovice ovsu in eno povesmo prediva, župan pa po eno južino. Desetino pobira Matija Mercol, fužinar v Kropi. Les ima vsak kmet posebej, paša je skupna. Županu na račun daje vsak po 22 kr. in 2 p.

1. Špela Miheljač plačuje od kmetije po 5 gld. in 45 kr., a od mlina po 29 kr. davka. — 2. Marjeta Bertoncelj. Ta je umrla. Mlajši sin Jakob je prepustil pravico do nasledstva starejšemu bratu Juriju. Davek znaša 6 gld. in 8 kr.

Strmica.

V tej vasi je 6 kmetov in 1 kajžar, ki spadajo pod podružnico sv. Klementa v Bukovščici. Kolekture imajo iste kot kmetje v Bukovščici. Desetino pri kmetiji Urše Koflerjeve pobira Loško gospostvo, pri ostalih pa Matija Mercol, fužinar v Kropi. Les in paša sta skupna. Županu na račun daje vsak po 20 kr. in 2 p.

1. Urban Koblar. Njegovega davka je 5 gld. in 14 kr. — 2. Jernej Pogačnik. Davka ima na leto po 4 gld. in 12 kr. — 3. Ivan Lungar plačuje po 5 gld. in 38 kr. davka. — 4. Urša Kofler. Davka plačuje na leto po 5 gld. in 44 kr. — 5. Matevž Okoren daje po 3 gld. in 59 kr. davka. — 6. Jernej Pogačnik. Isti posestnik kot pod števil. 2. Od svoje druge kmetije plačuje po 5 gld. in 23 kr. davka.

Štibernica („Prapratisch“).

1. Lenart Eržen plačuje od zapuščene kmetije po 4 gld., 25 kr. in 2 p. davka. — 2. Jakob Korada plačuje po 6 gld. in 17 kr. davka. Ta kmet spada pod podružnico sv. Gabriela in ima iste kolekture kot kmetje drugod. Desetino od treh njiv pobira Loško gospostvo, a ostalo Matija Mercol, fužinar v Kropi. Lovskemu mojstru daje po eno merico pšenice in eno ovsu. Kmetijo oskrbuje Lenart Korada, ker je Jakob pri vojakah.

Kras.

1. Nikolaj Kuntar spada s svojo kmetijo, ki plačuje od nje po 5 gld. in 24 kr. davka, pod podružnico sv. Gabriela v Selški fari. Kolekture imata iste kakor kmetje drugod.

Kajžarji v Strmiški županiji.

Lucija Mohorič, ki spada pod sosesko sv. Klementa, je kupila kajžo za 100 cekinov; Tomaž Rihtaršič; Mihael Jemšek v Zabrekovju; Fortuna Luznar; Ivan Pogačnik; Hilarij Bertoncelej; Marko Kofler; Lovro Dolinar; Jurij Tomažin.

Novinarji v Strmiški županiji.

Tomaž Pogačnik; Lovro Brdnik; Gol Vrhovec; Valentin Podobnik. Robotnina znaša v Strmiški županiji 3 gld. in 4 kr.

III. Županija Stirpnik.

V tej županiji je že od nekdanj navada, da morajo tisti podložniki, ki prebivajo po gorah, za vse štiri mline Loškega gospostva v Loki in zunaj nje dovažati potrebne mlinske kamne in sicer od tam, kjer so bili ti kamni narejeni ali pa kupljeni. Razen tega morajo opravljati še običajno roboto. Če pa omenjenih kamnov sami ne pripeljejo se morajo pobotati zaradi voznine z drugimi vozniki.

Ševlje.

Tu so štiri kmetje in 13 kajžarjev, ki spadajo pod podružnico sv. Klementa v Bukovščici. Desetino pri treh kmetijah pobira Matija Mercol, fužinar v Kropi, desetino pri Ivanu Lavtarju pa Loško gospostvo k desetini Dragobaček. Selškemu župniku daje vsak po pol polovice pšenice stare mere, pol polovice ajde, en sir in eno povesmo prediva. Kaplan in cerkovnik dobivata vsak po en sir. Cerkovnik pri podružnici dobiva po eno polovico pšenice, ravnolično mešanega žita stare mere in dva sira. Selska sodnika dobivata po pol polovice ajde in po eno povesmo prediva. Lovski mojster dobiva po pol polovice pšenice in od kmetov po dva, od kajžarjev po en petak lovščine. Županu daje na njegov račun vsak kmet po 20 kr. in 3 p., vsako tretje leto po eno kokoš, ob cerkvenem posvečenju pa po eno južino. O Veliki noči daje vsak kmet po 7 jajec, ki se razdele med uradnike. Logarju v Selcih se mora v njegov račun plačevati vsako drugo leto po 15 kr. Gmajna in pašar sta skupni; les imajo Ševljani okoli Bukovice in njihove cajnarice. Senožeti ima vsak posebej. Razen druge robote morajo tudi selškemu župniku ajdo sejati.

1. Matevž Lavtar. Za to kmetijo je dal Jurij Leben 700 ogrskih cekinov. Davka mora plačevati po 6 gld. in 24 kr. — 2. Marko Žagar je dobil kmetijo z mlinom po zameni od Ivana Lavtarja. Ves davek znaša 12 gld. in 45 kr. — 3. Neža, sestra Gregorja Šorna, je žena Urbana Podreke na Bukovici. Plačuje po 6 gld. in 30 kr. davka. — 4. Matija Ambrožič je kupil kmetijo pred več leti in daje od nje po 6 gld. in 30 kr. davka.

Bukovica.

V tej vasi je 7 kmetov in 8 kajzarjev; tudi je tu podružniška cerkev, posvečena sv. Florijanu. Desetina pri kmetijah Ivana Kalana in Klementa Drmote gre Loškemu gospostvu k desetini Dragobaček, pri drugih petih kmetijah pa Matiju Mercolu, fužinarju v Kropi. Selški župnik dobiva od vsakega kmeta po pol polovice pšenice, ravnolotliko ovsra ter dva sira; selški kaplan in cerkovnik dobivata vsak po en sir; podružniški cerkovnik dobiva po dve polovici mešanega žita in eno polovico pšenice stare mere, a od tega mora dajati selškemu cerkovniku po tri polovice in pol. Vsaka kmetija daje nadalje selskima sodnikoma po pol polovice ajde in po eno povesmno prediva, lovskemu mojstru po pol polovice pšenice in po en petak lovščine. Županu na njegov račun daje vsak po 20 kr. in 3 p., o cerkvenem posvečenju po eno južino in vsako tretje leto po eno kokoš. Robota je raznovrstna. Les in paša sta skupna. Logar dobiva vsako drugo leto po 15 kr.

1. Urban Podreka plačuje po 6 gld in 9 kr. davka. Gl. Ševlje št. 3. — 2. Ivan Žagar. Začasno preskrbuje kmetijo njegov očem Marko Kalan. Davka je po 7 gld. in 25 kr. Voda napravlja na zemljišču veliko škodo. — 3. Simon Kalan plačuje od planinske kmetije po 8 gld. in 19 kr. davka. — 4. Klement Drmota daje od kmetije, ki jo je kupil na dražbi za 600 cekinov, po 7 gid. in 19 kr. davka. — 5. Ivan Kalan. Ta je umrl. Sin in naslednik je Boštjan. Ves davek znaša 7 gld. in 19 kr. — 6. Jakob Notar plačuje od kmetije, ki mu jo je prepustil brat, po 6 gld. in 29 kr. — 7. Marko Kalan daje od kmetije, ki jo je dobil po zameni, po 8 gld. in 37 kr. davka.

Praprotno.

V tej vasi je 6 kmetov, ki spadajo pod podružnico sv. Tomaža v Selški župniji. Desetino pri obeh kmetijah Ivana Žagarja in pri kmetiji Blaža Groharja pobira Ivan Žagar sam, desetino pri kmetijah Simona Ranta in Nikolaja Hafnerja Matija Mercol, fužinar v Kropi, pri kmetiji Filipa Žagarja pa Loško gospostvo. Selški župnik dobiva od vsakega kmeta po eno merico rži in eno merico ajde, skupaj je to ena polovica stare mere, potem po dva sira in eno povesmno prediva. Domači cerkovnik dobiva po eno polovico rži, po eno polovico ajde stare mere in po en sir, selški kaplan in cerkovnik dobivata vsak po en sir, a loški

cerkovnik — ker v Loki imajo Praprotničanje pokop — dobiva tudi po en sir. Selska sodnika prejmeta po pol polovice ajde in eno povesmo prediva, lovski mojster dobiva po pol polovice ajde stare mere ter po en petak, selški logar pa vsako drugo leto po 15 kr. Županu daje vsak kmet v njegov račun po 20 kr. in 3 p. in vsako tretje leto po eno kokoš, ravno tako daje vsak kmet po 7 jaje, ki se razdele med uradnike. Gmajno in les imajo kmetje skupno. Robota v tej vasi obstoji v tem, da morajo kmetje voziti drva s Hrastnika v apnenico, v mline in v grad (loški). Tudi oskrbujejo most na Praprotnem ter ceste in mostove v Luši. Tisti pa, ki stanujejo v hribih, vozijo mlinske kamne.

1. Filip Žagar je prepustil kmetijo hčeri Jeri. Davek znaša 5 gld. in 9 kr. — 2. Filip Žagar. Njegovo kmetijo je dobil na dražbi Nikolaj Hafner in plačuje od nje po 5 gld. in 22 kr. davka. Ker daje po 2 gld. 9 kr. in 2 p. krčmarine, mu ni treba opravljati robote. — 3. Simon Rant. Njegov davek znaša 5 gld. in 55 kr. Voda mu je odnesla travnik, na katerem je pridelal okoli 20 voz sena. — 4. Blaž Grohar je podedoval kmetijo z mnogimi dolgovi vred. Njegov davek znaša 5 gld. in 37 kr. Tudi njemu je vzela voda travnik, na katerem je pridelal okoli 12 voz sena. — 5. in 6. Ivan Žagar. Eno kmetijo je podedoval, drugo pa dobil od svojih svakinj. Od vsake plačuje po 5 gld. in 37 kr. davka.

Kozlov hrib.

Tu so tri kmetije, ena zapuščena kmetija in ena kajža; tudi je tukaj podružniška cerkev sv. Tomaža. Župnik v Selcih dobiva od vsake kmetije po pol polovice ajde, ravnotoliko ovsu in po dva sira. Selški kaplan in cerkovnik ter loški cerkovnik dobivajo po en sir. Selska sodnika dobivata po pol polovice ovsu in po en sir. Lovski mojster ne dobiva nič. Logar v Selcih dobiva vsako drugo leto po 15 kr. Podružniški cerkovnik dobiva po eno polovico rži in isto množino ajde. Desetino pobira bolnišnica v Kranju. Les imajo s Praprotničani v Trvišah in Vodečah („in Teruischach und Vodetschach“) skupaj, ravno tako tudi pašo, le senožeti so posebej. Vsako tretje leto daje vsak kmet županu po eno kokoš. Robota je ista kakor na Praprotnem.

1. Marko Godovič. Ta plačuje po 6 gld. in 14 kr. davka. Pomaga vzdrževati brv ter seka les za jezove in apnenico. — 2. Lovro Benedičič. Smatra se njegovo posestvo za dve kmetiji, ki imate pa le eno stanovanje in je le eno obdelovanje. Od ene plačuje po 6 gld. in 31 kr., od druge pa po 58 kr. davka. — 3. Ivan Okoren plačuje od kmetije, ki mu jo je izročil mlajši brat, po 4 gld. in 49 kr. davka.

Rantovše („Sualie“).

Urban Rant plačuje od dveh kmetij po 9 gld. in 20 kr. davka. Spada pod sosesko sv. Tomaža. Župniku, kaplanu, cerkovnikom, lovskemu mojstru, selskima sodnikoma, županu in logarju daje še enkrat

toliko kakor drugje po dva kmeta. Desetino pobira Matija Mercol, fužinar v Kropi. Obe kmetiji se obdelujeta kot ena skupna celota.

Rovte.

Tu je sedem kmetij, ki pa ne leže skupaj, ampak raztreseno. Vse spadajo pod podružnico sv. Lenarta. Kolekture so iste kot drugod. Desetino pri šestih kmetijah pobira Marks Per, fužinar v Železnikih; pri kmetiji Matija Vidmarja dobiva po dva snopa rečeni Per, tretji snop pa Loško gospostvo. Les ima vsak posebej, paša je predpoldnem skupna. popoldne pa posebej. Le Marko Grošelj ima vse posebej.

1. Jurij, sin Gregorja Vidmarja, plačuje od planinske kmetije in mlina po 7 gld. in 27 kr. davka. — 2. Marko Grošelj. Ves davek znaša 5 gld. in 45 kr. — 3. Jernej Debeljak daje tudi po 5 gld. 45 kr. — 4. Matija, sin Avgušтина Vidmarja, je kupil kmetijo pred 18 leti za 338 ogrskih cekinov. Plačevati mora po 5 gld. in 57 kr. davka. — 5. Lovro Vidmar. Plačuje isto svoto. — 6. Matija Trojar plačuje tudi po 5 gld. in 45 kr. — 7. Urban Šuligoj ima 5 gld. in 39 kr. davka.

Črnovec.

Tu je ena obdelana in ena zapuščena kmetija. Obe spadata pod podružnico sv. Lenarta. Župnik prejema od njiju po eno merico pšenice, ravnolotliko ovsu ter po eno povesmo prediva. Duhovniki in cerkovniki dobivajo po štiri sire. Domači cerkovnik dobiva po eno polovico pšenice in isto množino ječmena stare mere. Desetino pri obeh kmetijah pobira Marks Per, fužinar v Železnikih. Selska sodnika dobivata po pol polovice ovsu ter po eno povesmo prediva. Županu v račun se daje po 20 kr. in 3 p. Logar dobiva toliko kot drugod.

1. Katarina Smole plačuje od ene obdelane in ene zapuščene kmetije po 6 gld. in 21 kr. davka. — 2. Ivan Smole, brat zgoraj omenjene Katarine, plačuje od zapuščene kmetije po 2 gld. in 21 kr. davka. Ta zapuščena kmetija in pa prej omenjena veljata za eno celoto.

Dragobaček.

Tu so tri kmetije, ki spadajo pod podružnico sv. Lenarta. Desetino pri prvih dveh pobira Marks Per, fužinar v Železnikih, pri tretji pa Loško gospostvo. Les in senožeti ima vsak posebej, paša je pa skupna. Kolekture so iste kot drugod.

1. Filip Olševsek daje po 4 gld. in 56 kr. davka. — 2. Jernej Olševsek plačuje od kupljene kmetije po 5 gld. in 34 kr. davka. — 3. Marjeta, hči Gašperjeva. Njen davek znaša 5 gld. in 16 kr.

Rastovke ali Na Logu.

Tu sta dve kmetiji, ki spadata pod podružnico sv. Nikolaja. Desetina je tako urejena, da pobira po dva snopa Matija Mercol, fužinar v Kropi, po enega pa Loško gospostvo, Les ima vsak kmet posebej. S kuhanjem oglja si veliko prislužita. Kolekture so iste kakor drugod.

1. Urban Fajtel plačuje po 6 gld. in 9 kr. davka. — 2. Jernej Fajtel plačuje po 5 gld. in 17 kr. davka.

Stirpnik.

Tu sta dve kmetiji, ki spadata pod sosesko sv. Lenarta. Les in senožeti ima vsaka kmetija posebej, pašo pa skupaj. Kolekture so enake onim v drugih vaseh. Desetino pri prvi kmetiji pobira že večkrat omenjeni Mercol, desetino pri drugi si pa delita Loško gospostvo in bolnišnica v Kranju.

1. Andrej Rant. Ta je umrl, a kmetijo je zapustil hčeri Školastiki. Davek znaša 5 gld. in 56 kr. — 2. Ivan Šinek daje po 5 gld. in 36 kr. davka.

Ravne.

Tu so tri kmetije s podružniško cerkvijo. Kolekture so iste kakor po drugih krajih. Desetino pobira Loško gospostvo. Les in senožeti imajo kmetje posebej. Paša je skupna. Županu dajejo tako kakor drugod, tudi dobiva ta ob cerkvenem posvečenju po eno južino.

1. Florijan Vidmar. Ta je dobil kmetijo od brata in plačuje od nje po 4 gld. in 29 kr. davka. — 2. Marko Okoren plačuje od svoje kmetije, ki jo je pred 20. leti kupil za 400 ogrskih cekinov, po 5 gld. in 39 kr. davka. — 3. Lenart Šifrar. Ta je dobil kmetijo po zameni in sicer za eno kajžo ter še 80 gld. povrhu. Davek znaša 4 gld. in 59 kr. Robote ne opravlja, ker daje županu na dan cerkvenega blagoslovljenja neko svoto kot krčmarino.

Zgornja Luša.

V tej vasi je sedem kmetov. Pet jih spada pod podružnico sv. Lenarta. Desetino pri vseh kmetijah pobira Loško gospostvo. Kolekture so enake onim po drugih krajih. Les, pašo in senožeti ima vsak posebej.

1. Mihael Rant. Ta je umrl. Njegov sin in naslednik je Ivan. Davek znaša od hiše in mlina, ki pa ne melje vedno, 5 gld. in 3 kr. — 2. Špela Benedik. Njen davek znaša 4 gld. in 56 kr. — 3. Urban Kralj plačuje po 5 gld. in 10 kr. davka. Kmetija je lepa in pridela se na njej mnogo sadja. — 4. Kocijan Drobovnik. Kmetija, katere davek znaša 4 gld. in 45 kr., mu je bila izročena od bratov. Les ima skupaj s kajzarjem Mihaelom Topličarjem, a senožeti ima posebej. Ta in sledeči Starman spadata pod podružnico sv. Tomaža. — 5. Jurij Starman plačuje po 4 gld. in 9 kr. davka. — 6. Luka Ambrožič. Ves

njegov davek znaša 5 gld. in 1 kr. — 7. Marko Tomažin je dobil kmetijo po zameni za neko drugo in še 250 ogrskih cekinov ter plačuje od nje po 4 gld. in 40 kr. davka.

Spodnja Luša.

V tem kraju sa štiri kmetije, ki spadajo pod podružnico sv. Tomaža na Kozlovem hribu. Selškemu župniku daje vsaka na leto po eno merico rži, ravnolotiko ovsaa, eno povese mo prediva in dva sira; selškemu cerkovniku po en sir in po pet povese mo prediva, a domačemu po eno polovico rži in isto množino prosa. Selska sodnika dobivata po pol polovice ovsaa in 16 povese mo prediva. Županu na njegov račun daje vsak kmet po 20 kr. in 3 p., a južin mu doslej še ni dajal nihče. Logarju v njegov račun daje vsak vsako drugo leto po 15 kr. Kmeta Bergant in Ambrožič bivata skupaj, a kmeta Benedik in Sušnik zopet skupaj. Les in senožeti ima vsak kmet posebej, a paša je skupna.

1. Mihael Bergant plačuje od hiše in mlina po 6 gld. in 7 kr. davka. Desetina gre v Tržič. — 2. Primož Benedik daje od hiše in domačega mlina po 5 gld. in 23 kr. davka. Desetino pobira Matija Mercol, fužinar v Kropi. — 3. Lenart Sušnik. Davek od mlina in hiše znaša 6 gld. in 12 kr. Desetino pobira bolnišnica v Kranju. — 4. Jurij Ambrožič ima 5 gld. in 2 kr. davka. Desetina gre v Tržič.

Kajžarji v Stirpniški županiji.

Jurij Savič; Ivan Lavtar; Ivan Žan; Gregor Ambrožič; Matevž Tavčar; Urša Sajovic; Ivan Tavčar; Gregor Okoren; Lenart Ambrožič; Jurij Podreka iz Ševelj; Jakob Tavčar; Andrej Lavtar na Mlaki; Boštjan Podreka; Ivan Bertoneelj; Lovro Okoren; Jera Bernard; Avguštin Bertoneelj; Pavel Formaher in Matija Hafner; Matevž Eržen; Peter Potočnik; Neža Debeljak; Mihael Žan; Ahacij Rant; Matevž Tomažin; Luka Kralj; Martin Pogačnik; Matija Pogačnik; Jurij Podreka v Luši; Mihael Topličar; Jakob Šoštar; Jurij Vidmar; Marko Grohar; Jernej Žagar; Andrej Potočnik v Hudicah; Matija Okoren pod Ravnami; Valentin Jesenko; Primož Benedik pod Ravnami; Kocijan Šinek; Lovro Vilfan; Jakob Šoštar; Jernej Demšar; Gregor Ferlan; Matevž Ambrožič; Valentin Flenč; Mihael Okoren; Matija Eržen; Martin Ambrožič.

Novinarji v Stirpniški županiji.

Mohor Okoren; Jakob Ambrožič; Tomaž Novinec; Ivan Podobnik; Matija Tomažin; Školastika Kankelj; Jernej Balantič; Štefan Megušar; Gregor Sušnik; Marko Golovajs; Pavel, sin Simonov; Primož Rant; Marko Kalan; Lenart Rant; Ivan Rebernik.

Naslednji novinarji so bili leta 1621. od stolnega dekana (freisinškega) sprejeti in pomiloščeni: Martin Benedik; Matija Rant; Andrej

Rant; Ivan Žagar; Simon Starman; Jakob Tomažin; Andrej Lavtar; Mohor Okoren.

Ivanu Smoletu je Loško gospostvo dovolilo zidati hišo na njegovem travniku. Zato pa mora varovati štiri travnike Loškega gospostva v Luši („in der Leybs“) in včasih na nje napeljati vodo. Od hišice plačuje po 47 kr. davka.

Imenovani štirje travniki v Luši se navadno po slovensko imenujejo Pustote („V pustatach“). Dohodke prvega travnika dobiva protipisar, drugega žitničar, tretjega in četrtega pa oba selska sodnika. Seno morajo ti gospodje na svoje stroške pokositi in domov peljati; vsak travnik daje po 6 ali 7 voz sena. Po košnji imajo bližnji kmetje pašo na teh travnikih. Ker so pa travniki od Loke oddaljeni dobro miljo, stanejo omenjene gospode košnja, vožnja in druge stvari včasih več, kot je seno vredno.

Peti travnik, ki je tudi v Luši, je spadal k Stirpniški županiji. Tega se je polastil rajnki Matevž Smole kot stirpniški župan. On in njegov sin Ivan sta ga zelo zadolžila.

Robotnina in svota, za katero naj bi se ta pomnožila, znaša v Stirpniški županiji 24 gld. in 23 kr.

Župan v Stirpniški županiji ne dobiva nič prebitka v svoj račun, pač pa ima, ako se natančno vse prešteje, še celo par krajcarjev izgube.

Županija nima sodnijskih mej.

IV. Županija Rudno.

Rudno.

V tej vasi je devet slabih in malih kmetij, ki spadajo pod sosesko sv. Križa. Desetino pobira Loško gospostvo, ki jo je pa za leta 1630. 1631. in 1632. dalo v zakup Jakobu Varlu za 43 gld. na leto. Vsaka kmetija daje selškemu župniku po pol polovice pšenice, pol polovice rži stare mere ter po dva sira; domačemu cerkovniku daje vsaka kmetija po eno polovico pšenice, ravnololiko mešanega žita stare mere in dva sira; selškemu cerkovniku daje po en sir in po eno povesmo prediva. Županu gre na njegov račun od vsakega kmeta po 22 kr. in 2 črna peneza. Ker pa mora župan gospostvu dajati neko določeno svoto, dobiva zato od vsake kmetije, razen planinskih, ki plačujejo v njegov račun po 12 kr., po 24 kr., da nima izgube. Vsako tretje leto, ko je poklon, daje vsak kmet županu po eno kokoš, o cerkvenem blagoslovljenju pa po eno južino, izvzete so le planinske kmetije. Selškemu logarju daje vsak kmet v tej županiji v logarski račun vsako drugo leto po 15 kr., a po štirje kmetje, ki so na vrsti, mu morajo zaradi tlake dajati po 20 kr. Selskima sodnikoma daje vsak kmet (razen planinskih) po pol polovice ovsu in eno povesmo prediva. Les in pašo imajo kmetje skupaj, le senožeti so razdeljene. Vsako tretje leto je poklon. Takrat daje vsak

kmet po 10 kr. za oves, kar dobiva oskrbnik v Loki kot nekak upravniški dohodek.

1. Školastika Ambrožič plačuje od plan. kmetije po 7 gld., 9 kr., 1. p. in 1 vinar davka. — 2. Marko Prevec plačuje od svoje zadolžene kmetije in od hišnega mlina po 6 gld. in 45 kr. davka. — 3. Jakob Kunstelj. Davek od te kmetije znaša 6 gld. in 46 kr. To kmetijo je zaradi dolga gnal na dražbo Jurij Plavec, fužinar v Železnikih, ki ima še tri druge kmetije na Rudnem. — 4. Gašper Mlinar plačuje od svoje zelo zadolžene planinske kmetije po 7 gld. in 18 kr. davka. — 5. Jurij Plavec plačuje od hiše in mlina po 6 gld., 17 kr. in 2 p. — 6. Ivan Semen. Ves njegov davek znaša 6 gld. in 19 kr. — 7. Ivan Kunstelj. Njegovo kmetijo je dobil po zamenjavi Jurij Plavec in plačuje od nje po 6 gld., 15 kr. in 2 p. — 8. Jurij Plavec. Od te kmetije daje po 6 gld., 15 kr. in 2 p. — 9. Jakob Varl. Davka mora plačevati od te kmetije po 6 gld., 15 kr. in 2 p.

Novak („Hrib“).

Tu je le en kmet, namreč Tomaž Gortnar, ki plačuje od svoje kmetije, spadajoče pod sosesko sv. Lucije (v Dražgošah) in ležeče visoko v gorah, po 5 gld. in 52 kr. davka. Desetina gre Juriju Plavcu. Kolektura so iste kakor pri kmetih v Dražgošah. Pašnike ima kmetija okoli hiše. Lesa in senožeti je dovolj.

Dražgoše ali Smreče.

V tej vasi je osem kmetij in ena kajža. Tudi je tu podružniška cerkev sv. Lucije, ki leži precej visoko in pri kateri se vrši dvakrat na leto velik shod. Desetina gre Loškemu gospostvu, ki jo je pa dalo v zakup Štefanu Mercolu. Zakupnina znaša 47 gld. in eno kunino kožo.

Selškemu župniku daje vsak kmet po pol polovice pšenice, ravnolotliko ovsu stare mere, od ene ovce volno ali eno povesmno prediva in po dva sira. Kaplan in cerkovnik v Selcih dobivata vsak po en sir. Podružniški cerkovnik dobiva po eno polovico pšenice, eno polovico mešanega žita stare mere, dva sira, dve jajci, eno potico („Poticzen“), eno klobaso in po eno skledo boba. Lovski mojster dobiva po en repar lovščine („Jägerrecht auf Crainerisch Louschina genant“). Župan, logar in selska sodnika dobivajo od dražgoških kmetov isto kot od rudenskih. Les, paša in senožeti, katerih je pa tukaj jako malo, so skupni.

1. Martin Pfajfar. Njegov brat Jurij je dobil to kmetijo na svoj račun. Davek znaša 5 gld. in 51 kr. — 2. Ivan Kunstelj plačuje od zelo zadolžene kmetije po 6 gld. in 3 kr. davka. — 3. Jakob Šmid. Njegov davek znaša 5 gld. in 31 kr. — 4. Jakob Pintar daje po 5 gld. in 54 kr. davka. — 5. Marko Veber plačuje od planinske kmetije po 6 gld. in 44 kr. Sedaj ima kmetijo njegov sin Jurij. — 6. Jurij, sin Klemenov, plačuje od kmetije, ki jo je kupil od Jurija

Rovtarja za 220 ogrskih cekinov, po 5 gld. in 55 kr. davka. — 7. Matevž Šmid. Ves njegov davek znaša 5 gld. in 45 kr. — 8. Matevž Klemen daje po 5 gld. in 36 kr. davka.

Na Pečéh.

V tej vasi je devet kmetov, ki spadajo pod podružnico sv. Lucije. Polovico desetine dobiva Marta Schreiber, polovico pa Andrej Vešter. Kolekture so iste kot v Dražgošah. Les in pašo imajo kmetje skupno.

1. Pavel Miheljač. Ta je umrl. Davek znaša 5 gld. in 51 kr. — 2. Primož Miheljač. To kmetijo je Matija Mercol, fužinar v Kropi, gnal na dražbo; kupil jo je Ivan Lotrič za 400 ogrskih cekinov. Davek znaša 5 gld. in 51 kr. — 3. Jurij Kavčič plačuje po 5 gld. in 51 kr. davka. — 4. Matija, sin Ivana Jelenca, plačuje tudi toliko. — 5. Gregor Frakelj. Kmetijo ima zdaj njegov sin Matija in daje od nje po 5 gld. in 24 kr. davka. — 6. Lenart Pešec daje od kmetije, ki jo je kupil pred 40 leti, po 5 gld. in 31 kr. davka. — 7. Urban Lotrič. Ta je zamenjal kmetijo za eno kajžo. Davek znaša 6 gld. in 10 kr. — 8. Mihael Moré plačuje po 5 gld. in 31 kr. davka. — 9. Andrej, sin Veštrov, plačuje po 5 gld. in 51 kr.

Jelenčice.

Tu sta dva kmeta, ki spadata pod sosesko sv. Lucije. Desetina gre Juriju Plavcu. Kolekture so iste kot v Dražgošah, le lovskemu mojstru daje vsak po en petak. Les in paša sta skupna.

1. Peter Pegam. Njegov davek znaša 5 gld. in 31 kr. — 2. Peter, sin Ahacijev, plačuje po 5 gld. in 51 kr. davka.

Zgornje Lajše.

Tu so štiri kmetje, ki spadajo pod sosesko sv. Jere. Desetina gre Gregorju Dežmanu na Brdih pri Radovljici. Župnik, oba cerkovnika, selska sodnika, župan in logar dobivajo isto kot od kmetov v Dražgošah, razen južin županu, zaradi katerih so si še navskriž. Lovščine daje vsak kmet po dva petaka. Les in paša sta skupna.

1. Matija Bertoncelj. Njegov davek znaša 5 gld. in 41 kr. — 2. Simon Kos. Vsega davka plačuje po 5 gld. in 48 kr. — 3. in 4. Matevž Bezjak. Pri eni kmetiji znaša davek 5 gld. in 49 kr., pri drugi pa 5 gld. in 41 kr. Te dve kmetiji je dal Matija Mercol na dražbo.

Jamnik ali Zajčja ravan.

Tu so štiri kmetije, ki spadajo pod sosesko sv. Primoža. Desetina je tako urejena, da dobiva po dva snopa Mihael Papler, po enega pa Loško gospostvo. Selškemu župniku dajejo na leto po pol polovice pše-

nice in po pol polovice ovsa. Oba cerkovnika, lovski mojster in selska sodnika dobivajo isto kot od dražgoških kmetov. Les in gmajno imajo skupno.

1. Primož Pegam je dobil kmetijo od svojega brata in plačuje od nje po 6 gld. in 21 kr. davka. — 2. Jakob, sin Petra Šolarja. Njegov davek znaša 5 gld. in 54 kr. — 3. Peter Šolar je dobil kmetijo po zameni za neko drugo. Od nje plačuje 5 gld. in 34 kr. davka. — 4. Peter Silvester je kupil kmetijo za 500 gld. in plačuje po 5 gld. in 48 kr. davka.

Log.

Tu sta dve kmetiji, ki spadata pod sosesko sv. Primoža na Jamniku. Desetina je istotako urejena kot na Jamniku. Župnik, kaplan in cerkovnik v Selcih dobivajo na leto vsak po pol polovice pšenice, ravnolotiko ovsa, štiri sire in eno povemo prediva. Podružniški cerkovnik dobiva po eno polovico pšenice ali kakega drugega boljšega žita, po eno polovico mešanega žita in po en sir. Les in paša sta skupna. Oba kmeta imata kopišča v Besnici.

1. Urša, hči Ahacijeva², plačuje od planinske kmetije po 6 gld. in 38 kr. davka. Kmetijo ji je izročil brat. Kot planinska kmetija je robotnine prosta. — 2. Jurij Zupančič³ plačuje po 5 gld. in 38 kr. davka.

Podblica.

V tej vasi je pet kmetov, ki spadajo pod podružnico sv. Primoža na Jamniku. Desetina je enako urejena kot ona na Jamniku. Kolekture so iste kot drugod.

1. Boštjan Kocijančič. Davek od te kmetije, ki jo ima pa zdaj Štefan Mercol, znaša 5 gld. in 28 kr. — 2. Primož Bezjak. Ta je umrl. Sedaj je posestnik kmetije Gregor Zupanec, ki jo je dobil po zameni od Valentina Žana, ki jo je dal na dražbo. Davek znaša 5 gld. in 23 kr. — 3. Peter, sin Jakoba Pegama. Davek znaša 4 gld. in 45 kr. — 4. Nikolaj Vidic. Njegovega davka je 5 gld. in 25 kr. — 5. Ivan Primic. Od svoje kmetije daje po po 5 gld. in 31 kr. davka. — 6. Gol Eržen plačuje po 5 gld. in 27. kr. davka.

Nemilje.

1. Boštjan Kunstelj. Davek od te kmetije znaša 5 gld. in 35 kr. Ima jo Ivan Pešec, ki jo je zamenjal z Valentinom Žanom za eno kajžo in pa 117 gld. — 2. Luka Šolar je kupil kmetijo od svojega pastorka in plačuje po 5 gld. in 22 kr. davka. Ima tudi mlin. — 3.

² Pozneje je nekdo tu pripisal „Gegenwärtig Georg Pogatschnig, H. Nro. 14 et 15“.

³ Pozneje je nekdo tu pripisal „Gegenwärtig Anton Scholler, H. Nro. 13“.

Pavel Kropivec daje od kmetije po 5 gld. in 41 kr. davka. — 4. Hilarij Potočnik plačuje po 4 gld. in 55 kr. davka. Mlajši sin je Andrej, srednji pa Peter.

Tu omenjene štiri kmetije spadajo pod sosesko sv. Primoža na Jamniku. Desetina je tako urejena kot v Dražgošah. Tudi kolekture so enake onim v rečenih krajih.

„Sredniczi“?

Tu sta dva kmeta, katerih kmetiji ste nekako tako veliki, kakor kmetije v Dražgošah. Kar se tiče desetine, pobira po dva snopa Mihael Papler, enega pa Loško gospostvo. Les imata v gozdu na Malem vrhu, gmajno tudi v onem kraju okoli svojih zemljišč.

Te dve kmetiji je stolni dekan (freisinški) leta 1623. objездil in opisal pri priložnosti, ko je obhodil županijo Poljšica.

1. Tomaž Debeljak. Od te kmetije je 5 gld. in 53 kr. davka. Debeljak je umrl. Sedaj ima kmetijo Jurij Šolar. Ta kmetija ima eno senožet („Senaschett“) blizu štirih kajzarjev na Njivici, potem senožet imenovano „murkhouizi“, dalje eno njivo „Sa mostam“, eno njivo „per Luschi“, eno njivo ima pod hišo in eno v Bleku („Wleckho“). — 2. Jurij, sin Lovretov, daje po 5 gld. in 53 kr. davka. Pri tej kmetiji sta lepa hiša in vrt. Takoj pri hiši leži ena senožet; potem se nahaja tukaj ena senožet, obstoječa iz dveh delov, eden imenovan Veliki kos („das grossze Stuckh“), drugi Mali kos („das khleine Stuckh“), pri tem je tudi mala njiva. U kosu, imenovanem „na Werdi“ ste dve njivi, v kosu „Kreulach“ tudi dve, ena njiva je „proti Schupano“ in druga majhena „V niuizi“.

Kališe.

V tem kraju je sedem kmetov in dva kajzarja, ki spadajo pod sosesko sv. Križa. Desetino je treba dajati v Puštal. Župnik v Selcih dobiva od vsakega kmeta na leto po eno merico rži, eno merico ovsa, dva sira in po eno povesmo prediva. Selški cerkovnik dobiva po en sir in sedem povesem prediva, podružniški pa po eno polovico rži, eno polovico mešanega žita stare mere, dva sira, dve jajci, eno klobaso in po en krof. Lovski mojster dobiva od vsakega po dva petaka lovščine. Selska sodnika dobivata po pol polovice ovsa in po eno povesmo prediva. Župan dobiva na svoj račun po 24 kr., logar pa vsako drugo leto po 15 kr. Les in paša sta skupna, senožeti pa posebej.

1. Lenart Lotrič plačuje od svoje kmetije, ki jo je kupil od Ivana Paplerja za 350 ogrskih cekinov, po 5 gld. in 34 kr. davka. — 2. Matija Notar. Njegov davek znaša 5 gld. in 31 kr. — 3. Marko Sajovec. Davek od te kmetije, ki jo je sedaj kupil Matija Demšar za 390 ogrskih cekinov, znaša 5 gld. in 40 kr. — 4. Jernej Notar. Ta je umrl. Njegova hči in naslednica Marjeta je žena Martina Pfajfarja.

Ves davek znaša 5 gld. in 50 kr. — 5. Matija Vilfan daje od kupljene kmetije po 5 gld. in 39 kr. davka. — 6. Jakob Pogačnik. Davek znaša 5 gld. in 34 kr. — 7. Jera, hči Klementa Varla, ima po 5 gld. in 30 kr. davka. Matevž Vuti ima namesto obresti od te kmetije užitek.

Dolenje Lajše.

Tu so štiri kmetije, ki spadajo pod podružnico sv. Jere. Desetino pri kmetijah Andreja Trpina in Jurija Rovtarja pobira Jurij Plavec, pri drugih dveh pa Dežman pri Radovljici. Kolekture so iste kot drugod. Paša je skupna, les ima pa vsak posebej pri svojih senožetih.

1. Andrej Trpin plačuje po 5 gld. in 54 kr. davka. Ima tudi mlin. Les ima „Sa Plenauam“ in „Sa Malnam“. — 2. Marjeta Brce. Njen davek znaša 5 gld. in 47 kr. Les ima „Sa Senaschetam“ in „Sa Kleniem“. — 3. Jakob Vidie plačuje po 5 gld. in 53 kr. davka. Kupil je kmetijo pred 20 leti od Luke Štefana za 200 gld. Vidie je pogorel. Les ima „V loitternikhi“ in „Kerschitschi“. — 4. Jurij Rovtar. Ta je umrl; sin in naslednik je Matevž. Davek od obdelane in puste kmetije skupaj znaša 6 gld. in 55 kr. Les ima „Sa Rudinkhi“ in „pod Senascheto“.

Kajžarji v Rudenski županiji.

Ivan Bogataj; Adam Arnol; Matevž Mihelač; Martin Jelenc; Martin Bogataj; Lovro Lotrič; Ivan Lotrič; Primož Žagar; Gregor Semen; Gregor Zupanec; Lovro Feman; Ivan Bezjak; Jurij Notar; Anica („Aniza“), hči Tomaževa in žena Boštjana Vidica; Jakob Bertoncelj; Filip Štefančič; Agata Modre; Jernej Lotrič; Matija Debeljak; Kocijan Jerala na Njivici; Ožbolt Markelj; Mihael Pintar na Njivici⁴; Lenart Notar; Marjeta Pfajfar; Peter Jemšek; Gol Eržen; Jakob Pegam; Jurij Gortnar; Boltežar Martinšek; Felicita Zupanec na Njivici⁵; Tomaž Lotrič; Jernej Rovtar; Jernej Zupanec; Ivan Martinšek na Njivici⁶; Urban Jelenc; Jakob Gortnar.

Novinarji v Rudenski županiji.

Neža, hči Nikolajeva; Jakob Moré; Matija Benedik; Peter Bezjak; Anton, sin Lovretov; Anton Mihelač; Matevž Notar.

Anton Eržen v Podblici in Matevž Debeljak imata vsak po eno novo hišico, ki jih je jima leta 1627. vpisal komisar Morhart.

Skupna svota robotnine znaša v Rudenski županiji 9 gld. 40 kr.

V tej županiji je razen županove 60 kmetij. Od teh dajejo štiri po 12 kr. v županov račun. Od ostalih 56. daje vsaka po 22 kr. in 2. p.,

⁴ Pozneje je nekdo tu pripisal „Gegenwärtig Ursula Scholler H. Nro. 12“.

⁵ Pozneje je nekdo tu pripisal „Gegenwärtig Simon Katraschigg H. Nro. 9“.

⁶ Pozneje je nekdo tu pripisal „Gegenwärtig Matthäus Bertonzel H. Nro. 7“.

skupaj torej 25 gld. 37 kr. in 1 p. Ker pa župan od nekdanj ne daje gospostvu več kot 20 gld., ostaja drugo v njegovih rokah.

Sodnijska meja.

Od Ratitovca („Radkitouiz“) gre meja na „Jesenouiz“ nad Podlongom, odtod proti Kamenici („Kamenizi“) zraven gozda Rastovke („Rastoukach“), ki leži še popolnoma na zemlji Loškega gospostva. Odtod gre meja na Visoki vrh („Vissoki Verch“). Tu se stekajo meje Blejske in Radovljiške sodnije. Od Visokega vrha gre meja „na Jagodeschi“, dalje „na Sleme“. Tu leži Jelovica („Jelouiza“), za katero se potegujeta in prepirata Loško in Radovljiško gospostvo. Za časa bivšega oskrbnika (loškega) Jakoba Fankla⁷ so se izdale o tej stvari razne dvorne razsodbe. Meja gre dalje na Črni vrh („Tscherni Verch“), kjer naj bi bila po mnenju mož sodnijska meja, vendar jo zahteva Radovljiško gospostvo do Gore nad Jamnikom („Perg nad Jambnikham“). Dalje se vleče meja od Črnega vrha na goro „na Skoekh“ do Golega brda („Kalou Werdo“) in proti Kropi.

V. Županija Sorica.

Podložniki v županiji Sorški ne plačujejo nič pojezdnega davka („Poieszden“), temveč samo navadne davke, hišni davek in novo doklado. Sicer je rečeno v urbarjih, da plačujejo nekateri po eno marko šilingov, nekateri pa po pol marke šilingov, a ta denar zahteva le župan od vsakega, kakor je pri vsaki vasi zapisano; in to dela tako, kakor župani v drugih vaseh in ga potem izplačuje gospostvu. Svota znaša 37 gld., 45 kr. in 1 p.

V Sorici je cerkev sv. Nikolaja, ki spada pod Selško župnijo. Vsak kmet po Sorški županiji daje župniku v Selcih vsako leto po pol polovice pšenice, po polovice boba stare mere, po dva mala sira in po en funt masti. Cerkovnikoma pri sv. Nikolaju in pri sv. Marku v Spodnjih Danjah daje vsak na leto po poldrugo polovico pšenice, po poldrugo polovico ovsa, po en funt masti in po en sir, vendar se imenovana cerkovnika pri pobiranju kolekture vsako leto menjavata.

Sorica („zu Nidern“).

Tu je 15 kmetij. Županu daje, razen svote v njegov račun, vsaka po en funt masti. Prva, peta, šesta, sedma, deseta, enajsta, dvanajsta, trinajsta, štirinajsta in petnajsta kmetija daje vsaka po 1 gld. in 10 kr. županu v račun, druge mu dajejo pa le po 1 gld. in 4 kr. Desetina prve, sedme, desete in petnajste kmetije se odrajtuje Loškemu gospostvu, desetina ostalih pa v Puštal.

Osem kmetov ima les na bohinjskih tleh in sicer ne, da bi zato kaj plačevali, vendar se morajo pobotati z bohinjskim županom,

⁷ Jakob Fankel je bil od leta 1604—1621. oskrbnik Loškega gospostva.

kadar potrebujejo kaj lesa za sobe ali poslopja. Ostalih sedem kmetovin dva kajzarja v Dolini imajo les v Sorici. Pašo imajo vsi kmetje skupaj.

1. Ivan Heberl plačuje po 5 gld. in 55 kr. davka. Pri hiši ima mlin. — 2. Matevž Kestner. Njegov davek znaša 4 gld. in 49 kr. Ima tudi mlin. — 3. Marjeta, hči Andreja Koflerja, daje toliko davka kot omenjeni Kestner. — 4. Tomaž Prezelj ima tudi 4 gld. in 49 kr. davka. — 5. Marko Kemperle. Davek znaša 4 gld. in 55 kr., krčmarina pa 1 gld. Ta in Jakob Kofler imata skupaj mlin. — 6. Jakob, sin Pavla Koflerja, plačuje po 4 gld. in 55 kr. davka. — 7. Andrej, sin Jurija Koflerja. Ta je umrl. Mlajši sin je Anton. Davek znaša 4 gld. in 55 kr., krčmarina pa 40 kr. Ta kmet ima skupaj z Jakobom Pegamom mlin. — 8. Ivan Grohar mora dajati po 4 gld. in 49 kr. davka. Ta, Tomaž Prezelj in Marjeta Kofler imajo skupen mlin. — 9. Jakob Pegam je umrl. Naslednica se imenuje Jera in je žena Gola Heberla. Davek znaša 4 gld. in 49 kr. — 10. Simon Gasser plačuje po 4 gld. in 55 kr. davka. Ta in Jakob Kemperle imajo skupen mlin. — 11. Jakob Kemperle daje po 4 gld. in 55 kr. davka. Ima žago, od katere daje po 12 kr. davka. — 12. Boštjan Šerl plačuje isto svoto kot Jakob Kemperle. Ima lasten mlin. — 13. Gregor, sin Mihaela Kejžarja, plačuje ravnolotliko davka. Kmetijo je Gol Prezelj dal na dražbo. Kejžar in Lenart Gasser imata skupen mlin. — 14. Lenart Gasser plačuje po 5 gld. 15 kr. davka. — 15. Štefan Frölich ima tudi po 5 gld. in 15 kr. davka. Ima lasten mlin.

V Dolini.

Tu sta dve kmetiji, ki spadata pod sosesko sv. Nikolaja in imata iste dolžnosti, kakor kmetije v Sorici.

1. Andrej Taler plačuje po 4 gld. in 55 kr. davka. Županu v račun daje po 1 gld. in 10 kr. ter en funt masti. Desetino pri tej kmetiji, katero je Taler z dolgovi vred podedoval, pobira Loško gospostvo. Andrej Taler, Štefan Frölich, Štefan Prezelj in Gol Kofler imajo skupaj hišni mlin. — Štefan Prezelj daje 4 gld. in 45 kr. davka. Županu v račun daje po 1 gld. in po en funt masti. Desetina gre v Puštal.

Spodnje Danje („Zu Nider Hueben“).

V sej vasi je deset kmetov in podružniška cerkev sv. Marka. Kar dajejo cerkovniku, je bilo že prej omenjeno. Županu v račun dajejo po 35 kr. in po pol funta masti. Blejskemu gospostvu plačujejo od planine Hirna („auf dem Hiern“) po 12 kr. Zaradi paše dajejo tudi po 12 kr. Les je skupen, toda v oddaljenih krajih.

1. Gol Šerl je umrl. Hči je naslednica in se imenuje Neža. Davek znaša 4 gld. in 20 kr. Desetino pobira eno leto Loško gospostvo, drugo leto pa Puštal. Gol Šerl, Peter Kejžar, Jakob Erhardt, Brigita Kofler, Gol Torkar in občinski sluga („Pieter“) imajo skupaj mlin. — 2.

Peter Kejžar („Kheszer“) plačuje od kmetije, ki jo je kupil pred 40 leti za 400 gld., po 1 gld. in 20 kr. davka. Od nekdanj gre desetina eno leto Loškemu gospostvu, drugo leto pa v Puštal. — 3. Brigita Kofler plačuje po 4 gld. in 20 kr. davka. Desetina gre v Puštal. — 4. Jakob Erhardt je umrl, naslednik se imenuje Ožbolt. Davka je ravno toliko, kot pri Brigiti Koflerjevi. Desetina gre v Puštal. — 5. Gregor Kejžar plačuje po 4 gld. in 20 kr. davka. Desetino odrajuje v Puštal. Ta, Mihael Kejžar, Jakob, sin Simonov, Štefan Torkar in Neža Jenšterle imajo skupaj mlin. — 6. Štefan Torkar je umrl. Naslednik se imenuje Simon. Davka odrajuje toliko kot drugi. Kar se tiče desetine, pobira po dva snopa Puštal, tretjega pa Loško gospostvo. — 7. Jakob, sin Simonov. Davka plačuje po 4 gld. in 20 kr. Desetino pobira Loško gospostvo. — 8. Neža Jenšterle daje tudi po 4 gld. in 20 kr. davka. Od desetine gresta po dva snopa v Puštal, tretji pa Loškemu gospostvu. — 9. Mihael Kejžar. Davek je ravno tako visok kot drugod. Desetino plačuje v Puštal. — 10. Gol Torkar. Davek od kmetije, ki jo je kupil od Jerneja Marklja za 300 gld., znaša toliko kot pri drugih. Desetina gre Loškemu gospostvu.

Zgornje Danje („Zu ober Hueben“).

Tu so štiri kmetije, ki leže visoko v gorah. Vsaka daje županu na račun po 40 kr. in 1 p. ter po pol funta masti, izvzeta je le druga kmetija, ki daje le po 36 kr. in 1 p. ter po en funt masti. Desetina se daje eno leto Loškemu gospostvu, drugo leto pa v Puštal. Paša in les sta skupna.

1. Brigita Pegam plačuje po 4 gld. in 46 kr. davka. Pri tej kmetiji ni sedaj (1630. leta) ne hiše, ne skednja, ne hleva ter nobenega poslopja, ker je sneženi plaz pred nekaterimi leti hišo in hlev z ljudmi in živino vred odnesel in uničil. Kmetijo je podedovala sestra Jera. — 2. Lucija Trojar. Njen davek znaša 3 gld. in 52 kr. — 3. Jakob Kejžar. Je umrl in kmetijo je podedovala Marina Kejžar. Davek znaša 4 gld. in 6 kr. Ta kmetija in pa kmetiji Štefana Heberla ter Lucije Trojarjeve imajo skupen mlin. — 4. Ulrik Gajgar daje po 4 gld. in 46 kr. davka. Ima tudi mlin, ki pa melje redkokdaj.

Trojar.

Tu sta dve kmetiji, katerih desetina gre vsako prvo leto Loškemu gospostvu, vsako drugo pa v Puštal. Les imata obe kmetiji deloma posebej, pašo pa skupaj. Prva kmetija daje županu v račun po 34 kr. in 1 p., druga pa po 38 kr., a vsaka tudi še po pol funta masti.

1. Ožbolt Trojar plačuje po 4 gld. in 20 kr. davka. — 2. Gol, sin Jakoba Trojarja, daje po 4 gld. in 43 kr. davka. Obe kmetiji imata skupaj mlin.

Zabrdo („Vnter Hochen Eckh“).

Tu so trije kmetije. Desetina je tako urejena, da dobiva po dva snopa nunski samostan v Loki, tretjega pa gospostvo. Vsaka daje županu v račun po 37 kr. in 1 p. ter po pol funta masti. Les in paša sta skupna.

1. Urban Pegam plačuje od kmetije, ki jo je kupil od Petra iz Zabrda, po 4 gld. in 23 kr. davka. Ta in Ivan iz Zabrda imata skupaj mlin. — 2. Štefan Heberle ima toliko davka kot Urban Pegam. — 3. Avguštin Pekel. Kmetijo je kupil Ivan iz Zabrda za 300 gld. Davek znaša 4 gld. in 23 kr.

Torka.

Tu sta dve kmetiji. Desetina je ravno tako urejena kot Zabrdom. Županu v račun daje vsaka po 38 kr. in 1 p. ter po pol funta masti. Les in paša sta skupna.

1. Gregor Torkar je kupil kmetijo pred več leti za 200 ogrskih cekinov in plačuje od nje po 4 gld. in 24 kr. davka. — 2. Jurij Torkar plačuje za davek isto svoto kot Gregor. Oba imata skupaj mlin.

Ravne („Im Ewendtlein“).

Tu so štirje kmetje, ki odrajtujejo desetino istotako kot oni Zabrdom in v Torki. Od prvih treh daje županu vsak v račun po 42 kr. in 1 p., četrti pa le po 37 kr. in 1 p., vsak daje pa še po pol funta masti. Les in gmajno imajo v kraju proti Prtovču.

1. Ivan Ebner plačuje od kmetije, ki jo je kupil za 700 gld., po 4 gld. in 28 kr. davka. — 2. Gregor, sin Andrejev, ima tudi 4 gld. in 28 kr. davka. — 3. Urban Grohar ima tudi toliko davka kakor omenjena kmeta. On in pa Gregor, sin Andrejev, imata skupaj mlin. — 4. Neža, hči Lenarta Javha. Njen davek znaša 4 gld. in 13 kr. Od neke nove senožeti, katera se ji je leta 1628. milostno dovolila, plačuje po 15 kr. Ima tudi mlin.

Prtovč („Am Priettach“).

Tu so štiri kmetije, ki spadajo pod podružnico sv. Marka v Spodnjih Danjah. Desetina je enaka n. pr. oni v Ravneh. Les in pašo imajo prtovški kmetje skupaj. Prva, tretja in četrta kmetija daje županu v račun 40 kr., druga pa 34 kr., vsaka pa še po pol funta masti.

1. Jakob Kofler. To kmetijo ima sedaj Jurij Gortnar in plačuje od nje po 4 gld. in 5 kr. davka. — 2. Jakob Kofler. Tu je poslopje popolnoma propadlo, ni ne hiše, ne hleva. Davek znaša 3 gld. in 59 kr. — 3. Jurij Šmid. To kmetijo je dobil Jurijev brat Marko Šmid na dražbi. A ta je umrl in kmetijo je dobil njegov oče Nikolaj Kemperle. Davek znaša 4 gld. in 5 kr. — 4. Matija Ahac ima tudi 4 gld. in 5 kr. davka.

Sorška županija plačuje na leto v urbar po 20 mark šilingov ali 33 gld., 24 kr. in 2 p.

V tej županiji ste dve zapuščeni kmetiji, imenovani „Michael Thall“. Te imajo Zaliložani v posesti in plačujejo od njiju županu v račun po 3 gld., 18 kr. in 3 p.

A od imenovanih dveh kmetij, ki so zapuščene in imenovane „Michael Thall“, ne dobiva župan po 3 gld., 18 kr. in 3 p., temveč le po 2 gld. in 1 kr., kakor je razvidno iz popisa šestih kmetij na Zalem logu v Selški županiji.

Kajžarji v Soriški županiji.

Med kajžarji v Soriški županiji nekateri ne plačujejo nič davka v urbar, a dajejo namesto tega nekaj županu v račun. Oni pa, ki plačujejo v urbar, ne odrajtujejo županu nič.

Desetino od kajžarjev dobiva Loško gospostvo.

Peter Pintar; Marko Kemperle; Jurij Majerle; Tomaž, sin Ožbolta Prezlja; Jera Kejžar; Helena Pintar; Peter Grohar; Mihael Šoštar; Mihael Tavš; Jurij Tavš; Gol Kofler; Boštjan Tavš; Gregor Pintar; Gregor Šmid; Tomaž Torkar; Martin, sin Štefana Groharja; Urban Kramar; Peter Koritnik; Tomaž Ošterman.

Davek od Tolminske planine.

Soseska vasi Gorje, ki spada pod Tolminsko gospostvo, je že od nekdaj dajala na leto od planine Porezen („Poresen oder windt Alben“), ki leži v kraju proti Sorici, po 32 funtov sira, ali pa plačevala vsak funt po štiri groše v zlatu, kar je dobival žitničar (Loškega gospostva). Sedaj ne plačuje nič, ker je več ne upotrebuje.

Ker jo pa sedaj uživajo Soričani, plačujejo od nje po 2 gld. in 8 kr. Ta urbarščina je bila prej vpisana pod Osliško županijo, a leta 1628. je bila zaradi večje natančnosti vpisana pod Soriško županijo.

Planine Porezen pa ne uživajo in rabijo vsi kmetje v Soriški županiji, temveč le 15 kmetov v Sorici, 2 v Dolini in 10 v Spodnjih Danjah. Na planini pasejo svoje vole in od teh daje vsak kmet županu po 5 kr., kar znaša 2 gld. in 15 kr. Tako bi torej imel župan 7 kr. odveč, a ker gospostvo ne sprejema od njega drobiža, nima vseeno nič dobička.

Zgoraj je bilo omenjeno, da daje župan gospostvu po 37 gld., 45 kr. in 1 p. Ako se k temu prišteje še oni davek, ki ga plačuje 6 kmetov na Zalem logu od dveh pustih kmetij v Grobljah („Michael Thall“), znaša skupna svota 42 gld., 22 kr. in 2 p. Župan bi imel tako 4 gld., 37 kr. in 1 p. ostanka. Nasprotno pa ne sme dajati gospostvu drobiža. Masti dajejo podložniki županu na leto za 31 funtov in pol.

V Soriški županiji ima Loško gospostvo dvovrstno desetino. K prvi vrsti spadajo štiri kmetije v Sorici, ena v Dolini, dve v Spodnjih Danjah

ter ravno tu od dveh kmetij po tretji snop. K drugi vrsti spada osem kmetij, namreč štiri v Zgornjih Danjah, dve pri Trojarju ter v Spodnjih Danjah prvi dve v urbarju. Kar se tiče teh osmih kmetij, se pobiranje vrši med Loškim gospostvom in Puštalom tako, da dobiva Loško gospostvo eno leto desetino od štirih kmetij, od drugih štirih pa Puštal, kakor je razvidno iz popisa vsake kmetije. Ta desetina je sedaj dana v najem za 70 gld. in eno kunino kožo.

Kar se tiče desetine od kmetij Zabrdom, v Torki, v Ravneh in na Prtovču, pobira Loško gospostvo le tretji snop, druga dva pa ženski samostan v Loki. Desetina je sedaj v najemu za 50 gld. in eno kunino kožo.

Sodnijska meja v Soriški županiji.

Meja gre od gore Lajnarja („Lainer Perg“) na goro „Skor“. Tu se stika Tolminsko in Blejsko gospostvo. Potem se vleče meja na mesto, imenovano Ožboltov laz („Oszwaldt Schwandt“). Tu je od davnih časov sem postavljen mejnik. Nato gre meja na goro Črni vrh („Schwarz Khuppel“) in na Veliko brdo („Grossze Eckh“). Od Velikega brda se vleče meja na „Sakhorast“, odtod na planino, imenovano Hirn („Hiern“), od Hirna v dolinico, imenovano „Raizirast“. Odtod gre meja na planino, imenovano „Ledini Perg“ in nato na Ratitovec („Ratkitouiz“).

VI. Županija Davče.

V tej županiji ne bivajo kmetje, ki so se že pred davnim časom sem naselili, temveč le rovtarji, ki so se še pred 60. ali 70. leti polagoma sem priselili. Prebivajo jako visoko v gorah tako, da jim včasih zaradi mraza ali pa predolgo ležečega ali prezgodnjega snega žito ne dozori. Sejejo večinoma le oves. Da je to res, se je prepričala komisija, ki je leta 1630., dne 1., 2. in 3. julija objezdila in popisala županijo. Za živinorejo imajo še precej lepe pašnike in senožeti.

Razen urbarščine in davkov, ki so jih do zdaj plačevali, imajo še druga bremena. 18 posestnikov, ki spadajo pod Cerkensko faro, odrajtuje ondotnjemu župniku, kaplanu in cerkovniku vsakemu po sedem velikih družinskih skled žita, po štiri sire in tri povesma prediva. Teh sedem skled drži več kot dve polovici.

Osem posestnikov, spadajočih v Poljansko župnijo, plačuje tamkajšnjemu župniku, kaplanu in cerkovniku po eno polovico in pol pšenice in ječmena.

Ostali spadajo pod Selško faro. Vsak izmed njih daje selškemu župniku po eno polovico pšenice stare mere in po en sir. Dvanajst izmed njih daje sorškemu cerkovniku posebej po pol polovice pšenice in po pol polovice ovsa stare mere. Selskima sodnikoma daje vsak po pol polovice ovsa in eno povesmo prediva, obstoječe iz 16 pesti.

Robota je ista kot v Osliški županiji, to je, treba je sekati drva za grad, za apnenice, jezove, mline in druga poslopja, in kar je drugega enakega. Ko gredo na roboto, zamude včasih, ker stanujejo daleč, tri do štiri dni.

Desetino v tej županiji, kakor tudi v Farškem potoku („Pffaffenbach“), dobiva le Loško gospostvo. Leta 1630. je bila desetina dana v najem za 150 gld. in tri kunine kože. Davek za tintnik plačujejo posestniki tudi in sicer nekateri po 4, nekateri pa po 6 kr.

Tu slede imena posestnikov.

Jezero.

1. Jakob Prezelj ima za 1 gld., 27 kr. in 2 p. davka. Njegov oče je prvi napravil laz za posestvo. — 2. Križe Prezelj plačuje po 1 gld., 30 kr. in 2 p. Njegov ded je napravil laz. So lepe rovte. — 3. Uršula Prezelj daje po 2 gld. in 5 kr. davka.

Davško brdo? („Alsz Ekh“).

1. Peter Šoštar plačuje od posestva, ki ga je kupil od Jurija Kejžarja za 311 ogrskih cekinov, po 1 gld. in 38 kr. davka. — 2. Peter Šoštar. Oče je izročil to zemljišče sinu Matiju. Davek znaša 1 gld. in 23 kr. — 3. Mihael Sorčan. Tega posestvo je kupil Boštjan Ambrožič za 500 cekinov, a je hotel nato kupčijo preklicati. Davka je za 1 gld. in 38 kr.

Davče („Allsz“).

1. Simon Tušek. Njegov davek znaša 1 gld. in 26 kr. Ima tudi mlin, ki pa melje le po močnem deževju. Od njega plačuje po 3 kr. Njegov oče je začel obdelovati rovte. Gmajno ima kot drugi posebej, le les ima skupaj s svojim sosedom Hilarijem Vičekom. V Tolminskem gospostvu ima zemljišče ali senožet, ki se smatra kot rovte in leži na meji. V Tolmin plačuje od nje po 2 gld. — 2. Hilarij Viček je kupil zemljišče pred 17. leti od Matije Tuška. Davek znaša 1 gld. in 47 kr. — 3. Špela Pominik ima 1 gld. in 55 kr. davka. Takoj pri hiši sta loška in tolminska sodnijska meja. — 4. Uršula Prezelj plačuje od puste senožeti po 27 kr. — 5. Anica („Aniza“) Bešter („Beschlin“) daje po 1 gld. in 30 kr. davka. — 6. Tomaž Prezelj plačuje od zemljišča, ki ga je kupil pred 12. leti od Lovreta Tuška za 250 ogrskih cekinov, po 1 gld. in 38 kr. davka. Ta, Ivan Mihelič ter Boštjan Peternel imajo skupaj mlin, od katerega plačuje vsak po 20 kr. — 7. Valentin Peternel ima 1 gld. in 41 kr. davka. Njegov oče je posestvo prvič obdelal. Tu je tudi sodnijska meja pri gori Črni vrh („Tscherni Verch“). Del senožeti ima Peternel onostran meje pod Tolminsko sodnijo in ne plačuje od nje nič.

Jastro brdo.

1. Ivan Mihelič ima 1 gld. in 38 kr. davka. Zemljišče je kupil njegov oče leta 1570. — 2. Gregor Peternel. To je pusto posestvo, katerega gospodar stanuje na Tolminskem. Davek znaša 1 gld. in 23 kr. — 3. Jurij Jemec („Homiz“) daje po 1 gld. in 23 kr. davka. Jemec je sedaj (leta 1630.) župan in zato naj se mu z višjo milostjo davek izpregleda. — 4. Matija Šturm plačuje po 1 gl. in 23 kr. — 5. Štefan Frölich. Njegov davek znaša 1 gld. in 19 kr. — 6. Matija Frölich daje po 1 gld. in 9 kr. davka. — 7. Simon Tušek. Ima tu le pašnik in ga rabi pri že opisanih rovtih v Davči.

Kajzarji v Davški županiji.

Tomaž Bohinjec („Vochiniz“); Boštjan Ambrožič; Ivan Miklavec; Blaž Mohorič; Lenart Jemec; Štefan Čemažar; Matija Frölich; Lenart Mohorič; Boštjan Peternel; Urban Grahli; Lenka Lavtar; Jurij Jemec; Grehor Grahli; Jakob Razvozda; Mihael Peternel; Andrej Razvozda.

Novinarji v Davški županiji.

Ivan Šturm; Ivan Šturm; Urban Kenda („Köndta“); Matija Čemažar; Jakob Kos; Ivan Tušek; Neža Prezelj; Lenart Tavš; Andrej Šerl. Leta 1625. je bil na novo sprejet Andrej Sredinšek, leta 1626. Mihael Šturm in leta 1627. Marko Ferlan, Andrej Šturm, Ivan Ferlan, Matija Košir in Štefan Peric.

Jakob Kremžar ima male rovtne, ki še niso bile vpisane v noben urbar. Je sicer ubog revček („armer Schlukher“).

Križe Peternel, tolminski podložnik, ima v Loškem gospostvu veliko senožet v Črnem vrhu in ni od nje nekatera leta nič plačeval; je zatorej zapadlo posestvo. Zagrozilo se mu je, ako hoče imeti senožet, naj se o njej razgovori z gospostvom, v nasprotnem slučaju se mu senožet kot zapadlo posestvo odvzame.

V Davški županiji naj bi se povišale davščine: pri ovsu za 30 mutov, pri enem mlinu za 1 gld. in pri robotnini za 42 gld. in 10 kr. Davščina naj bi se ne pobirala od župana in občinskega sluge („Pieter“), ako to dovoli knez (freisinški škof).

Sodnijska meja.

Meja, ki gre od Sorice proti Davški županiji, deli tudi Loško in Tolminsko gospostvo. Meja se vleče od visoke gore, Lajnar („Läiner“) imenovane, navzdol proti Petrovemu brdu („an das Eckh oder Püchele Petro Werdo genant“). Vendar imajo Soričani tudi na tolminski strani

Lajnarja svoje senožeti. Od Petrovega brda gre meja na goro Hoč („Veliki Hatti“), nato na planino Porezen, ki je na tej strani last Soričanov, na drugi pa Tolminec, od Porezna na goro „per Vidiky“. Tu se začne Davška županija. Od gore „per Vidiky“ se vleče meja na goro „Tscharti“ tik hiše, ki jo ima Špela Pomnik, nadalje pa na Črni vrh („Schwarzenperg od Tscherni Verch“), ki leži še v Davški županiji. Nato se meja zavije proti Robidnici („Rubidnizi“) ter dalje v Hotaveljsko in Osliško županijo, kakor je to razvidno iz popisa Osliške županije.

O nakladama nekih slovenskih protestantskih knjiga.

Priopčio dr. Franjo Bučar, Zagreb.

U Tübingenu u sveučilišnoj knjižnici nalazi se u trećem fascikulu spisa „Slavischer Bücherdruck“ popis naklade hrvatske protestantske tiskare u Urachu-Tübingenu, u kojemu se nalazi i popis naklade dviju slovenskih knjiga, i to od slovenskih „Artikula“, o kojima smo račune donijeli u prvanjoj svesci Carniole (p. 44), i Psalmama, te crkvenim pjesmama: „Ene duhovne peisni“, koje je god. 1563 izdao pod Trubarovim imenom Hrvat Juraj Juričić, i koju je knjigu opširnije prikazao Dr. Elze u „Jahrbuch für die Geschichte des Protestantismus in Oesterreich“, god. 1884, p. 10.

Ti popisi nalaze se u aktima pod naslovom: Beschreibung was für windische, crabatische cirulische vnnnd wellische bücher getruckht, verschickht, verkaufft vnd verschenckt worden inn den dreyen Jahren 1561, 1562, 1563. (Sub. Nr. 5. III.)

Prijepis popisa pod br. I. nalazi se i u Urachu u arhivu tamošnjeg župnog dekanata, a takovi su se popisi slali sa strane Ungnada raznim velmožama i gradovima, od kojih se je tražila pomoć za hrvatsku tiskaru. Koliko je do tada bilo jur naštampano tih knjiga, toliko su ih stavili u popis. Dočim se u popisu, koji se nalazi u Urachu spominje 17 knjiga, koje su gotove, a 18., koja je u štampi, imade u popisu, koji se nalazi u aktima u Tübingenu spomenuto 25 knjiga, a spominju se još druge dvije knjige, koje se nalaze u štampi. Osim toga se napominju još i druge neke knjige, koje će se još izdati, no koje se uistinu sve nisu nikada izdale, pošto je to čitavo poduzeće doskora poslije smrti staroga Ungnada (god. 1564) prestalo postojati. Popis naklade, koji se nalazi u Urachu jest od

godine 1563, dočim onaj koji se nalazi u Tübingenu jest od godine 1564. — Taj potonji ne spominje ni jednu slovensku knjigu više nego li ovaj ovdje priopćeni. Trubar je u ono vrijeme boravio u Ljubljani, i tako su te knjige izašle u njegovom odsutstvu, prva god. 1562 a druga god. 1563, te su računi pripojeni ostalim hrvatskim knjigama hrvatske tiskare u Urachu, kojom je onda sam Ungnad uz pomoć Stjepana Konzula Istranina upravljao. Na taj način su nam se i ti računi sačuvali.

Iz br. II. i III. vidi se, kako su se te dvije knjige raspačale a njihovo raspačavanje sasvim je jednah raspačavanju i ostalih hrvatskih knjiga. Knjige su se raspačavale poglavito na jug kroz Ljubljanu i Beljak, a osim toga nadareni su njima svi oni gradovi i velmože, koji su u tu svrhu šta darovali ili bar obećali dati, a u prvom redu sam kralj Maksimilijan i vojvoda Krištof od Wirtemberga.

I.

Verzeichnuß was für windisch, crabatisch, cirulisch und wölsche Bücher getruckt worden.

1. Erstlich hat man gedruckt crabatisch Probzedl darauf alle crabatische Alphabet, groß und klein, samt dem Vaterunser und dem I. Capitel Pauli zun Römern, auch der 117. Psalm	200 Ex.
2. Item cirulische Probzedl, worauf alle cirulische Alphabet samt dem Vaterunser und dem 117. Psalm	300 "
3. Item crabatische Tafel- oder Abecedaria	2000 "
4. Item cirulisch auch	2000 "
5. Item crabatische Katechismi mit der Auslegung und einer Predigt von dem rechten Glauben an Khristum	2000 "
6. Item cirulische Katechismi auch mit der Auslegung und vorgenannter Predigt	2000 "
7. Item der ganze neue Testament mit crabatischen Buchstaben	2000 "
8. Item die Loci communes crabatisch	1000 "
9. Item die augspurgisch Confession in windisch oder crainerisch Sprach mit lateinischen Buchstaben	1000 "
10. Item die augspurgisch Confession mit crabatischen Buchstaben	1000 "
11. Item die augspurgisch Confession mit cirulischen Buchstaben	1000 "
12. Item die Postile, welche Herr Primus Truber vor der Zeit in crainerisch Sprach drucken lassen, mit crabatische Buchstaben	1000 "
13. Item dieselbe Postill auch mit cirulischen Buchstaben	500 "

14. Item die augspurgisch Confession in wölsch oder italienischen Sprach mit lateinischen Buchstaben	1000 Ex.
15. Item der kleine Katechismus Lutheri auch in wölsch Sprach	1000 "
16. Item Psalmen und Kirchengesang crainerisch mit lateinischen Buchstaben	1000 "
17. Item eine Summa etlich Predigten von Hagel mit crabatiscen Buchstaben	1000 "
18. Itzt trukht man das ganze neue Testament mit cirulischen Buchstaben welches inner neun Wochen fertig wird	1000 "

Und hinfür soll man die Hauspostill Lutheri, die Postill Veiti Dieterichs, die Postill Spangenbergii und wirtenbergisch, der Ordinanden Examen, Repetition der Augspurgisch Confession und anderer christlicher Kirch nach Rath des christlich Herzog von Wirtemberg Herrn Brenntii und Jakob Andre transferiren und truken.

II.

Die augspurgisch Confession inn windischer oder crainerischer sprach mit lateinischen buchstaben, seind getruckht	1000 Ex.
Davon hiebey	1 "
Der röm. Khay. Maj. geschickht	1 "
Hertzog Christoffen zue Würtemberg	1 "
Philipsen landtgraffen zue Hessen	1 "
Pfalzgraff Fridrichen Churfürsten	1 "
Albrechten hertzogen inn Preussen	1 "
Der Statt Ulm	1 "
" " Augspurg	1 "
" " Khempten	1 "
" " Khauffpeuern	1 "
" " Lindaw	1 "
" " Meiningen	1 "
Fabian Khirchperger einer ersamen landtschafft inn Crain Kriegsecretaryen	290 "
Herr Steffan ¹ zue Villach verkaufft, so er in raittung eingestell	4 "
Mehr gedachten Khirchperger	20 "
Nicola Büchler burger zue Vilach geschickht. von dannen weiter zuefürdern	233 "
Mehr ime Büchler	20 "
Mehr ime Büchler	190 "
Herrn Christoffen Vngnaden ²	34 "

¹ Konzul.

² Sin Ivana Ungnada u Varaždinu.

Dem Herrn Ban in Crabaten ³	34 Ex.
Einer ersamen landtschafft inn Crain verordneten geschickht	1 "
Der löblichen Vniuersitet zue Tübingen hat herr Primus Truber überantwort	1 "
Herrn Dr. Jacob Andree brobst vnd cantzler zue Tübingen	1 "
Herrn Francisco Barbo, haubtman zue St. Veit am Pflaumb	1 "
Herrn Wolf, Schreiber	1 "
Graff Vlrichen zue Helffenstein	1 "
Josephen Chostych, herrn Christoffen Gruebers diener	1 "
Herrn Gregor Vlachowitsch predicanten in der Metling	1 "
Herrn Stephano Consulj	1 "
Mehr ime geben, so er Sebastiano Khrelio predicanten zue Labach geschickht	1 "
Herrn Anthoni ⁴ vnd herr Stephan zue sich genomen, daraus sy crabatisch vertiert	2 "
Suma dieser Sort buecher verschickht und verschenkht	850 "

III.

Seind noch zue Vrach	130 "
Psalmen vnd gaistlichen lieder oder Kirchengesang. Crainerisch seind getruckht	1000 "
Davon hiebey	1 "
Marggraß Carlh zue Baden	1 "
Nicolaj Radziuilis fürsten inn der Litaw sun gen Staßburg geschickht	1 "
Der sttat Reuttlingen	1 "
Fabian Kirchperger einer ersaman lanndschafft inn Crain Kriegsecretarien	500 "
Nicola Bühler bürger zue Villach	200 "
Ambrosien Fröhlich gen Wien	40 "
Herrn Christoffen Vngnaden	80 "
Souil seind deren verschickht vnd verrschenckht. Vnd noch zue Vrach	176 "

³ Petar Erdšdy.⁴ Anton Dalmatin.

Verzeichnis

der bisher in Krain beobachteten Großschmetterlinge.

Von J. Hafner.

Fortsetzung.

873. *calligraphata* HS. Neuming in der Wochein, 2. Juni 1907 ein Stück (Stauder-Görz det. Wagn.); Črna Prst, 20. Juni 1908 ein großes, scharf gezeichnetes ♀ (Ing. Kautz.); Črna Prst, Untere Alm, bei 800 m, aus Steinhaufen, dann aus Gebüsch, die um diese Steinhaufen wachsen und aus Sennhütten gescheucht, 31. Mai 1909, zwei Stücke frisch (Hafn.); ebenda, am 19. und 20. Juni in Mehrzahl, jedoch meist schon abgeflogen (Dob., Hafn., Spl.); auch bei 1400 m an Felsen, dort jedoch sehr scheu, 20. Juni (Spl.). An den Felsen des Nanos bei Gradišče zwei ♀ ♀ gefangen, Juni (Mn.); ebenda, an Felsen, 16. Juni, abgeflogen (Dob.); Wippach, Lichtfang, 10. Juni 1909 (Hafn., Preiss.).

Abraxas Leach.

874. *grossulariata* L. In Hecken und Gebüsch hie und da. Feistenberg und Gorjancgebiet (Tisovec), selten; Möttling; St. Anna bei Preserje, ziemlich häufig, Sovič bei Adelsberg; Ende Juni, Anfang Juli (Hafn.); Slap ob Wippach (Mn.).

875. *sylvata* Sc. Stein (Doll.); Preska, Feistenberg und Gorjancgebiet (Pondirjevka), selten, Juli und Anfang August (Hafn., M. H.).

876. *marginata* L. Umgebung von Laibach, im Weidengebüsch, Mai bis August, nicht selten. Weitere Fundorte: St. Katharina, Blegaš, 1000 m, Stiege in der Wochein, Črna Prst (Hafn.); Mojstrana, Lichtfang, Ende Juli (teste Schwing.); daselbst in den Bistrica-Auen nicht selten (Galv.); Pišnicatal, 3. Juli (Schwing.); Belcagraben, 31. Juli (Galv.); Landstraß, 10. Mai, 1. August (M. H.); Feistenberg und Gorjancgebiet (hier sehr häufig), Juni, Anfang Juli (Hafn.); Rudolfswert (Buč.); Loitsch, 2. Juli (Hafn.); bei Wippach an Bächen und Wiesen Abends häufig um Weiden (Mn.). — Übergänge zu ab. *pollutarria* Hb. nicht selten. — Im Gebirge wahrscheinlich nur eine Generation.

a) ab. *nigrofasciaria* Schöyen. Wippach, Policawiese, 8. Juli (Preiss.).

877. *adustata* Schiff. Überall ziemlich häufig, in Hecken und an Zäunen, in der zweiten Aprilhälfte, im Mai und wieder Ende Juli August.

Bapta Stph.

878. *bimaculata* F. In der Umgebung von Laibach in Gebüsch und auf verschiedenen jungen Bäumen, Mai, Anfang Juni, nicht selten; Črna Prst, 800 m, 31. Mai, defekt (Hafn.); Landstraß (M. H.); wohl auch anderwärts.

879. *temerata* Hb. Seltener als die vorige. Umgebung von Laibach 11. Mai, 20. Juni, St. Katharina, 24. Mai, Wocheiner Feistritz, 17. Mai (Hafn.); Mojstrana, Lichtfang, Anfang Juli (Schwing.); Landstraß 10. April (M. H.); Feistenberg, 11. Juli (Hafn.)

Stegania Dup.

880. *trimaculata* Vill. Bei Wippach, insbesondere bei Maria-Au in Ahornhecken in der Nähe von Pappeln, nicht selten, vom zweitem Maidrittel an bis Anfang Juni und wieder gegen Mitte Juli bis Anfang August. Durch die (sehr leichte) Zucht ab ovo die zweite Generation bereits Ende Juni erhalten. Ab. *cognataria* Ld. wurde bisher noch nicht gefunden.

881. *cararia* Hb. In der Zeit vom 25. Juni bis 8. Juli bei Feistenberg und an den Abhängen des Gorjanciberges aus Espen und Birken gescheucht (fünf Stücke, Hafn.).

Deilinia Hb.

882. *pusaria* L. Überall ziemlich häufig, insbesondere im Erlengebüsch, Mai, Juni und einzeln wieder im August. Im Gebirge später und wahrscheinlih in nur einer Generation.

883. *exanthemata* Sc. Auch überall und zu gleicher Zeit, jedoch nicht so häufig wie die vorige.

Numeria Dup.

884. *pulveraria* L. Laibach, Tivoliwald und Golovec, selten, bisher nur zwei Stücke der ersten Generation Ende Mai gefangen (Hafn.); Lancovo bei Radmannsdorf, 15. Juli (M.); Črna Prst, zirka 1000 m, ein kleines ♀, 29. Juni (Hafn.); Krma und Vratatal, 28. und 29. Juni (Flschm., Schwing.); Pišnica und Kottal, 1. und 5. Juli (Schwing.), nur in hellen, braungelb gefärbten Stücken. Sava an der Südbahn, 11. Juli, ♀ (Dob.); Ratschach in Unterkrain, 1. Mai (M. H.).

a) ab. *violacearia* Graes. Feistenberg, in der zweiten Julihälfte (II. Gen.) in Gebüsch nicht selten (Hafn.).

885. *capreolaria* F. Großkahlenberg, 22. und 26. Mai, aus Fichten gescheucht (Hafn.); Radmannsdorf, 28. Juli (M.); Črna Prst, erste Terasse (1100 m), in Anzahl aus Fichten und Buchen gescheucht, 7. August (Hafn. M. H.); auch am 30. August noch frische ♀ ♀ ange-

troffen (M. H.); Mojstrana, Lichtfang (Galv.); Ortenegg, 13. Juni, Innergoritz, 20. Mai, Menišija, 20., 24. August, auf Fichten und Tannen (Hafn.). Außer auf den Alpen Oberkrains sicher in zwei Generationen.

Ellopia Tr.

886. *prosapiaria* L. Mojstrana, Lichtfang (Schwing.).

a) *ab. prasinaria* Hb. Auf Föhren. In der Umgebung von Laibach, nicht häufig, im Juni; Stein (Doll); St. Katharina, 30. Juni (Hafn.); Suša am Fuße des Blegaš, 23. Juni (Dob.); Wocheiner Feistritz, 25. Juni (Hafn.); Wocheiner See, 26. Juni, (Flschm., Schwing.); Mojstrana, Lichtfang (Galv.); Vratatal, 23. Juli (M. H.); Krmatal, 28. Juni (Flschm., Schwing.); Karawanken, nicht selten (Galv.); St. Anna bei Preserje, 4. Juli, Sovič bei Adelsberg, 18. Juni (Hafn.).

Metrocampa Latr.

887. *margaritata* L. Laibach ein ♀ der zweiten Generation, 23. August, Billichgraz, 12. Juni, Feistritztal bei Stein, 5. Juli (Hafn.); ebenda, 29. Juni (Spl.); Veldes, 24. Juni (Flschm., Schwing.); Črna Prst, 600—700 *m* und bei 1200 *m*, 31. Juli, 7. August (Hafn.); Pišnicatal, 13. Juli (Schwing.); Landstraß, 23. Mai (M. H.); Gorjanci mit Pondirjevka, in der zweiten Junihälfte auf Weißbuchen, häufig, Feistenberg, 10. Aug. (II. Gen.), Nanos, 30. Juli, aus Weißbuchen gescheucht (Hafn.).

Ennomos Tr.

888. *autumnaria* Wernb. Laibach, Tivoliwald, Ende August, September, selten (Hafn.); Laibach, Lichtfang, September (Spl.); Mojstrana, Lichtfang, Herbst (Winz.); Stein (Doll.); Ratschach in Unterkrain (M. H.); Gorjanciberg, 18. September (Buč.).

889. *quercinaria* Hufn. In der Umgebung von Laibach nicht häufig, auf Laubbäumen und an Baumstämmen sitzend, Juli, August; Prevalnik bei Podvtik, 5. August (Hafn.); Stein (Doll.), Altlack bei Bischoflack (Tavč.); Feistenberg und Družinska vas, ziemlich häufig (Hafn.); Landstraß (M. H.); Gorjanci nicht selten (Hafn.).

a) *ab. infuscata* Stgr. Laibach, 1. August, Feistenberg, mehrfach (Hafn.).

890. *fuscantaria* Hw. Laibach, Ende Juli bis Anfang September 1898 und 1899 am elektrischen Licht in Mehrzahl erbeutet (Hafn., M. H.); Mojstrana, Lichtfang, ein großes ♀ (Winz.).

891. *erosaria* Hb. In der Umgebung von Laibach nicht häufig, Ende Juni, Juli. Ebenda, ein sehr dunkles Stück noch am 20. Oktober gefangen (Bohatsch). Stein (Doll.); Mojstrana, Lichtfang (Winz.); Landstraß (M. H.); Feistenberg, 21. Juni (Hafn.).

a) *ab. tiliaria* Hb. Mojstrana, Lichtfang (Winz.); Präwald, 11. Juli (Preiss.).

892. *quercaria* Hb. Hinter Oberfeld bei Wippach Mitte Juni ein frisch ausgekrochenes ♀ an einer Eiche gefunden (Mn.).

Selenia Hb.

893. *bilunaria* Esp. In der Umgebung von Laibach im April an Zäunen und auf Heidekraut sitzend, fliegt auch zum Licht, nicht häufig. Andere Fundorte: Stein (Doll.); Črna Prst, 1200 m, 19. Juni, abgeflogen (Hafn.); Ratschach in Unterkrain (M. H.); Feistenberg (Hafn.); Senožeče (M. H.).

a) *gen. aest. juliaria* Hw. Im Juli.

894. *lunaria* Schiff. Laibach, in Hecken, Ende April, Mai, nicht häufig; Črna Prst, zirka 700 m, 29. Juni, ein abgeflogenes ♀ (Hafn.); Mojstrana, Lichtfang (Winz.); Feistenberg, (Hafn.); Landstraß (M. H.); Wippach, 5. und 14. Mai (Hafn.).

a) *gen. aest. delunaria* Hb. In der zweiten Julihälfte. Bei einer Zucht aus Wippacher Eiern einige Stücke bereits Ende Juni erhalten (Hafn.).

895. *tetralunaria* Hufn. In der Umgebung von Laibach, an Zäunen und in Hecken in der zweiten Aprilhälfte, und Anfang Mai, nicht häufig. Mojstrana, Lichtfang (Rgr. Kautz und Winz.); Ratschach in Unterkrain (M. H.); Feistenberg (Hafn.); Wippach (Mn.).

a) *gen. aest. aestiva* Stgr. In der zweiten Julihälfte, bei Mojstrana noch am 10. August.

Hygrochroa Hb.

896. *syringaria* L. Überall ziemlich selten. Bischoflack, e. l, 28. Juli (M. H.); Stein (Doll.), Radmannsdorf, Juli (M.); unterhalb der Voßhütte (zirka 1400 m) bei Tage fliegend gefunden, 5. Juli (Schwing.); Feistenberg, Ende Juni ein zerfetztes Stück und am 6. August ein kleines, frisch geschlüpftes ♂, welches sicher einer zweiten Generation angehört (Hafn.); ebenda, 14. Juni (Buč.); Möttling (Cvetko); Wippach, 19. Juni, Lichtfang, ein ♀ (Preiss.).

Therapis Hb.

897. *evonymaria* Schiff. In der Umgebung von Laibach, insbesondere in der Kolesia, Ende Mai erwachsene Raupen auf Evonymus in Anzahl zu finden; Die Falter erscheinen in der zweiten Augusthälfte und Anfang September. Sonstige Fundorte: Tacen unter dem Großkahlenberge (Hafn.); Stein (Doll.); Ratschach, Landstraß und Feistenberg (M. H.).

a) *ab. fuscaria* Wagn. und Übergänge ziemlich häufig unter der Stammform.

Gonodontis Hb.

898. *bidentata* Cl. Laibach, Golovec und Tivoliwald, Ende April Mai, nicht häufig. Die meisten Stücke aus Fichten gescheucht. Darunter auffallend dunkle Exemplare. — Podutik, 23. Mai (Hafn.); Stein (Doll.); Mojstrana, Mai (Winz.); Voßhütte, 1. Juli, stark verflogen (Schwing.); Rudolfswert, 16. Mai (Hafn.); Wippach, 1. Juni, abgeflogen (Preiss.).

Himera Dup.

899. *pennaria* L. Laibach, Tivoliwald, an Baumstämmen; im Laufe der Jahre nur 2 ♂♂ und 1 ♀ erbeutet, 14., 24. Oktober, 18. Nov. (Hafn.). Stein (Doll.); Mojstrana, Lichtfang, Herbst (Winz.). Landstraß, Raupen von Eichen geklopft, die Falter schlüpften im Herbst (M. H.).

Crocallis Tr.

900. *tusciana* Bkh. Laibach, Lichtfang, Ende September bis Mitte Oktober, nicht häufig (Dob., Hafn.). Eine im Juli am Stamme einer Linde gefundene Raupe ergab den Falter, ein ♀, am 19. Oktober.

901. *elinguaria* L. In der Umgebung von Laibach, in Hecken nicht häufig, Ende Juli August. Stein (Doll.); Altlack bei Bischoflack, 19. August (Tavč.); Mojstrana 20. Juli (Rgr. Kautz); Senožeče (M. H.).

Angerona Dup.

902. *prunaria* L. In Gebüsch und auf Bäumen. In der Umgebung von Laibach von Mitte Juni bis Anfang August, nicht selten. — Großkahlenberg, St. Katharina (Hafn.); Stein (Doll.); Feistritztal bei Stein, einige Stücke, 5. Juli, Wocheiner Feistritz, 25. Juni (Hafn.); Mojstrana, Vrata und Krmatal, 28., 29. Juni, 20. Juli (Galv., Flschm., Schwing.); Feistenberg und Gorjancigebiet, häufig (Hafn.); Möttling (Cvetko); Reifnitz, 18. Juni, Birnbaumer Wald 6. Juli (Hafn.). Slap ob Wippach im Juni (Mn.).

a) *ab. sordidata* Fuessel. Ziemlich selten unter der Stammform, ein Stück wurde auch in Wippach am Licht gefangen, 6. Juni (Preiss.).

Ourapteryx Leach.

903. *sambucaria* L. Überall selten. — Stein (Doll.); Mojstrana, Lichtfang, 15. Juli (Schwing.); Ratschach in Unterkrain (M. H.); Feistenberg, Ende Juni, Juli (Hafn.); Gradišče ob Wippach, 29. Juni an einem Ahornbaum ein frisch geschlüpftes Stück gefunden (Mn.); Wippach, Lichtfang, 9. Juni (Hafn.).

Eurymene Dup.

904. *dolabraria* L. Laibach, Tivoliwald und Golovec, ziemlich selten, Mai, Anfang Juni und wieder im August; Ljubnik bei Bischoflack, 3. Juni (M. H.); Lees, Juni (M.); Črna Prst, 29. Juni, zirka 1000 m, ein frisches ♂ (Preiss.); Krmasattel, 28. Juni (Flschm., Schwing.); Landstraß, 25. April (M. H.); Feistenberg, Anfang August (II. Gen. Hafn.).

Opisthograptis Hb.

905. *luteolata* L. In Gebüsch und Hecken, nicht häufig. Stein (Doll.); Ljubnik bei Bischoflack, 3. Juni (M. H.); Radmannsdorf (M.); Wocheiner Feistritz, 11. Juni (Hafn.); Wocheiner See, 26. Juni (Flschm., Schwing.); Mojstrana, Lichtfang (Galv.); Ratschach und Landstraß, Anfang Juni (M. H.); Feistenberg, 22. Mai, Gorjanci (Sv. Jera), 25. Juni, abgeflogen, Trauerberg bei Preserje, 27. Mai, Sovič bei Adelsberg, 18. Juni, Wippach, 14. Mai, 1. Juni (Hafn.); Wippach, 19. Juni (Karl.); Nanos ob Präwald (Scop.); ebenda, 13. Juli (Hafn.).

Epione Dup.

906. *apiciaria* Schiff. Laibach, selten, Lichtfang, Juli, September und Oktober, (Dob., Hafn., Spl.); Stein (Doll.); Mojstrana, 12. Juli (Rgr. Kautz); Ratschach, Landstraß und Senožeče (M. H.); Wippach, 27. Juni, 3. Juli (Preis.).

907. *parallelaria* Schiff. Mojstrana, 1. August (Ing. Kautz).

908. *advenaria* Hb. Von Mitte Mai bis Ende Juni überall häufig, in Wäldern und Gebüsch, nahe am Boden fliegend. Scheint jedoch im Gebirge zu fehlen.

Venilia Dup.

909. *macularia* L. Überall häufig, auf Waldwiesen, in Waldlichtungen und um Hecken; Mai, Juni, im Gebirge noch im Juli.

a) *ab. meridionalis* Hafn. (Verh. zool. bot. Ver. 1908 p. 158). Ein typisches ♂ fing ich bei Gradišče ob Wippach am 14. Mai 1907. Sonst wurden in der Umgebung von Wippach nur Stücke der Stammform und einige Übergänge angetroffen.

Semiothisa Hb.

910. *notata* L. In der Umgebung von Laibach in Gebüsch, Ende April, Mai nicht selten; die zweite Generation Ende Juli, August, weniger häufig. Andere Fundorte: Feistritztal bei Stein, St. Katharina, Feistenberg, Loitsch (Hafn.); Oberfeld ob Wippach (Mn.); Rudolfswert (Buč.).

911. *alternaria* Hb. Wie die vorige.

912. *signaria* Hb. Auf Fichten, ziemlich selten. Laibach, 25. Juli, Zwischenwässern, 3. Juli, Feistritztal bei Stein, 29. Juni (Hafn.); Wocheiner See, 26. Juni (Flschm., Schwing.); Vratatal (Aljažhaus), 20. Juni (Galv.); Voßhütte, 1. Juli (Ing. Kautz); Birnbaumer Wald, 6. Juli, Sovič bei Adelsberg, 18. Juni, (Hafn.).

913. *liturata* Cl. Auf Fichten. In der Umgebung von Laibach nicht selten, von Ende April bis gegen Ende Juni. Wocheiner Feistritz, 17. Mai, 11. Juni, Črna Prst 900 m, 28. Juni (Hafn.); Mojstrana, Lichtfang, Ende Juni (Schwing.); Voßhütte, 1. Juli (Ing. Kautz); Gorjanci, 3. Juli (Buč.); Reifnitz, 18. Juni, Loitsch, 2. Juli, Birnbaumer Wald, 6. Juli, Sovič bei Adelsberg, 18. Juni (Hafn.).

Hybernia Latr.

914. *rupicapraria* Hb. Laibach, Golovec, am 15. März 1904 am Fuße eines Kastanienbaumes ein ♂ gefunden (Hafn.); Laibach, Lichtfang, 11. März 1911 (Spl.).

915. *bajaria* Schiff. Laibach, Lichtfang, 2. November 1909 (Hafn.).

916. *leucophaearia* Schiff. Laibach, Tivoliwald, Ende Eebruar, März, an Baumstämmen, nicht häufig. Nur die Stammform gefunden.

917. *aurantiaria* Esp. Laibach, Tivoli, ein ♂ an einem Baumstamme gefunden, Oktober (M. H.); Mojstrana, Lichtfang, Herbst, ein Stück (Winz.); Opatova gora bei Landstraß, 18. Oktober ein frisches, stark gezeichnetes ♂ am Stamme einer Buche angetroffen (Hafn.).

918. *marginaria* Bkh. In der Umgebung von Laibach in Wäldern an Baumstämmen nicht selten im März, April; fliegt auch gern zum Licht. Radmannsdorf, 30. März (M.); Landstraß (M, H.).

919. *defoliaria* Cl. Laibach, Tivoliwald, ein ♂ am 5. November 1896 gefunden, einige ♂ ♂ Anfang November 1910 am Licht beobachtet (Hafn.); Mojstrana, Lichtfang, ein Stück (Winz.); Ratschach in Unterkrain (M. H.); Landstraß, Raupen von Eichen geklopft, die Falter schlüpfen im Herbst (M. H.).

Anisopteryx Stph.

920. *aceraria* Schiff. Laibach, Tivoliwald, vorzugsweise hinter dem Wasserleitungsreservoir. Das Tier erscheint im zweiten Novemberdrittel und ist noch gegen Ende des Monates zu finden. Die ♂ ♂ sitzen gern auf der Oberseite der Zweige junger Tannen; nicht selten. Ratschach in Unterkrain (M. H.).

921. *aescularia* Schiff. Laibach, Tivoliwald und Golovec, im März und im April an Baumstämmen, nicht selten. Radmannsdorf, 24. März (M.); Ratschach in Unterkrain (M. H.).

Phigalia Dup.

922. *pedaria* F. Laibach, Tivoli, am Waldrande an Baumstämmen, nicht häufig, Februar (9./II., 11./II.) und März je nach der Witterung. Fliegt auch gern zum Licht. Stein (Doll.); Mojstrana, Lichtfang, 21. März (Winz.).

Biston Leach.

923. *alpina* Sulz. Črna Prst, ♀ (Ganglb.); ebenda, bei 1400 m, am 21. August 1910 eine erwachsene Raupe am Boden gefunden (Hafn.); Mojstrana, Lichtfang, zwei ♂ ♂ (Winz.); Krmasattel, am 6. Juli 1909 ein ♀ gefunden (Ing. Kautz).

924. *graecarius* Stgr. In der Umgebung von Laibach manches Jahr ziemlich häufig an Zäunen und an Baumstämmen, Ende März, April; bei einer Zucht schlüpfte ein ♂ bereits am 3. November (Bul.). Das Tier fliegt gern zum Licht und setzt sich an Pfähle, an denen elektrische Lichter angebracht sind, wo es tags darauf anzutreffen ist. Die hier vorkommende Form ist im allgemeinen etwas heller als der Typus. Die Raupe wurde längs der Unterkrainerbahn auf jungen Weiden in Anzahl gefunden (Mitte Juli, Bul., Hafn.). Am Nanosabhanke bei Oberfeld ist dieselbe Anfang Juli bei der Nacht an einer Grasart in Menge zu finden (Hafn., Preiss.). Weitere Fundorte: Radmannsdorf (M.); Lees, am 2. August erwachsene Raupen gefunden (Bul.); Weißenfels., zwei große ♂ ♂, 21. April 1898 (Hafn. vid. Rbl.); auf den Karstwiesen ober Illyrisch Feistritz, erwachsene Raupen, 14. Juli 1911 (Hafn.); Senožeče, häufig (Hafn., M. H.). Die ♀ ♀ pflegen die Eier in Ritzen und Spalten von Weiden, Pappeln, frischen Pfählen, Straßenrainsteinen u. s. w. abzulegen. Bei Senožeče, längs der nach Divača führenden Straße sind zwei ♀ ♀ an Straßenrainsteinen in großer Menge zu finden.

a) *ab. istrianus* Stgr. Die Stücke von Wippach gehören größtenteils dieser Abart an. Auch bei Senožeče gefunden.

925. *hirtaria* Cl. In der Umgebung von Laibach, Ende März, April, an Zäunen und Baumstämmen, nicht selten; im allgemeinen heller als Exemplare aus nördlichen Gegenden. Die ♀ ♀ erreichen eine Spannweite von 48 mm. — Stein (Doll.); Radmannsdorf (M.); Mojstrana, Raupen Ende Juni (Schwing.); ebenda, Lichtfang: die Stücke (♂ ♂) sind durch ihre bedeutende Größe (42—46 mm) sehr bemerkenswert (Galv.). — Rudolfswert (Buč.); Idria, am 30. April an der Mauer einer Kirche gefunden (*eremita* Scop. p. 201).

926. *strataria* Hufn. In der Umgebung von Laibach, Ende März, April, an Baumstämmen; fliegt auch gern zum Licht; nicht häufig, die ♀ ♀ selten. — Stein (Doll.); Radmannsdorf, 3. April (M.); Mojstrana, Lichtfang (Winz.); Wippach, 7. April (Hafn.).

a) *ab. terrarius* Weymer. Laibach, Lichtfang, (Dob., Hafn., Högl.).

Amphidasis Tr.

927. *betularia* L. In der Umgebung von Laibach im Juni, Juli an Baumstämmen, nicht häufig; fliegt auch zum Licht. Stein (Doll.); Radmannsdorf, 7. Juni (M.); Wocheiner Feistritz (Penth.); Obergörjach, Lichtfang, Ende Juli (teste Schwing.); Dobrava bei Jauerburg, eine erwachsene Raupe gefunden, 8. September (Hafn.); Gorjanci (St. Niklas), 25. Juni (Hafn.).

Nichiodes Ld.

928. *lividaria* Hb. Spuler, Schmett. Eur. Geometridae p. 102. Berge-Rebel, Schmetterlingsbuch, p. 400. Jedenfalls bei Wippach; Näheres mir nicht bekannt.

Synopsia Hb.

929. *sociaria* Hb. An den Nanosabhängen bei Wippach (Burg) und bei Gradišče, an Felsen und an Steinen sitzend; Ende Mai (Wagn.), 10. Juni (Karl), 19. Mai und 18. Juni (Hafn.); Anfang Juni (Mn.). Die Falter der zweiten Generation (Ende Juli bis Anfang September) sind etwas kleiner. Zwei Raupen fand ich im Juli an einer mir unbekanntem Pflanze; die Falter schlüpfen am 24. Juli und am 2. August. — Ein ♂ habe auch am Köder gefangen.

Boarmia Tr.

930. *perversaria* B. Im Juni auf dem Nanos um Juniperus inige verflozene gefangen (Mn.).

931. *cinetaria* Schiff. In der Umgebung von Laibach an Zäunen, an Baumstämmen, nicht selten, April bis gegen Mitte Mai. Godešič bei Bischoflack, ein sehr helles Stück von einer Birke geklopft, 16. April (Hafn.); Stein (Doll.); Radmannsdorf, 25. April, 19. Mai (M.); Wippachtal April, Anfang Mai, öfter gefangen, sehr variable Stücke (Hafn.).

932. *gemmaria* Brahm. In der Umgebung von Laibach an Baumstämmen, nicht häufig, Juni bis Anfang September, wahrscheinlich zwei Generationen. Mojstrana, Lichtfang (Galv.); Ratschach und Landstraß (M. H.); Feistenberg (Hafn.); Rudolfswert, 1. Juni (Buč.); Möttling (Cvetko); Sonožeče, häufig (M. H.); Wippachtal, von Mitte Mai bis September, häufig.

Die Raupe ist im April an Rebenknospen fressend zu finden, an denen sie viel Schaden verursacht (Ratschach, M. H.).

933. *secundaria* Esp. Črna Prst, untere Waldregion, 600—700 m, aus Fichten gescheucht, 31. Juli frisch, 7. August bereits abgeflogen (Hafn.). Kronau (Keissler-Wien Juli 1908).

934. *ribeata* Cl. Feistritztal bei Stein, 26. Juni, Weißenfelder Seen, 19. Juli, aus Fichten gescheucht (Hafn.); Kouk, 9. August, verflozen (Preiss.). Selten.

935. *repandata* L. In der Umgebung von Laibach in Wäldern ziemlich häufig an Baumstämmen, im Juni, Juli, Sonstige Fundorte: Großkahlenberg, ziemlich häufig, St. Katharina (Hafn.); Stein, (Doll.); Feistritz bei Stein, 29. Juni, 5. Juli (Hafn.); Bischoflack, 6. August (Tavč.); Blegaš, 700 m, 23. Juni (Hafn.); Radmannsdorf, 25. Juli, 14. August (M.); Wocheiner Feistritz (Penth.); Črna Prst, 1500 m, an Felsen, 31. Juli (Hafn.); Mojstrana, Lichtfang (Galv.); Vratatal, 29. Juni (Hafn.); 23. Juli (M. H.); Voßhütte, 8. Juli (Schwing.); Karawanken (Galv.); Ratschach in Unterkraín (M. H.); Gorjanci und Feistenberg, häufig, Sovič bei Adelsberg, 18. Juni (Hafn.); Birnbaumer Wald, 6. Juli (Hafn.); hinter Oberfeld ob Wippach in Eichengebüsch und auf dem Kouk (Mn.); Sturje, 7. Juli (Hafn.).

a) ab. *destrigaria* Hw. Bei Laibach gefangen (Hafn.).

936. *roboraria* Schiff. Laibach, Tivoliwald und Golovec, im Juni an Baumstämmen, nicht häufig (Hafn., Spl.); St. Katharina, 21. Juni (Dob.); Stein (Doll.); Neumarktl, 16. Juni (Hafn.); Mojstrana, Lichtfang, Ende Juni (Schwing.); Landstraß, e l. 10. Juni und 15. Juli (M. H.); Möttling (Cvetko).

937. *consortaria* F. Wohl überall an Baumstämmen. Stellenweise nicht selten. Mai bis August, in zwei Generationen. Ein aberratives Stück mit zeichnungslosem Mittelfeld wurde bei Wocheiner Feistritz gefangen, 11. Juni, (Hafn.).

938. *angularia* Thnbg. Ziemlich selten, in Buchenwäldern. Ljubnik, 21. Juli (M. H., Spl.); Blegaš, 1000 m, 22. Juni (Dob.); St. Katharina bei Neumarktl, 16. Juni (Hafn.); Črna Prst, 1600 m, 3. Juli (Schwing.); Vratatal (Aljaž-Haus), 27. Juli (Galv.); Landstraß, 1. August (M. H.); Gorjanci, Ende Juni an Buchenstämmen einige Stücke getroffen, bei Feistenberg am 28. Juli ein ♂ und bei St. Anna ob Preserje am 4. Juli ein nicht mehr reines ♂ gefangen (Hafn.); Nanos ob Präwald, 1200 m, 19. Juni (Preiss.); ebenda, 13. Juli, Nanos ob Wippach, 8. Juli, Kouk, 7. Juli (Hafn.);

935. *lichenaria* Hufn. Radmannsdorf, 500 m, 29. Juli 1890, ein großes ♀ (M.); Feistenberg, ein ♂ aus einer Fichte gescheucht, 9. Juli (Hafn.).

936. (*jubata* Thnbg. Vratatal, 29. Juni, aus Fichten gescheucht (Flschm., Schwing.); ebenda, am 23. Juli 1910. (M. H.).

937. *selenaria* Hb. In der Umgebung von Laibach an Zäunen und an Baumstämmen, Ende April, Mai und wieder Ende Juli, August. Gewöhnlich nicht häufig, manches Jahr jedoch nicht selten. Andere Fundorte: Stein (Doll.); Altlack bei Bischoflack, 8. August (Tavč.); Radmannsdorf (M.); Ratschach und Landstraß, Mai und Juli, August (M. H.); bei Feistenberg war das Tier in der zweiten Julihälfte und im August 1900 häufig (Hafn.); Rudolfswert 18. Juli (Buč.); Möttling (Cvetko); in der Umgebung von Wippach, an Weiden (Mn.); an Pappelstämmen und in Hecken, ziemlich häufig, Mai und Juli, August (Hafn.).

938. *crepuscularia* Hb. In der Umgebung von Laibach in Wäldern ziemlich häufig an Baumstämmen, Ende März, April und wieder im Juli. Einzelne Stücke schlüpfen Ende Oktober als partielle dritte Generation. Weitere Fundorte: Stein (Doll.); St. Katharina bei Neumarkt, 16. Juni (Hafn.); Radmannsdorf (M.): Mojstrana, Lichtfang, Ende Juni (Schwing.); Obergörjach, Ende Juli (teste Schwing.); Ratschach in Unterkrain (M. H.); Feistenberg (Hafn.); Rudolfswert, 30. Juli (Buč.); Reifnitz, 25. Mai (Hafn.); Nanos im Mai um Buchen (Mn.); Illyrisch Feistritz, 14. Juli (Högl.).

a) ab. *defessaria* Fr. Laibach, je ein Stück (Hafn. und Spl.).

939. *consonaria* Hb. In Wäldern bei Laibach an Baumstämmen nicht selten, Ende April, Mai. — Ratschach in Unterkrain (M. H.).

940. *luridata* Bkh. Laibach, Golovec, nicht selten, am Baumstämmen im Juni. Einmal bereits am 19. Mai gefangen. — Großkahlenberg, 28. Juni (M. H.); St. Katharina, 7. Juni (Hafn.); Ratschach in Unterkrain (M. H.); Feistenberg und im unteren Teile des Gorjanciberges, häufig, Ende Juni, Anfang Juli, Reifnitz, 18. Juni, Loitsch, 2. Juli, Sovič bei Adelsberg, 18. Juni (Hafn.)

941. *punctularia* Hb. In der Umgebung von Laibach an Baumstämmen, hauptsächlich an Erlen, Ende April bis Juni, nicht selten. — Am Fuße des Großkahlenberges, an Erlenstämmen, nicht selten, 22., 25. Mai, Želimlje, 23. Mai (Hafn.); Ratschach in Unterkrain, 10. Juni (M. H.).

Gnophos Tr.

942. *stevenaria* B. Staud. Reb. Cat. p. 344.

943. *furvata* F. Laibach, Tivoliwald, August, ein abgeflogenes Stück (Hafn.); Stein (Doll.); Podvtik, im Wäldchen ober dem Steinbruche, mehrfach, 1. und 15. August (Hafn., Winkl.); St. Katharina, zwischen Topol und Toško čelo, aus Gebüsch gescheucht, Juli, August (Hafn.); Grmada, 30. Juli (Dob.); Altack bei Bischoflack, Köderfang, August (Tavč.); Polič bei Vigaun, 4. August (Spl.); Savica, 30. Juli (Galv.); Mojstrana, an Felsen, 13. Juli (Schwing.); Ratschach in Unterkrain und Gorjanciberg (M. H.); Feistenberg, nicht selten, Juli (Hafn.); ober Franzdorf an Felsen, im August (Hafn.); Adelsberg, 19. August, (Preiss.); Senožeče (M. H.); am Nanosabhang bei Wippach und bei Gradišče, an Felsen und in Hecken, fliegt auch gern zum Licht, Juli, August (Hafn., Preiss.).

944. *sartata* Tr. Im Juni bei Gradišče ob Wippach aus Brombeerhecken gescheucht (Mn.).

945. *obscuraria* Hb. Nicht häufig. Laibach, 16. August (M. H.); Podvtik im Wäldchen ober dem Steinbruche, 1. August (Hafn.); Preska (Dob.); Mojstrana, Lichtfang (teste Schwing.); Velika Planina, 21. August und Ratschach in Unterkrain, 25. August (M. H.); Rudolfswert, 18. September, 2. Oktober (Buč.); Senožeče (M. H.).

a) *ab. argillacea* Stgr. Laibach, Tivoliwald, 17. August, ober Franzdorf an Felsen, 22. August (Hafn.); Adelsberg, 19. August, Nanos, 5. August, Gradišče, 7. August, Lichtfang, Šturje, 9. September (Preiss.).

946. *ambiguata* Dup. Steiner Alpen (Doll.); Krmatal, 28. Juni, (Flschm. Schwing.).

947. *pullata* Tr. Feistritztal bei Stein, an Felsen, 29. Juni (Hafn.); Zelenica, 18. Juli (Dob.); Mojstrana, Lichtfang, Ende Juli, Kottal, Pišnicatal (Schwing.); Vratatal, 23. Juli (Spl.); Belca, 15. Juli, ein ♀ (Galv.); Mangart, Ende Juli, (Horn.); Hl. Berg bei Littai, 11. Juli (Spl.); Wippach. Lichtfang, ein großes ♀, 9. Juli (Hafn.). Ziemlich selten.

a) *ab. impectinata* Gn. Kumberg, ein Stück an einem Felsen gefunden, 23. Juli 1905 (Spl. det. Wagn.); Wippach, Lichtfang, 10. Juli (Preiss.). Außerdem Staud. Reb. Cat. p. 345.

948. *glaucinaria* Hb. In tieferen Lagen in zwei Generationen, Ende Mai, Juni und wieder im August; auf den Bergen Oberkrains jedenfalls in nur einer Generation. Laibach, nur wenige Stücke am Licht gefangen (Dob., Hafn.); Altlack bei Bischoflak, im August (Tavč.); Radmannsdorf, 15. August (M.); Neuming in der Wochein, 9. Juni in Anzahl (Hafn.); Črna Prst, 13. Juli und 30. August (M. H.); Konjščica Planina, 1500 m, 12. Juli (Dob.); Mojstrana (Galv.); Mojstrovka, Südseite, 1600 m an Felsen, 10. Juli (Schwing.); Mangart, Ende Juli (Horn.); Stol (Valvasorhaus), Juli (Galv., Ing. Schwing.); in der Umgebung von Neumarkt (St. Anna und Butterhof), an Felsen und an Häusern, 16. Juni (Hafn.); Feistritztal bei Stein, 5. Juli (Hafn.); an den Felsen ob Franzdorf, häufig, im Juni und wieder im August. Ober Illyrisch Feistritz an Steinen, 14. Juli (Spl.); An den Nanosabhängen bei Wippach, im Mai, Juni und im August (hier jedoch fast durchwegs zu *supinaria* gehörig).

a) *ab. falconaria* Frr. Die Stücke aus den Gebürgstälern und von den Bergen Oberkrains gehören meist dieser Form an.

b) *v. supinaria* Mn. Die Wippacher Form. Mann hielt diese Form für eine gute Art; er fand sie bereits Anfang Mai an der Straße hinter Oberfeld nach Zoll an Felsenwänden. — Die zweite Generation (August) etwas kleiner. — Ein Stück fing ich auch in Laibach am Licht (30. Mai 1910 det. Rbl.).

949. *variegata* Dup. Senožeče, August, 1 Stück (M. H.). Anfangs Mai hinter Oberfeld, an den Felsen des Kouk, dann an dem südlichen Abhänge des Nanos an Felsenwänden (Mn., false *mucidaria*!). Wippach (Burg), an Felsen, 7. und 11. Juni (Preiss.); ebenda fand ich am 11. Juni 1909 eine erwachsene und am 26. Juni 1910 eine halb erwachsene Raupe; die letztere fütterte ich in Laibach mit *Asplenium ruta muraria*. Die Falter schlüpfen am 2. bzw. am 31. Juli nach einer 17—20 tägigen Puppenruhe. Das Tier wurde Ende Juli und im Laufe des August mehrmals in Wippach an Häusern angetroffen (Hafn., Wagn.).

Die Art soll nur eine Generation haben (?)

950. *asperaria* Hb. Anfang Mai bei Gradišče ob Wippach ein verflogenes Weib an einem Stein gefunden (Mn.).

951. *serotinaria* Hb. Steiner Alpen (Doll); Vratatal, 29. Juni (Hafn.); 23. Juli 1905 (Galv.); Voßhütte, 1. Juli, Krmatal, 6. Juli an Baumstämmen (Ing. Kautz); bei Kronau an Felsen, 11. Juli (Schwing.).

952. *sordaria* Thnbg. v. *menicaria* HS. Črna Prst, 25. Juni (Flschm., Schwing.); Aufstieg zur Voßhütte am 25. Juni 1909 in Anzahl auf Steinen, vereinzelt auf Baumstämmen sitzend (Rgr. Kautz). Mojstrovka, Südseite, an Felsen, 8. Juli (Schwing.); Mlincagraben, 18. Juli, Stol, 29. Juli (Galv.).

953. *dilucidaria* Hb. Velika Planina (Steiner Alpen) am 21. Aug. 1910 in Menge angetroffen (Dob., M. H.); Črna Prst, Untere Alm, 800—900 m, von Mitte Juni bis Ende August, in Gebüsch und an Steinen, nicht selten (Hafn., M. H., Penth., Winkl.); bei Jauerburg und Dobrava, 4. September, abgeflogen (Hafn.); Triglav (Penth.); Mojstrana, Lichtfang (Galv.); Vratatal, 29. Juni (Hafn.); 23. Juli (M. H.); Mojstrovka, 8. Juli (Schwing.); Pišnicatal, 19. Juli, mehrfach (Hafn.); Mangart, Ende Juli (Horn.); Schneeberg, 1500 m, 15. Juli (Spl.).

954. *myrtillata* Thnbg. Belcagraben, 18. Juli (Galv.).

a) v. *obfuscaria* Hb. Velika Planina (Dob.); St. Peter ob Vigaun, 10. Juli (Spl.); Črna Prst, 1400—1500 m, an Felsen, 28. Juni, 31. Juli, 7. August (Hafn.); Vratatal, 29. Juni (Hafn.), 23. Juli (M. H.); Triglav, 15. Juli ♀ (Penth.); Voßhütte, 12. August (Galv.); Mojstrovka, Südseite, an Felsen, 10. Juli (Schwing.); Pišnica bei Kronau, 19. Juli (Hafn.) Mangart, Ende Juli (Horn.).

955. *zelleraria* Frr. Črna Prst, 11. Juli, Mojstrovka, Nordseite, 1800 m, ein sehr kleines ♂, 10. Juli (Schwing.); Voßhütte, 1. Juli 1907 beim Licht 3 ♂♂ und am 4. Juli 1908 1 ♀ erbeutet (Ing. Kautz).

956. *caelibaria* HS. Triglav 2300 m, 14. Juli, je ein ♂ an Felsen und im Schutzhaus (Schwing.); Maria-Theresienschutzhütte, 20. und 21. Juli und bei 1900 m ein ♀ am 27. August (Ing. Schwing.); Deschmannhaus, 23. Juli (Spitz); Voßhütte, 1. Juli, ein ♂ beim Lichtfang (Ing. Kautz.).

Dasydia Gn.

957. *tenebraria* Esp. Triglav 2400 m, der häufigste Falter in der Nähe des Deschmannhauses, 23. Juli (Spitz); Krmassattel, 6. Juli (Ing. Kautz); Mangart, Ende Juli, einzeln und verfliegen (Horn.); Grintovec, 3. August (Galv.).

a) ab. *innuptaria* HS. Maria-Theresienschutzhaus, 2300 m, 15. Juli (Schwing.); Kredarica, 27. Juli (Galv.); ebenda, gegen Velopolje zu, 5. August (M. H.); Deschmannhaus, einzeln unter der Stammform, 23. Juli (Spitz); Grintavec, unter der Stammform (Galv.).

Psodos Tr.

958. *alticolaria* Mn. Triglav, Kredarica gegen Velo polje zu, am 5. August 1911 ein kleines ♂ gefangen (M. H.).

959. *alpinata* Sc. Auf den höchsten, grasreichen Stellen der Wocheiner Berge, häufig (Scopoli, p. 228); Črna Prst, 1800 *m*, 8. August, in Anzahl (M. H.); Triglav, 20. Juli (Ing. Schwing.); Voßhütte, Krmasattel, 6. Juli (Ing. Kautz.); Baba, 18. Juli, Stol, 29. Juli, Grintavec, 3. August (Galv.); Zelenica, 17. Juli (Dob.).

960. *noricana* Wagn. Triglav, 22. Juli (Wagn.); Mojstrovka, 3. Juli, ein frisches ♀, Prisanig, auf einer Halde, zirka 1700 *m*, 9. Juli (Schwing.).

961. *spitzi* Rbl. Triglav, 2400 *m*, ein Paar, 25. Juli (Spitz); Golica, 7. September, ein ♀ (Ing. Schwing.).

962. *coracina* Esp. Črna Prst, 1800 *m* (Penth.); Triglav, Maria-Theresienschutzhütte, 25. bis 31. Juli (Galv., Spitz); Prisanig, zirka 1700 *m*, 9. Juli Schwing.); Baba, 18. Juli (Galv.).

963. *trepidaria* Hb. Auf der Höhe des Mangart, einzeln und bereits verflogen, Ende Juli (Horn.).

964. *quadrifaria* Sulz. Črna Prst, ober dem Mallnerhause, 1400—1500 *m*, häufig, von Mitte Juni an, Anfang Juli jedoch oft bereits abgeflogen. — Weitere Fundorte: Mojstrovka, Prisanig (Schwing.); Baba, 18. Juli, Golica, 8. August, Stol, 29. Juli, Grintavec, 3. August (Galv.).

Pygmaena B.

965. *fusca* Thnbg. Grintavec, 3. August (Galv.).

Fidonia Tr.

966. *fasciolaria* Rott. Im Juni auf dem Nanos um Alpenhecken (Mn.).

967. *limbaria* F. Črna Prst, 23. Juli bis 7. August (Penth.); Mojstrovka, ein ♂ (Schwing.).

a) v. (ab.) *rablensis* Z. Črna Prst, 1500 *m*, 20. und 28. Juni (Hafn.); ebenda, 25. Juni und Krmatal, 28. Juni (Flschm., Schw.); Kottal, 5. Juli, Mojstrovka-Voßhütte 1500—1760 *m* in Anzahl, morgens auf der Futterpflanze sitzend, später fliegend getroffen, 8.—10. Juli (Schwing.).

Ematurga Ld.

968. *atomaria* L. Nirgends selten, auf Waldlichtungen, an sonigen Lehnen, hie und da auch auf Wiesen. Von Mitte April¹ bis Anfang Juni und wieder Ende Juli, August.

a) ab. *unicoloraria* Stgr. Golica und Stol (Galv.).

¹ Auch schon Ende März beobachtet (Rudolfswert, Buč.).

b) v. (ab.) *orientaria* Stgr. In der Umgebung von Wippach die vorherrschende Form. Von Anfang April bis Anfang Juni und wieder von Anfang Juli bis Ende August.

Bupalus Leach.

969. *pinarius* L. Laibach, Golovec, ziemlich häufig, Ende Mai, Juni; die ♂♂ schwärmen im Sonnenschein um Föhren, die ♀♀ sitzen auf den Zweigen. Andere Fundorte: Rašica ob Gamling, bereits am 7. Mai 1911 (Hafn.); Črna Prst, 29. Juni und Kronau, 2. Juli (Ing. Kautz); Mojstrana, Lichtfang, Ende Juni (Schwing.); Hl. Berg bei Littai, 11. Juli, abgeflogen (Hafn.); Treffen (Cvetko); Sovič bei Adelsberg, in Anzahl beobachtet, 14. und 18. Juni (Hafn., Preiss.); am Nanosabhang oberhalb der Burgruine Wippach einige gesehen, 1. und 6. Juni (Hafn. Preiss.).

a) v. *mughusaria* Gmppbg. Kottal, 28. Juni 1908 ein ♂ und ein ♀ und im Großen Pišnicatale am 30. Juni 1909 zwei ♂♂ gefangen; diese zwei Stücke sind insofern abnormal gezeichnet, als der dunkle Apikalfleck der Vorderflügel fehlt und eine parallel zum Saume verlaufende Binde, welche auch bei normalen Stücken oft im Apikalflecke sichtbar ist, scharf hervortritt (Ing. Kautz.).

Selidosema Hb.

970. *ericetaria* Vill. Stein? (Doll.) Die Provenienz des Stückes ist nicht sicher.

Diastictis Hb.

971. *artesiaria* F. Stein (Doll.); Wocheiner Feistritz, Lichtfang, 28. Juni (Hafn.); Mojstrana, Lichtfang (Galv.); Ratschach, 20. August, Landstraß, 17. Juli (M. H.); Wippach in Hecken und am Licht, 27. Juni, 10. Juli, 3. September (Hafn.).

Phasiane Dup.

972. *petraria* Hb. Laibach, Golovec und Tivoliwald, an mit Heidekraut bewachsenen Stellen, von Ende April bis Anfang Juni. — Großkahlenberg, Mai (Hafn.); Mošnje bei Radmannsdorf, 14. Juni (M.); Neuming, 9. Juni (Hafn.) Wocheiner See, 26. Juni (Flschmn., Schwing.); Möttling (Cvetko); Wippach, Lichtfang, 3. Juni, abgeflogen (Preiss.)

973. *clathrata* L. Nirgends selten, auf Wiesen, vorzugsweise in der Nähe von Hecken. Von Mitte April² bis Juni und wieder Ende Juli, August.

974. *glarearia* Brahm. Nicht überall und gewöhnlich nicht häufig. Podutik, 16. Mai, Kumberg, 29. Juli, Ratschach, 24. Juli, Landstraß, 7. Juli (M. H.); Feistenberg, im Mai, Juni und wieder im Juli, August,

² Bei Rudolfswert schon Ende März beobachtet (Buč.).

nicht häufig (Hafn.); Senožeče (M. H.). In der Umgebung von Wippach auf Wiesen und an den Nanosabhängen sehr häufig, von Mitte April bis gegen Mitte Juni und wieder Ende Juli, August.

Scodiona B.

975. *conspersaria* F. v. *raunaria* Fr. An den Nanosabhängen bei Oberfeld, Wippach und Gradišče, manches Jahr ziemlich häufig, an Felsen und an Steinen sitzend. Ende August, Anfang September.

Die im allgemeinen viel größere erste Brut erscheint Mitte Mai und ist noch Anfang Juli zu finden.

Die Art kann mit Löwenzahn gezogen werden.

Weitere Fundorte: ober Illyrisch Feistritz an Steinen und Felsen mehrfach angetroffen, 14.—16. Juli 1911 (Hafn.); Raunach (Ravne)³, wo diese Form, die für eine gute Art gehalten wurde, entdeckt worden ist und den Namen nach dieser Ortschaft erhalten hat.

a) *ab. splichali* Hafn. (nov. ab). Vorderflügel braungrau mit einem Stich ins Grünliche. Der vordere und der hintere Querstreifen, welche bei normalen Stücken aus dunklen Punkten bestehen oder auch gar nicht vorhanden sind, heben sich hier als helle Linien deutlich ab; der hintere Querstreifen setzt sich auch auf die Hinterflügel fort, ist dort jedoch weniger sichtbar. Der Vorderrand ist von der Basis bis etwa $\frac{2}{3}$ Flügellänge weiß, und zwar ist die weiße Färbung an der Basis 1 mm breit und wird gegen den Apex zu immer schmaler. Die Hinterflügel sind schwächer dunkel bestäubt als die Vorderflügel. Die Vorderflügelunterseite dunkler als bei normalen *raunaria*. Die Hinterflügelunterseite normal. Die Fransen rötlichgrau; Fühler, Torax und Hinterleib weiß. Das übrige wie bei *raunaria*.

Nach einem ♀ beschrieben.

Prof. Dr. H. Rebel erklärte diese schöne Form für namensberechtigt. Ich benenne sie daher nach dem Entdecker Herrn J. Splichal in Laibach.

Cleogene B.

976. *niveata* Sc. Scopoli E. C. p. 217. Staud. Reb. Cat. p. 356. Mir ist kein Fund dieser Art aus Krain bekannt geworden. Es ist nicht sicher, ob Scopoli die Art gemeint hat, welche wir darunter verstehen. Die Abbildung sowie die Angabe „in pratis“ (Wiesen in der Ebene) lassen die Identität fraglich erscheinen.

Scoria Sph.

977. *lineata* Sc. Auf Waldwiesen hie und da häufig Kumberg, 9. Juli, Ratschach in Unterkrain u. Landstraß, im letzten Maidritt (M. H.); Gorjanci, im Juni (19./VI. bereits abgeflogen) (Buč., Hafn.); Gottschee,

³ Es handelt sich jedenfalls um Raunach bei St. Peter am Karst.

auf Wiesen, 26. Juni, abgeflogen (Hafn.); Idria? (Scop.); Wippach, 23. Juni (Karl).

Aspilates Tr.

978. *ochrearia* Rossi. Im Juni auf Hutweiden am Kolk (Mn.).

Perconia Hb.

979. *strigillaria* Hb. Laibach, Tivoliwald und Golovec in der zweiten Junihälfte auf Heidekraut, ziemlich selten.

Cimelia Ld.

980. *margarita* Hb. Von Streckfuß (Berlin) bei Wippach gefangen. Sehr selten.

Nolidae.

Nola Leach.

981. *cucullatella* L. Laibach, an Baumstämmen, an Zäunen und auch am Licht, ziemlich selten, Ende Juni, Juli (Hafn.); Ratschach in Unterkrain, 4. August, Landstraß, 26. Juni (M. H.).

982. *cicatricalis* Tr. Laibach, Tivoliwald, an Eichenstämmen, im April, Anfang Mai, nicht selten. — Ratschach in Unterkrain (M. H.); Gradišče ob Wippach, in einem Eichenwäldchen im April (12./4., 21./4.) in Anzahl angetroffen (Hafn.). — Die Stücke sind im allgemeinen heller als die mir vorliegenden Exemplare aus Niederösterreich.

983. *strigula* Schiff. Laibach, Tivoliwald, an Baumstämmen, hauptsächlich Eichen, nicht selten, Ende Juni, Juli. — Mojstrana, 3. Juli 1909, 1 ♀ (Rgr. Kautz); Feistenberg, Köderfang, 18. Juli (Hafn.); hinter Oberfeld an Mauern, im Juni (Mn.).

a) ab *destrigata* Rebel (n. ab.)⁴ Vorderflügel im Wurzel- und Mittelfeld zeichnungslos weißgrau, die Querstreifen fehlen. Die Wellenlinie ist wie bei normalen Stücken nach innen dunkel angelegt; das Außenfeld normal.

Nach zwei bei Laibach gefangenen ♀ ♀ beschrieben (23./VII. 1903, 27./VI. 1904 Hafn.).

984. *confusalis* HS. Laibach, Tivoli, Ewiger Weg und Golovec, an Baumstämmen, manches Jahr ziemlich häufig, April, Anfang Mai. — Wochein, Raupe an Umbellifern gefunden, 11. Juli (Schwing.); Landstraß (M. H.)

985. *crisatula* Hb. Im Juni an den Bachufern des Oberfelder Baches (bei Wippach) auf Wassermünze einige gefangen (Mn.).

986. *centonalis* Hb. Bei Wippach im August einige am Köder erbeutet (13. und 20. August Hafn.); Landstraß, 20. Juli 1909 (M. H.).

⁴ In literis.

Cymbidae.

Sarrothripus Curt.

987. *revayana* Sc. Lokal und selten. Črna Prst, 21. Juni (Spl.); Landstraß, 14., 20., 24., 25. Juni (M. H.); Gradišče ob Wippach, anfangs Mai ein Weib von einer Eiche gescheucht (Mn.).

a) *ab. dilutana* Hb. Wippach, Lichtfang, 25. Juni, 1. Juli (Preiss.);

b) *ab. ramosana* Hb. Laibach, 15. Juni (Spl. det Bohatsch).

988. *degenerana* Hb. Ebenfalls selten. Laibach, Ewiger Weg, ein abgeflogenes Stück aus einer Hecke gescheucht, 18. Mai 1902 (Hafn.); Lancevo bei Radmannsdorf, 31. Juli (M.); Ratschach in Unterkrain (M. H.).

Earias Hb.

989. *clorana* L. Ziemlich selten. Laibach (Spl.); Wocheiner Feistritz, 17. Mai (Hafn.); Mojstrana, Lichtfang, Ende Juni (Schwing); Landstraß, im Juni (M. H.); bei Log und Notranje Gorice am 28. Juli frische Stücke der zweiten Generation an Weidenstämmen gefunden (Hafn.); im Mai um Wippach von Weiden gescheucht (Mn.); ebenda Ende Juli und im August gefangen und auch am Köder beobachtet (Hafn.).

Hylophila Hb.

990. *prasinana* L. Laibach, Tivoliwald und Golovec; fliegt auch zum Licht; Mai bis Juli. — St. Katharina, 24. Mai, Blegaš, 1000 m, 23. Juni (Hafn.); Mojstrana, Lichtfang, Ende Juni (Schwing); Landstraß, 10. Juni (M. H.); Feistenberg, Köderfang, im Juli (Hafn.); Nanos ob Präwald, 1200 m, 4. und 19. Juni (Preis.).

Erwachsene Raupen sind im Herbst an Eichensämmen zu finden; sie sind vielfach angestochen.

991. *bicolorana* Fuessl. Laibach, Tivoliwald und Golovec, von der zweiten Junihälfte bis gegen Mitte Juli, ziemlich selten. Erwachsene Raupen können in der zweiten Maihälfte von Eichen geklopft werden. Weitere Fundorte: Ratschach und Landstraß (M. H.); Feistenberg, Köderfang, 2. Juli (Hafn.); Gradišče ob Wippach, 12. Juli (Preiss.); Oberfeld ob Wippach, erwachsene Raupen, 18. Mai (M. H.).

Syntomidae.

Syntomis O.

992. *phegea* L. In Waldlichtungen, auf Waldwiesen, an Berglehnen, um Gebüsch u. s. w. stellenweise häufig, in der zweiten Junihälfte und im Juli, bei Wippach bereits im ersten Junidrittel.

ab. pfluemeri Wacquant wurde einigemal gefangen. — Bei Črnuče nächst Laibach wurde ein schönes, oberratives ♂ gefangen, bei

welchem die weißen Flecke auf der Oberseite von der Grundfarbe verdrängt erscheinen und von denselben nur die Umrandungen als feine weiße Ringe übrig geblieben sind. Die Unterseite ist noch dunkler und die weißen Ringe sind nur schwach angedeutet (3. Juli 1910 M. H.)

Dysauxes Hb.

993. *ancilla* L. In Gebüsch. Großkahlenberg, 24. Juli, Črnuče, 17. Juli, Prevalnik bei Podutik, 5. August (Hafn.); Ljubnik, 21. Juli, in Anzahl (Spl.); Dobrava bei Jauerburg, 2. August, (Galv.); Želimlje, 16. Juli, Feistenberg, Anfang Juli, nicht selten (Hafn.); Landstraß, von Ende Juni bis August (M. H.); Pogorelec, 26. Juli (Buč.); Treffen (Cvet.); Notranje Gorice und Trauerberg, im Juli, nicht selten (Hafn.); Ende Juni am Nanos auf Brombeerblüten einige gefangen (Mn.).

994. *punctata* F. An den Nanosabhängen bei der Burgruine und bei Gradišče ob Wippach, in Gebüsch und im Grase; fliegt auch gern zum Licht; nicht selten; von Anfang Juni bis Anfang Juli und wieder von Mitte August bis Mitte September. Die Zucht mit Löwenzahn ist sehr leicht.

Alle mir bis jetzt zu Gesicht gekommenen, sowohl gezogenen als auch im Freien gefangenen ♂♂ der I. u. der II. Generation aus Wippach haben auf den Hinterflügeln in der Flügelmitte von der Wurzel bis zum dunklen Außenrand einen glasigen Streifen, der Innenrand ist gelb; ab. *hyalina* Fr. Nur sind die Vorderflügel oft hellbraun. Bei den ♀♀ ist vom glasigen Streifen nur eine kleine Spur vorhanden, und sind die Vorderflügel nie so hellbraun, wie bei manchen ♂♂. Die Vorderflügel sind stets vierfleckig, wobei Fleck 1 und Fleck 3 immer kleiner sind als Fleck 2 und 4.

a) ab. *juncta* Hafn. (nov. ab.) Fleck 3 und 4 mit einander verbunden.

Arctiidae.

Spilosoma Stph.

995. *mendica* Cl. In der Umgebung von Laibach nicht gerade selten, an Zäunen; fliegt auch zum Licht. Von Ende April bis Juni. — Radmannsdorf, 19. Mai (M.); Mojstrana, Lichtfang (Winz.); Rudolfswert, 16. Mai (Buč.); bei Oberfeld ob Wippach auf Hutweiden (Mn.). Bei einer ab ovo-Zucht keine zweite Generation erhalten.

996. *lubripeda* L. Laibach, Tivoliwald und anderwärts, oft an niederen Pflanzen sitzend, nicht selten; Ende Mai bis Ende Juli. — Wocheiner Feistritz, 29. Juni (Ing. Kautz); Mojstrana, Lichtfang, Ende Juni (teste Schwing und Galv.); Landstraß (M. H.); Feistenberg, 28. Juni (Hafn.); am Nanosabhänge, im Juni (Mn.) — Bei einer ab ovo-Zucht im Juli die II. Generation erhalten (Spl.).

997. *menthastri* Esp. Ist wohl im ganzen Lande verbreitet; sitzt an Zäunen und im Grase und fliegt auch gern zum Licht. Von Ende April bis Ende August. Bei Zimmerzucht liefern etwa 50% bei 13—14 tägiger Puppenruhe die II. Generation, die zweite Hälfte der Puppen überwintert. Das Gleiche wird jedenfalls auch im Freien der Fall sein.

a) ab. *paucipuncta* Fuchs. Nicht häufig unter der Stammform.

998. *urticae* Esp. Laibach, Lichtfang, 28. Juni 1909 (Hafn.); Mojstrana, Lichtfang (Winz).

Phragmatobia Stph.

999. *fuliginosa* L. Nirgends selten, von Ende April bis Juni und wieder im Juli, August; bei Wippach bereits Anfang April. Die Art fliegt gern zum Licht. Die Raupen sind an Zäunen in Anzahl zu finden, sie kommen bei Sonnenschein oft mitten im Winter zum Vorschein.

1000. *luctuosa* HG. Auersperg ein frisches ♀ an einer Mauer gefunden, 23. Mai (Hafn.); Ratschach in Unterkrain, aus Raupen gezogen, bei Landstraß am 1. Mai gefangen (M. H.); Möttling, gezogen (Cvet.); Luegg bei Rudolfswert, 25. Mai (Buč.).

Parasemia Hb.

1001. *plantaginis* L. Blegaš, 1100 m, 22. Juni, Raupe (Hafn.); Jelovca, 1200 m (M.); auf den Wocheiner Alpenwiesen (Scop., p. 205); Črna Prst, von 1100 m ab aufwärts, manches Jahr nicht selten; die ♂♂ im Sonnenschein schwärmend, die ♀♀ gewöhnlich im Grase sitzend; auch bei 800 m gefunden (Hafn.). Ende Juni bis August. — Krnatal, 28. Juni (Flsch., Schwing.); im Golicazuge im Juli nicht selten (Galv.); bei Reifnitz am Fuße der Velika Gora am Waldesrande und auf Waldlichtungen am 18. Juni 1911 in Anzahl beobachtet (Hafn.); Nanos ob Präwald, 1200 m, 19. Juni, 11. Juli (Preiss.). Folgende Aberrationen wurden gefunden:

a) ab. *nigrociliata* Schaw. Črna Prst (Ing. Kautz); Reifnitz, 18. Juni (Hafn.).

b) ab. *subalpina* Schaw. Črna Prst, 1400 m (Hafn. Högl.); Golica (Högl.); Nanos 1200 m (Preiss.).

c) ab. *matronalis* Frr. Mojstrovka, 1600 m, 5. Juli (Schwing.).

d) ab. *hospita* Schiff. Črna Prst (Hafn., Preiss., Schwing.); Golica (Galv.).

e) ab. *luteo-obsoleta* Tutt. Črna Prst, 20. Juni 1908 (Ing. Kautz); Nanos ob Präwald, 1200 m, 19. Juni (Preiss.); ebenda, 13. Juli (Hafn.).

f) ab. *bicolor* Rätzer. Črna Prst (Högl., Preiss.).

g) ab. *borussia* Schaw. Golica (Galv.).

h) ab. *elegans* Rätzer Črna Prst, 2800 m, 8. August (M. H.).

i) ab ♀ *lutea* Tutt. Črna Prst 1500 m 31. Juli (Hafn.).

k) ab. ♀ *lutea subalpina* Schaw. Stol Galv.).

Einiges über krystallisierten Gyps von Idria.

Von Prof. Kajetan Stranetzky in Idria.

Aus der Abhandlung Schrauff's¹ ist schon ersichtlich, daß man Gyps im Bergwerke zu Idria selten krystallisiert vorfindet. Er bemerkt darüber folgendes: „Bezüglich dieses Mineralen stimme ich Tschebull bei, nach welchem Gyps sich immer in sehr kleinen Krystallen findet. Ich sah in den verschiedensten Gesteinsarten im Lagerschiefer der Nordwestgaube, in der Kalkbreccie von IX. Josephi, im inneren der Wengenerschiefer Josephi VI. u. s. w. aber immer nur in 2—3 mm langen Säulchen der einfachsten Form. Größere Krystalle des Gypses habe ich weder in der Grube noch in der Grubensammlung gesehen, was bei der großen Häufigkeit des Mineralen auffallend ist. Gyps scheint daher in Idria ein sehr labiles Mineral zu sein, welches durch die in den Gesteinsfissuren zirkulierende Feuchtigkeit sowohl gebildet, als auch wieder gelöst weitergeführt und neu abgelagert wird“.

Im nachstehenden will ich einige Funde deutlich auskrystallisierten Gypses näher beschreiben.

In der Grubensammlung habe ich auf der oberen und unteren Seite einer Stufe von Wengenerschiefer vom IV. Laufe, Lager C, nahe Leithner Gesenk, Gyps angetroffen. Es sind lauter stern- und büschelförmige Gruppen, nadelförmiger, dünner 1—13 mm langer Krystalle einfacher Form und Zwillingsbildungen nach (100) mit der Kombination (010) (110) (101)².

Desgleichen wurden vor kurzer Zeit am VIII. Laufe (Petri) auf den Oberflächen der Tafeln einer konkordanten Schicht Lagerschiefers solche Bildungen gefunden. Doch sind hier die Krystalle fast durchwegs nach der *c* Axe gestreckte Durchkreuzungszwillinge nach (100). Die Kombination wäre als (010) (110) (001) oder (101) aufzufassen. Die Flächen (110) (001) (101) konnten als solche nur annähernd bestimmt werden, da die Kryställchen sehr dünn sind.

Alle sind weiß und teilweise durchsichtig.

¹ Gesteine und Sulfate von Idria, Jahrbuch der k. k. geolog. Reichsanstalt, Wien 1892, pag. 381.

² Die Fläche (101) wurde durch Heben und Senken des Mikroskop-Tubuses bestimmt.

Am VIII. Laufe sind weiters mehrere schöne büschel- und sternförmige Gruppen sitzend auf Lagerschiefer in einer Kluft gefunden worden. Die Krystalle sind wasserhell mit sehr vollkommen ausgebildeten Flächen, bis 16 *mm* lange, 2—3 *mm* dicke, nadel-förmige Berührungszwillinge nach (100), mit sehr deutlicher Zwillingsnaht und deutlich ausgebildetem auspringendem Winkel. Sehr schön ausgebildet ist die Prismenzone. Die Kombination ist (010) (110) (101). Unter diesen habe ich einen Durchkreuzungszwilling von der Form X nach (101) mit derselben Kombination beobachtet.

Sowohl der Form als auch der Ausbildung nach unterscheiden sich jene Individuen, die man lose im Schiefer gefunden hat. Es sind 0·5—2·6 *cm* lange, nach der *c* Axe gestreckte, 0·4—0·7 *cm* breite, 0·2—0·4 *cm* dicke Berührungs- als auch Durchkreuzungszwillinge nach (100). Alle zeigen eine gut ausgebildete Prismenzone mit stark entwickelten Flächen (010) (110). Bei den Berührungszwillingen ist die Zwillingsnaht deutlich sichtbar. Die Kombination ist (010) (110) (101). Den einspringenden Winkel bildet die Fläche (101). Die Penetrationszwillinge zeigen eine den Karlsbaderzwillingen ähnliche Form. Die Prismenzone besteht aus (010) (110). Der einspringende Winkel wird entweder von gut ausgebildeten Flächen (101) oder von den in der Zone (010) (0 $\bar{1}$ 0) liegenden nicht bestimmbareren Flächen gebildet. Da sie gekrümmt sind und mit der schwach angedeuteten Pyramide (111) verfließen, stellen sie fast eine kugelförmige Fläche dar. Solche Krystallflächen habe ich besonders häufig an den Krystallen von Hall³ beobachtet. Alle Krystalle sind bis zur Hälfte gut ausgebildet; sie sind weiß, durchsichtig, haben jedoch viele Einschlüsse. Größere Individuen zeigt uns eine im Liegend-schlage unter dem Dolomit in der unteren Nordwest-Grube am VII. Laufe gefundene Druse. Die Krystalle sind auf einer Kalzit-Dolomit-Unterlage teilweise sitzend oder liegend ausgebildet und sind von honiggelber Farbe. Alle sind undurchsichtig. Die Druse weist sehr viele nach der *c* Axe, ebenmäßige und nach der *a* Axe gestreckte Krystalle, verschiedener Größe auf. Die letzteren konnten wegen ihrer Größe nicht gemessen werden, da sie in Gruppen verwachsen sind. Unter den gut meßbaren Individuen sollen folgende angeführt werden:

1. Fünf einfache nach der *c* Axe ausgestreckte Krystalle. Es wurde an ihnen gemessen⁴:

³ Die Druse befindet sich im mineralogischen Institute der k. k. Universität in Wien. Ihre Individuen sind bis 4·8 *cm* lang, bis 2 *cm* breit, bis 1·46 *cm* dick und wasserhell; meistens Zwillinge.

Beim 1. Individuum die Höhe 16 mm, Breite 6 mm, Länge ⁵ 11 mm

" 2. " " " 11 " " 3 " " 5 "

" 3. " " " 11 " " 5 " " 8 "

" 4. " " " 14 " " 4 " " 7 "

" 5. " " " 22 " " —⁶ " " 10 "

2. Einfache nach der *c* Axe ausgestreckte Krystalle mit der Höhe bis 3 mm, Breite bis 4 mm, Länge bis 7 mm.

3. Ein fast ebenmäßiges Individuum, dessen Höhe und Länge 1 cm und 0·5 cm Breite beträgt.

4. Ein Zwilling nach (100) mit der Form der Karlsbaderzwillinge, mit sehr gut ausgebildetem einspringendem Winkel, gebildet von den Flächen (101).

Alle Flächen zeigen eine starke Riefung und Streifung, manche viele Vizinalflächen. Die Kombination ist bei allen Krystallen (010) (110) (101). Der Flächeninhalt der Druse beträgt beiläufig 20 cm²; scheint jedoch größer gewesen, doch abgebrochen worden zu sein.

Alle Krystalle zeigen dieselben Formen wie man sie bei der mikrochemischen Analyse in saueren, teilweise neutralen und schwach alkalischen Lösungen beobachtet⁷. Dasselbe gilt auch für die Bildungsweise der Krystallisation.

Slovstvo.

Zgodovinsko društvo v Mariboru, Spominu Stanka Vraza. Časopis za zgodovino in narodopisje. Urejuje Anton Kaspert. VII. letnik, 3. in 4. snopič.

Mariborsko „Zgodovinsko društvo“ je lani praznovalo Vrazovo stoletnico v Mariboru z veliko svečanostjo, udeležilo se je svečanosti na Vrazovem domu v Cerovcu, a najslavnejši in zato najtrajnejši spomenik je ob tej priliki Vrazu postavilo s pričujočo publikacijo, ki je formalno sicer le 3. in 4. snopič „Časopisa“, faktično pa je knjiga zase, posvečena vsa spominu programskega Stanka Cerovčana. Sodelovali so: dr. Ivan Prijatelj z uvodno razpravo „Vrazovo popotovanje po Slovenskem“ in s člankom „Nekaj Vrazovih slovenskih dopisnikov“. Dr. Fr. Kidrič: „Paberki o Vrazu“ (n. pr. „Vrazove študije“, „Vraz in Grün“), „Herzog kot

⁴ Die Messungen konnten mangels anderer Instrumente nur mit Zirkel und Maßstab vorgenommen werden.

⁵ Abstand zwischen der vorderen und hinteren Prysmenkante.

⁶ Konnte nicht gemessen werden, da der Krystall auf (010) aufgewachsen liegt.

⁷ Siehe „Carniola“ 1911, Heft 3, pag. 193—212.

srednik med Vrazom in Grünom“. „Bibliografija Vrazovih spisov in korespondenc“. Dr. M. Murko: „Vrazove za tisk pripravljene slovenske pesmi“. „Stanko Vraz v Solčavi“. Beranič Dav.: „Vrazovi zapisi narodnih melodij“. Dr. Štrekelj K.: „Drobnosti o Vrazovem delovanju (zlasti o nabiranju nar. pesmi in melodij)“. — In v tej knjigi nahajam prekrasno potrdilo za mnenje, ki sem ga naglašal že tolikokrat, namreč za mnenje, da Vraz (slovanskim stremljenjem one dobe) „ni mogel dati slovenskega odgovora,“ zato ne, ker je kot sin svoje ožje domovine stal malo v slovenskem življu; z drugimi besedami: slovenske ideje v smislu današnjega obsega in današnje enotne slovenske zavesti takrat sploh še ni bilo — manjkal ji je vsaj en del. Zato pa je bil tudi Prešernov odgovor slovanskim stremljenjem one dobe ne slovenski v današnjem pomenu te besede, ampak individualen, recimo kranjski ali gorenjski. Prim. celjskega okrožnega glavarja Waldheima izjavo, da vidijo (štajerski) Slovenci v Kranjcih tuje (str. 183. Prim. tudi str. 272.) — O priliki sem izrekel misel, da je „Novice“ rodil, kolikor se njih nastanek tiče vlade, morebiti strah pred ilirizmom; t. j., da bi zatrl sumljivi ilirizem, nas razdrobili in s tem na videz oživili, faktično pa uničili, so dali „Novicam“ „rasti veselo“. Ta moja slutnja se mi množi sedaj, ko čitam, da si je dal Sedlnitzky akte o Vrazovih potovanjih nanovo predložiti l. 1842., ko je postalo ilirsko vprašanje tako akutno, da se je (začetkom 1843) ilirsko ime prepovedalo. Škoda, da o tem ne čujemo več v tej publikaciji. — V knjigi čitamo take-le besede: „Potujoči literat“ bi se mogel imenovati Stanko Vraz. Zakaj ni ga bilo pred njim in tudi za njim slovenskega pisatelja, ki bi bil slovensko domovino tolikokrat prepotoval kakor on. Liki pravljичni princ se je pojavljal v svoji za Slovence eksotični obleki (rdeče podšiti surki in crven-kapi) letos na tem, drugo leto na onem koncu Slovenije, iz spanja budeč spečo lepoticu . . . In Vraz je postal največji slovensko-hrvatski preporoditelj . . . V Vrazu se je slovanska solidarnost odzvala v polni meri, v drugih, zlasti kranjskih delavcih, samo v odlomkih . . . (Dr. Prijatelj, str. 145). Preporoditeljske ideje ni nihče bolj razširjal med Slovenci nego Vraz na svojih popotovanjih.“ [Dr. Prijatelj, str. 190]. Svoji ožji domovini, kjer se toliko poje, pa je Vraz ostavil „nemiljiv pomnik“ v narodnih melodijah (Beranič, str. 235).

Šele v zvezi s temi dejstvi dobe Vrazove besede: „Mit Slovenien habe ich es abgetan“ svoj pravi pomen; opustil je slovenski kranjski knjižni jezik, ki se ga itak ni mogel nikjer priučiti, tudi ne pri malo marljivih in malo uslužnih korespondentih Čebelarjih, a delo svoje je posvetil predvsem tistemu delu naše domovine, ki jo imenuje „Slovenija“. Uverjen je bil, da se da za Slovenijo bolje delati, če se v vsem, kar je le sredstvo (in knjižni jezik je le sredstvo), spoji s Hrvatsko. To je njegova ideja. G. dr. Kidrič v svoji razpravi o Vrazovih študijah (str. 204. 205.) vidi glavni vzrok njegovega prestopa k Ilircem v slabem napredku Vrazovih juridičnih študij, češ, v takih razmerah mu je prav prišla po-

nudba Gajeva (1838), „naj ostane v Zagrebu in vstopi v njegovo službo“. Oprt na izvajanja dr. Kidričeva, je dr. Prijatelj v polemiki (v „Naših zapiskih“ 1910, str. 231 sl., „Ob ilirizmu“) zatrdil, da je Vraza do njegovega ilirskega koraka privedla skrb za kruh. Tega, namreč skrbi za kruh kot odločujega faktorja mu „danes noben pameten Slovenec ne bo štel v zlo“, pravi dr. Prijatelj, a nam se zdi, da za idejo samo, ki jo predstavlja Vraz pred bodočnostjo našega naroda, ni vse eno, kako se utemeljuje njegov korak. Že radi tega (in pa seveda, da se dožene istina sama na sebi), hočemo tu reproducirati repliko dr. Branka Drechslerja¹: Vraz ni bil nikdar v „službi Gajevi“; tisto, na kar snuje dr. Kidrič tozadevno svojo trditev, je neresnično, ad hoc sestavljeno policijsko poročilo, ki ga je potreboval „veleizdajnik“ Vraz — opisovala ga je politična oblast kot „ein gewisses Individuum, das sich (in Steiermark etc.) herumtreibt —“, da se ne bi zdel brezposlen skitalica. Pa ako bi Vraz tudi bil kdaj v kaki službi Gajevi, „od tega ne bi bil mogel živeti; Gaj je samo enkrat honoriral pesem in to Mažuraniću, kar pa je najbrž bila bolj podpora dijaku, ki je živel izven domovine“. „Vraz v Hrvatski ni našel službe niti zaslužka, pač pa je našel gostoljuben dom“, pravi dr. Drechsler z Markovićem, so ga pa v Ljubljani direktno odbijali. Glavni povod k Vrazovemu prestopu je bila torej vendar ideja, a ne lastna eksistenca in materialne koristi.

V jezikovnem in stilističnem oziru v knjigi ni vse v redu. Na pr. čitamo na str. 169.: „k bornem kosileu“; ozir. zaimek „kateri“ se stilistično krivo rabi, tako v stavku (str. 168.): „Povedal jima je imena nabravših se . . . deklet in žensk, katere sta izpraševala od 4.—9. ure.“ V pravkar navedenem stavku je nerodno rabljen deležnik; slično na str. 173.: „Bolj mu je bila vseč, pripeljavšemu se na koroško stran“; stilistično neslovenski (nekako latinski) je deležnik v stavku na str. 171.: „Pišoča gosta je prekinil . . .“ Ni gladek izraz „sorazmerna malenkost“; logično glaje je reči: „stvar, ki je sorazmerno malenkost“. Neumljivo radi besedice „vsled“ je to-le (na str. 172.): „Prišel je bil k njemu pač zaradi njegove zbirke narodnih pesmi, vsled česar je želel priti že l. 1838.“ (tri leta prej!). Na str. 164. pa čitamo celo: „Kar osebno ni mogel . . .“ To niso le pravopisne posebnosti niti tiskovne napake; to sega globlje.

Končno naj še opozorimo, da se Vrazovo pismo Smoletu z dne 3. dec. 1840 („Časopis“ str. 363.) sedaj faktično ne nahaja v Rudolfinu, ampak v ljubljanski licejski knjižnici in da izide v okviru dr. Kidričeve studije o korespondenci Vrazovi—Prešernovi v „Zborniku Matice Slov.“ za 1911. Na str. 210. je tiskovna pomota: „Vraz Kastelcu 10. IV. 1837.“ mesto 10. VI.

Dr. Fr. Ilešič.

¹ „Savremenik“, „Mjesečnik društva hrvatskih književnika“ VI. (1911), br. 8, str. 489.—491. Dr. Drechsler imenuje Vrazovo številko „Časopisa“ „lepo tudi v svoji strogo znanstveni obliki“, a posebno še poudarja Beraničevo študijo.

Dr. Walter Schmid, Emona im Lichte der neuesten Ausgrabungen. Vortrag, gehalten im militärwissenschaftlichen Verein am 3. März 1911 (Laibacher Zeitung 6.—9./III. 1911). — Ausgrabungen in Emona: Das Haus der zwölf Hypokauste (Laibacher Zeitung 22./V. 1911); Das Haus des L. Dindius Priscus (Laib. Ztg. 13./VII. 1911); Das Haus des C. Decius Avitus (Laib. Ztg. 29./VII. 1911); Das territoriale Verhältnis Emonas zu Italien (Laib. Ztg. 24./III. 1911); Die Töpferofen von Emona (Laib. Ztg. 29./III. 1911); Emona im Lichte der neuesten Ausgrabungen. (Adria III. Jhrg., 9. und 10. Heft, s podobami).

Že tretje leto je kopal dr. Schmid po naročilu nemškega viteškega reda na Mirju. Lani je dognal, da je stalo na tem ozemlju 15 rimskih hiš, ki jim je obseg tudi določil; nato se je lotil podrobnega dela; letos je od 1. marca do 1. avgusta natanko preiskal hiše XII, XI in X na severni strani Mirja.

Hiša XII je po obsegu ($62\cdot05 \times 53\cdot95$ m) največja v tem delu Emone; zato je gotovo, da je to hišni sklop, ne pa posamezna hiša. V severnem in vzhodnem pročelju so našli velika vrata, ob zahodnem pa sedmero pravokotnih podpornih stlpov iz kamna in rimskega betona. Značilno za hišo XII je veliko število hipokavstov — nič manj ko dvanajst —, tako da jo imenujemo „hišo dvanajstih hipokavstov.“ Vsi so iz pozne dobe, po obliki so pravokotni, le dva imata podobo velike črke T; ob straneh so prizidane kamrice, ki so najbrž služile kot kopeli.

Nenavadno veliko je število kanalov v tej hiši; izlivi vodnic v kanale so večasih pokriti s svinčnim omrežjem. Na severni strani hiše XII je velika kloaka, po kateri je do 80. let minulega stoletja tekla pitna voda, ki so se je posluževali prebivalci sosednjih hiš na Rimski cesti.

Znamenita najdba je $7\frac{1}{2}$ m dolga svinčena vodovodna cev ovalnega prereza, obstoječa iz več delov, ki so kakor mufi vtaknjeni drug v drugega. To je del rimskega vodovoda iz Kamne gorice pri Dravljah. Po tej cevi je tekla voda v korito, ki je bilo 1·20 m dolgo in 80 cm široko. Razen vodovoda je še dvoje vodnjakov preskrbljevalo hišo z vodo; eden od njiju je ograjen s širokim obzidjem iz skrbno obsekanega podpeškega apnenca in s kamenitim tlakom. Vodnjaka se nahajata v južnozahodnem oglu hiše, ki je obsegal shrambe; tu so našli pšenice, rži in veliko zalogo neke vrste zaogljenelega graha. Prof. Paulin je v njem spoznal peček (Cicer arietinum, Kichererbse), ki je v južni Evropi zelo razširjen in služi posebno na Španskem („garbanzos“) še danes kot vsakdanja zelenjad. Na Kranjskem ga sadé le še po Notranjskem, sosebno pri Trnovem in na Premu. Peček je bil priljubljena jed starih

Rimljanov, zlasti ubožnih ljudi. V severozahodnem oglu hiše XII so bila stanovanja in reprezentacijski prostori; tu so našli pet mozaikov; najlepšega so spravili za Emonski muzej: črn kvadrat obdajajo pleteni motivi, cvet, kupa z ročajema („cantharus“) in bršljanova veja, oboje Bakhova pridevka.

Med najdbami zbuja pozornost nekateri znaki krščanstva: Tri poznorimske svetiljke s Kristovim monogramom in ploščnat bronast okras s Kristovim monogramom starejše vrste. Podobne okraske poznamo iz Ptuja; o njih se je izreklo mnenje, da so morebiti znaki, kakršne je dal Konstantin Veliki pritrditi na zastavah l. 312.; novce cesarja Licinija, ki je bil najden nedaleč odondod, potrjuje to domnevanje. V južnozahodnem oglu hiše so našli dvojice lepo izdelanih masivnih levjih glav iz pozlačenega bronu; služili sta kot pohištvena okova. Našli so nadalje železen meč s 36 cm dolgo nožnico, bronasto ploščico z Meduzino glavo, svetiljko z redko znamko „Probus“, bronast pozlačen pokrov z vzboklim kimatijem (Eierstab), svinčene in kamnene uteži, kalup za pogače z boginjo zmage, ki žrtvuje ob oltarju, več križastih fibul in tudi dva predmeta, ki oznanjata novo umetniško smer: okovno ploščo z bogatim ornamentom na rovaš ter germansko ločnato fibulo (Bügel fibel), ki jo je menda kak German prinesel s severa v Emono.

XI. hiša, ki jo imenujemo po najdenem napisu hišo L. Dindija Priska, je brez dvoma hišni sklop (insula); ta pravokotnik (53,95 m × 50,25 m) je obsegal 4 ali 5 samostojnih hišnih gospodarstev. Znamenita je zato, ker ima več dvorov (atrium). Iz veže na južni strani vstopimo skoz dva vhoda z ohranjenima pragoma v prostoren dvor, čigar streho nosijo stebri, ki so zvezani po železnih drogih. Okoli impluvija iz katerega je tekla dežnica v cestno kloako, je bil tlak iz mogočnih kamenenih plošč; apnenec je iz Podpeči. Nekdaj je tekla Ljubljanska bolj proti zahodu. Rimljani so strugo reke približali Podpeči in odondod do Emone uravnali, da bi lažje prevažali stavbni kamen iz Podpeči.

Hipokavstov je v hiši enajst; nekateri imajo prav čudno obliko; ob zahodni strani dvora je popolnoma ohranjen hipokavst z opornimi slopiči iz sipnate ilovice; ker pa je bil ta hipokavst pozneje premajhen, so pritegnili sosednjo sobo, postavili tam slopiče iz opeke in jih pokrili z ilovnatimi ploščami. Za slopiči vidimo še sledove starih stenskih slik: bela podlaga je poškropljena z rdečimi, okrasto-žoltimi in zelenimi lisami; ta način slikanja je bil običajen od začetka 3. do 4. stoletja; pozneje so, kakor v 1. in 2. stoletju, zopet stene enotno poslikavali v raznobarnih progah. V več slučajih vidimo, da so prvotne slike odpraskali ter stene nanovo ometali in poslikali. Drugi hipokavst v južnozahodnem kotu je skozinsko zidan, v zvezi je s kamricami in žlebovi; najbrž je to kopel.

Severno od dvora sta dve livarni z bronovo žlindro; to je kotlarska delavnica; tu so našli dvojnato tvorilo, kalup za velike in male zapestnice, poznorimske rombske in okrogle ploščnate fibule z

vloženim barvanim emajlom, Meduzino glavo in krinko. Sploh so stanovali v Dindijevi hiši razni rokodelci, ker so našli v vzhodnem in zahodnem delu hiše dvoje ognjišč z nizkim obzidjem, v bližini pa najraznovrstnejše železne predmete, očitvidno kovaško zalogo. Na vzhodni strani hiše so odkrili čudno napravo: 9'60 m dolg, 1'32 m širok in 60 cm visok obokan, iz lomljenega kamena in opeke zgrajen kanal se zavije pravokotno v 5'4 m dolg in 70 cm širok rokav. Tále krajši kanalov rokav nosi v oboku dvoje vrst tubulov (kurilne opeke), po katerih so grelj navpično steno in odvajali dim. Kanal sam je tlakovan. Najbrž je ta naprava služila suknostrizcu ali barvarju za prevajanje toplote.

K posameznim oddelkom hiše so spadala majhna dvorišča s kamenitimi podlogami, na katerih so stali leseni slopi, ki so nosili streho; na enem dvorišču je bil 1 m širok vodnjak, preprosto narejen iz velikih lomljenih kamnov. V severozahodnem oglu hiše označuje majhen, toda solidno zgrajen dvor samostojno stanovanje: Na četverooglatih, masivnih kamenitih podstavkih so stali sedaj prevrnjeni stebri z okroglimi atiškiimi kapitelji. Tla so iz kamenitih plošč, v sredi je četveroogлата plošča impluvija z okroglim lijakom. V zvezi z dvorom, a ne ločeno po steni, je bilo majhno svetišče s tremi oltarji; eden je brez napisa, drugi pa je posvečen Jupitru, tretji Larom, hišnim zaščitnikom; nosi namreč napis: Laribus aug(ustis) sac(rum). L. Dindius Priscus mini(st)er et L. Dindius Priscianus (h)e(res)¹. Iz dvora držé stopnjice in prag k višjemu prostoru, od katerega so se ohranile samo močne kamenite podlage; tu je bila morda kapelica (aedicula), kjer so stale podobe prednikov.

Hiša XI. nam kaže provincialni hišni slog poznorimske dobe. Med posameznimi najdbami so omeniti poleg prej imenovanih še poznorimske fibule drugačne oblike, kakor dozdej na Kranjskem najdene, tako križne in z emajlom vložene ploščnate fibule. Nadalje so našli bronast tintnik, omegaste fibule in posrebreno, dobro ohranjeno in fino izdelano bronasto ponvo, najbolj dragoceno najdbo te hiše. Med novci so zastopani: starejša Faustina, Julia Mamaea in Julij Krisp, sin Konstantina Velikega.

Hiša X. (54 m × 50 m) ima tako dobro ohranjen vhod, kakor ga dozdej v Emoni še niso zasledili: 1'56 m dolg in 45 cm širok prag z dvokrilnimi vratmi, ki se odpirajo na znotraj, drži na vzhodni strani hiše, nekoliko metrov daleč od južnovzhodnega ogla, skozi ozko vežo, ki je bila tlakovana s šesterokotnimi ploščicami iz opeke, v dvor. Tu je stal hišni vodnjak; zadnji ostanek nekdanjega dvorskega okrasa je korintski kapitelj iz peščenca. V tej hiši spoznavamo najboljše razvoj stenskega slikanja v Emoni; kakor zgoraj omenjeno, ločimo tri

¹ Češčenje Larov (Lares augusti) je bilo po rimskih provincijah zelo razširjeno; po raznih mestih nahajamo višje (magistri) in nižje (ministri) duhovnike Larov; tak je bil tudi L. Dindij Prisk. (Glej Roscher, Lexikon der Mythologie, pod besedo „Lares“).

dobe: starejšo z horizontalnimi in vertikalnimi barvnimi progami, škropilno dekoracijo 3. stoletja in naposled zopet povratek k progasti dekoraciji 4. stoletja. Našli so tudi mnogo kosov zidca (Gesimse) iz štuka z jajčastim, palmetnim in astragalnim vzorcem, nadalje obrazno spako kot okras ob zidcu; štukature so iz apna. Najlepši vzgled emonske dekorativne umetnosti je slavnostna soba, ki je bogatejše opremljena: Stene imajo rdeč obtalni pas (Sockel), ki je žolto in črno poškrabljen, nad njim je siva ploskev, predeljena z žoltimi in zelenimi progami; tla so pokrita z izvrstno ohranjenim črnobelim mozaikom, v čigar sredini so koncentrični krogi in sferični trikotniki, v oglih pa kupe z dvema ročajema in z bršljanom. To je najlepši mozaik, ki je bil dozdaj najden v Emoni.

V enem hipokavstov so našli 16 cm visok oltarček, ki sta ga posvetila Larom sužnja gospodarja G. Decija Avita, Lalet in njegov sin Dorifor [Lar(ibus) aug(ustis) Laletus et fil(ius) Doryphoru(s) C. Deci Aviti ser(vi) d(e)d(ica)verunt]. Hišo imenujemo zato „hišo G. Decija Avita“. Blizu hipokavsta je bila mala kovačnica. Med najdbami v hiši X, je posebno omeniti: reliefne svetiljke s podobama krilatega leva (Greif) in nosača, ostanek ploščatega okrasa s Kristovim monogramom ter manjše bronaste in kamenite uteži.

Sredi marca t. l. so začeli kopati temelj hiše gospoda lekarnarja Mayrja ob Franc Jožefovi cesti na dvorišču nekdanjega vojaškega oskrbovališča. Tedaj so odkrili dvoje rimskih lončarskih pečnic; lastnik stavbišča je poveril nadaljnje prekopavanje dr. W. Schmidu in prepustil vse najdbe prihodnjemu „muzeju Emonense“. Lončarska delavnica je ležala med obema pečnicama ravno v severozahodnem oglu nove stavbe in je bila 3·75 m dolga in 3·30 m široka; na severu in zahodu jo je obdajal zid, proti jugu in vzhodu je bila odprta. Tu so bivali lončarji le, kadar so delali, drugače so stanovali v mestu. V delavnici so ležale velike zaloge neobdelane ilovice, odlomki različne lončenine, več modelov svetiljk in trije izredno veliki tubuli (kurilne opeke), polni nežgane lončarske gline; kakšnemu namenu da so služili tubuli, ni jasno. Na južni strani so našli prevrnjeno bradato hermo lončarja. Na severni strani delavnice je bila pečnica; njena konstrukcija se dá še danes natanko spoznati, čeravno je slop vojaškega oskrbovališča ravno v sredino pečnice vzdignjen. Pečnica obstoji iz kurilnega in žgalnega prostora. Kurilni prostor je bil 1·50 m širok in 1·77 m dolg; obstranske stene so bile 65 cm visoko zgrajene iz opek in ilovice, ki je dobila v ognju in pepelu že neko vrsto glazure, deloma pa je bila pobeljena. Kurilni prostor je bil popolnoma vzdignjen v gramozna tla, tako da je bil njegov obokani strop ravno v višini gramoznih tal; vsled tega vročina ni hitro izpuhtela. Obok kurilnega prostora je bil 5 do 6 cm na debelo zgrajen iz ilovice; nad njim pa je bil žgalni prostor, ki je bil s kurilnim v zvezi po luknjah, takozvanih lončarskih „piščalkah“. Žgalni prostor je bil 1·70 m dolg, 50 cm širok in 65 cm visok ter

obokan z opeko. Druga pečnica pa je imela cevkast, proti severu se zožujoč kurilni prostor; njen žgalni prostor je bil ves porušen.

V pečnicah in v njih bližini se nahaja obilo lončenih črepinj, vmes so pa tudi celi kosi. Poleg opeke, tubulov, vodovodnih cevi, loncev, vrčev, amfor in zdelic iz navadne gline so delali tudi posode iz fine gline s črnim pokostom (Firnīs), belordeče marmorirano svetlo blago. Tudi svetiljke so izdelovali; našla sta se po dva kalupa zgornjih in spodnjih delov; nosita imeni tvrdk C. Dessi in Faor (najbrž Favorinus). V Ptujju so našli poleg svetiljke z napisom Faor tudi novce Marka Avrelija (161—180); iz tega smemo sklepati, da spada tudi ta lončarija nekako v začetek 3. stoletja; s tem se ujemata tudi značaj posod in lepa Erosova glava, od katere kalup je bil najden. Mogoče so porušili to lončarijo, ko se je bližal cesar Maksimin mestu in so meščanje prostovoljno zažgali Emono, t. j. l. 238.

Že jeseni lanskega leta so našli v bližini nove Kubelkove hiše v Knezovi ulici nedaleč od Mayrjeve hiše lončarsko pečnico, ki so jo pa delavci podrli, preden jo je kdo preiskal². Torej v tem delu nekdanjega vojaškega oskrbovališča je bil emonski lončarski okraj; ležal je zunaj mestnega obzidja radi neprijetnega dima in nevarnosti ognja. Lončarijo so svoj čas tudi odkrili blizu rimske ceste pri Brezovici; njeni ostanki se vidijo še danes.

Emonska izkopavanja so izpodbudila dr. Schmidu, da se je lotil težavnega problema, teritorialnega razmerja Emone k Italiji. Po imenu soditi, je bila Emona keltska naselbina. Keltski Tavrski so se polastili Hrušice, Gorenjske in ljubljanske okolice; njih glavni kraj je bil Nauportus (Vrhnika), ki je bil važnejši kakor Emona; obe mesti z okolico sta pripadali Noriku. Blizu Devina je bila takrat meja med Italijo in Norikom. Noriški Kelti so bili izza Cezarjevih časov rimski zavezniki; ko se je Oktavijan l. 35. bojeval z ilirskimi Panonci, je šel skozi Norik in povzdignil Emono v kolonijo, Nauport pa v municipij. L. 16. pr. Kr. so Rimljani združili Norik z rimsko državo, Nauport in Emona sta ostala del Norika. To se je pa pozneje izpremenilo. Okoli l. 15. po Kr. je dobila Emona zidove in stolpe. Najbrž je cesar Klavdij ločil Emono od Norika in združil z Zgornjo Panonijo; v začetku 2. stol. pa je postala Emona z okolico poseben okraj med Italijo in Panonijo. Tako piše Ptolemaj v svojem zemljepisu (sredi 2. stol.): „Med Italijo in Panonijo leži mesto Emona“ (*Μεταξὺ δὲ Ἰταλίας καὶ Παννονίας ἐπὶ τὸ Νορικὸν πόλις Ἠμόνα*). Podobno vlogo je igral okraj Julium Carnicum (sedaj: Zuglio) med Norikom in Italijo. Najbrž je Emoni to posebno teritorialno vlogo namenil cesar Hadrijan, ko je l. 123. in 124. potoval po Noriku in Podunavju. Emonski mestni okraj je bil zelo obsežen, kar ni v rimski državi nič nenavadnega; spadalo je k njemu

² Junija t. l. so odkrili zopet pečnico na Kubelkovem svetu med Mayrjevo in zgoraj imenovano Kubelkovo hišo.

selo (vicus) blizu Iga neznanega imena, sedanja Gorenjska in pokrajina proti Adrantu (Trojanam). Na vzhodu je mejil ob teritorij Nevidoduna blizu Drnovega (v Zgornji Panoniji). Naravno, da so emonski okraj združili z Italijo; kedaj, ne vemo; zanesljivo je spadal k Italiji l. 238., ko je prišel cesar Maksimin Traks na potu iz Sirmija proti Ogleju pred Emono, „prvo mesto v Italiji“ (Herodian 7, 2, 9). Tudi v 4. stol. je spadala Emona k Italiji; „Itinerarium Hierosolymitanum“ zaznamuje pri Adrantu (Trojane) „fines Italiae et Norici“. V začetku 8. stol. so imenovali obližje Ljubljane in Gorenjsko „Carniola“ (Paulus Diaconus, Historia Langob. VI, 52 k letu 738.). Emone takrat ni bilo več, le ime „Atamine“ (Kosmogr. Ravenn. 4, 20, C. I. L. III, 496) spominja na to mesto.

Spomladi l. 1912. bo nadaljeval dr. W. Schmid svoja izkopavanja.

Temu poročilu je priložena tab. VIII: Koščen pokrovček, Amor beži pred zajcem (Carniola 1911 str. 113); Železen vrč za vodo (Carniola 1911 str. 113); Mozaik z meandrovo črto (Carniola 1910 str. 115); Pigmej ob kandelabru (Carniola 1911 str. 113).

M. Pajk.

Dr. Walter Schmid und Direktor I. Šubic, Vorschlag zur Konservierung der römischen Stadtmauer auf dem Deutschen Grunde.

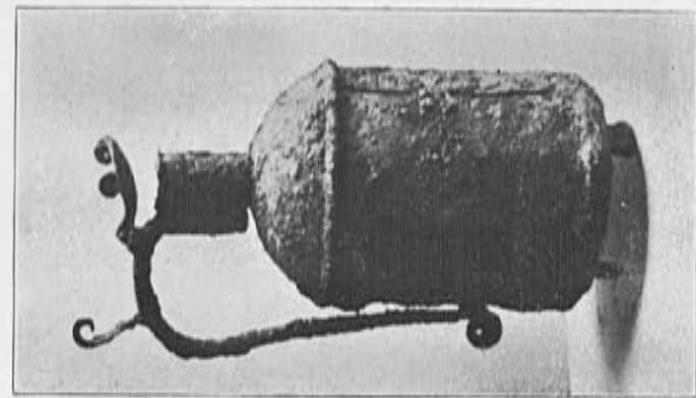
Dem Deutschen Ritterorden, der Stadtgemeinde Laibach und der k. k. Zentralkommission für Kunst- und historische Denkmale unterbreitet (Laib. Ztg. 14./VI. 1911).

En del rimskega mestnega obzidja je sedaj last nemškega viteškega reda; ta ostane v parku, ki bo obdajal nove stavbe nemškega viteškega reda z muzejem Emonense. Vzhodni del obzidja pa je last mestne občine, ki ga je prvotno nameravala združiti z vrtom nove c. kr. obrtne šole. Ker pa preide obrtna šola z vrtom v državno last, ta del rimskega obzidja pa je mesten, stavita ravnatelj Šubic in dr. W. Schmid nastopni predlog: Mestni občini pripadajoči del rimskega obzidja naj se ne pritegne k državni obrtni šoli, temveč naj se po ograji loči od nje. Na nasprotni (južni) strani pa naj se konservira tako, kakor je običajno v Franciji in Švici: kamni, ki so padli z zidú, naj se zopet vzdajo, med prvotne ostanke naj se vrine opeka, da se vidi, kaj je prvotno. Zgornji rob naj se pokrije z rušo proti vlagi. Vrata naj se očistijo in pokrijejo z zdrobljenim lesnim ogljem, da jih ne poraste trava. Na južni strani naj se zgradi široka cesta, ob kateri bi se rimski zid veličastno reprezentiral. En stolp in kos sosednjega obzidja naj se kolikor mogoče verno po prvotni sliki restavrira, kakor se je to zgodilo na Saalburgi blizu Hamburga na Nemškem. Primerni bi bili tudi napisi na obzidju, ki bi opozarjali občinstvo na pomen tega starodavnega spomenika.

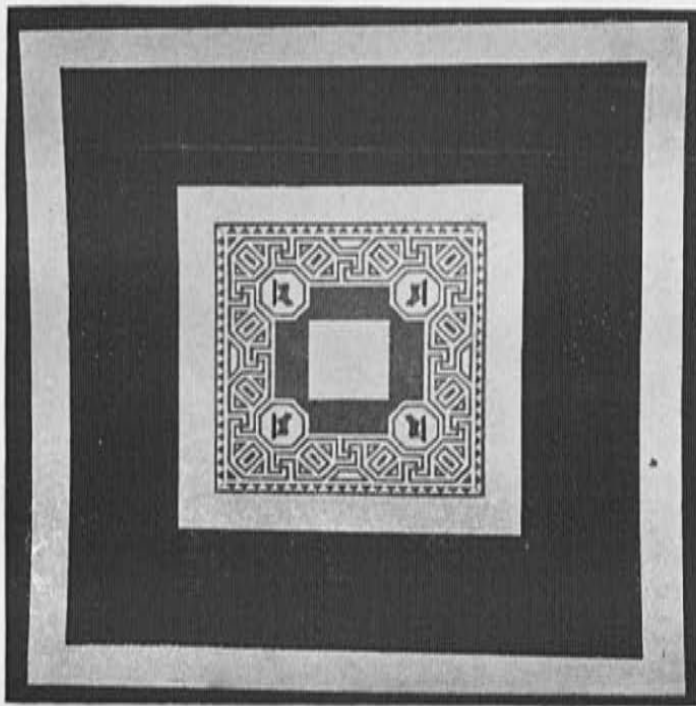
M. Pajk.

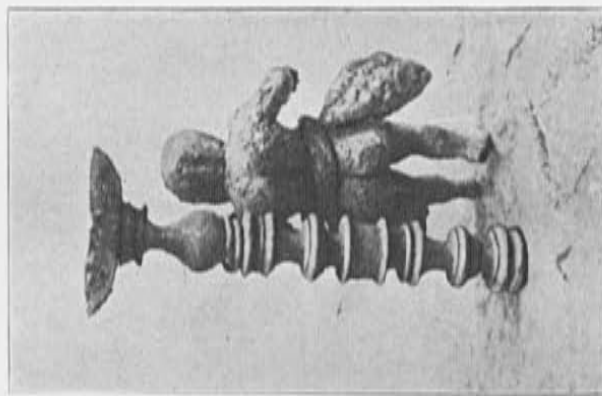
1. Košten pokrovček: Amor beži pred zajcem.

2. Železen vrč za vodo.

3. Mozaik z meandrovo črto.

4. Pigmej ob kandelabru.

Ing. Karl Pick und Dr. Walter Schmid, Die römische Savebrücke bei Črnuče. (Laib. Ztg. 4. u. 5./V. 1911).

Von Emona führte in der Richtung der heutigen Wiener Straße die uralte Bernsteinstraße nordwärts; ihr Verlauf ist durch zahlreiche Funde gesichert. Die römische Straße selbst wurde voriges Jahr gelegentlich einer Kanalisierung in der Wienerstraße gegenüber dem „Café Europa“ in der Tiefe von 1·57 m angeschnitten. Auch die mittelalterliche und die heutige Straße verlaufen genau in der gleichen Richtung. Die Reste der römischen Brücke traten dadurch zu Tage, daß infolge der Savereregulierung im Jahre 1901 sich das in mehrere Arme verzweigte Flußbett um beinahe 2 m vertiefte und infolgedessen die Fundamente eines Tages bei Niederwasser sichtbar wurden; Baurat B. Bloudek stellte damals die Reste der römischen Brücke fest. Knapp daneben sehen wir die Überreste jener Brücke, die nach 1728 gebaut wurde. Während des Mittelalters und bis zum genannten Jahre mußte man an dieser Stelle die Save in Fähren übersetzen. So erzählt das slovenische Volkslied „Ravbar“, das bald nach dem Siege bei Sissek 1593 entstand, wie der Türkenheld bei Črnuče von Fergen hinübergeführt wurde; zuletzt hören wir, wie im Jahre 1728 Karl VI. gelegentlich der Erbhuldigung an dieser Stelle in die Fähre tritt und am jenseitigen Ufer vom Hofwagen erwartet wird, der ihn nach Steiermark bringt.

Die römische Brücke wurde im J. 14 n. Chr. von römischen Soldaten erbaut, die aus Pannonien in die Umgebung von Emona geschickt worden waren, um Brücken und Straßen zu bauen; Tacitus berichtet nämlich in den Annalen I, 20: „Manipuli Nauportum missi ob itinera et pontes et alios usus.“ Wahrscheinlich wurde auch die Stadtmauer Emonas in diesem Jahre errichtet.

Von den Pfeilern dieser Brücke waren in der regulierten Saverinne im Jahre 1901 und dann beim Abbrechen der alten hölzernen Brücke nach Ausbau der derzeit bestehenden Eisenbahnbrücke im Jahre 1906 noch 4 Pfeiler bei den niedersten Wasserständen 40 cm unter dem Wasserspiegel zu sehen. Infolge der fortschreitenden Vertiefung der Flußsohle wurden die Pfeilerreste unterwaschen und bei dreien die Roste vom Hochwasser stromabwärts getrieben. Da im März l. J. auch der vierte Rost in Gefahr war, wurde er vom Ing. Pick und Dr. Schmid noch rechtzeitig geborgen; er ist jetzt auf dem Deutschen Grunde unter einem Schutzdache verwahrt und soll später im Museum Emonense aufgestellt werden. Die Brücke reichte höchstwahrscheinlich über das ganze Überschwemmungsgebiet und war ungefähr 320 m lang. Ihre steinernen Pfeiler waren fünfeckig, wobei der eigentliche Pfeilerteil ein Rechteck bildete, das flußaufwärts zu einem Vorkopfe zugespitzt war. Der Pfeiler war 9·7 m lang, wovon 8 m auf den eigentlichen Pfeilerkörper ohne Vorkopf entfielen. Der Pfeiler lagerte auf einem Rost aus Eichenholz, um der Unterwaschung Widerstand zu leisten. „Der Rost

besteht aus 12 Querbalken, senkrecht zur Richtung des Wasserlaufes gelegt. Zwischen den Hauptbalken sind noch kürzere, gleich starke Hölzer eingeschaltet, dem Vorkopfe entsprechend zwei Balken gegeneinander gerichtet, und das ganze durch 6 cm starke eichene Bohlen, die auf dem schottrigen Flußgrunde liegen, in der Längsrichtung mit starken Eisennägeln zusammengehalten. Am Ende der Hauptquerbalken sind Zapfenlöcher ausgestemmt, in die längs des ganzen Umfanges des Rostes Ständer eingelassen waren. Diese waren in einer jetzt nicht mehr bestimmaren Höhe zangenartig verbunden, so daß ein zusammenhängender Kasten gebildet wurde. Auf diese aus Querbalken und Bohlen gebildete Unterlage wurde ein 35 cm breiter Kranz aus 40 cm hohen behauenen Steinen gelegt, wobei je zwei Nachbarquadern mit bleivergossenen Eisenklammern ohne Mörtel verbunden waren. Die Steinfüllung im Steinkranz, die den Pfeilerkern bildet, wurde im sogenannten ungewissen Mauerwerk — opus incertum — ausgefüllt, bei welchem die Steine ohne Ordnung über- und nebeneinander in Mörtel eingelegt wurden.“

„Die einzelnen Pfeiler waren voneinander, von der Achse zur Achse gemessen, 11·67 m entfernt, so daß auf das ganze Inundationsgebiet 26 Flußpfeiler und 2 Landpfeiler entfallen. Ob die 8·22 m breiten Öffnungen zwischen den Pfeilern mit einem gewölbten Bogen oder mittelst eines hölzernen Oberbaues verbunden waren, läßt sich schwer mit Bestimmtheit behaupten. Das Verhältnis der lichten Öffnung zur Breite des Brückenpfeilers, das ist 2. 4 : 1, und die geringe Öffnungsweite weisen auf die Ausführung eines gewölbten Bogens hin . . . Auch läßt die ganze Ausgestaltung des Flußprofils und des angrenzenden Terrains die Möglichkeit einer gewölbten Brücke zu . . . Für die Konstruktion des Oberbaues aus Holz spricht andererseits der Umstand, daß weder im Flußprofile, noch im Bereiche der Brücke genügend Steinquadern für die Überwölbung des ganzen Inundationsgebietes gefunden wurden.

Der für den Bau der Brücke verwendete Kalkstein stammt aus dem Bruche bei Trzin.“

Die hohe Bedeutung der römischen Savebrücke bei Črnuče erkennt man aus dem Umstande, daß in Österreich-Ungarn sonst nur noch an zwei Stellen Reste römischer Brücken aufgedeckt wurden: die berühmte Trajansbrücke an der Donau im Eisernen Tore und eine zweite am Fließchen Trebižat in Vitaljina bei Narona (Dalmatien). *M. Pajk.*

Dr. W. Schmid, Die prähistorische Forschung in Innerösterreich 1905—1910. (Prähistorische Zeitschrift, Berlin 1911 Heft 1/2)

Iz tega pregleda prazgodovinskih raziskavanj po Štajerskem, Kranjskem in Koroškem v zadnjih petih letih hočem tu le ono navesti, kar se tiče Kranjske.

V mlajšo paleolitično dobo spada rogovje severnega jelena, ki je bilo najdeno v opekarni na Vrhniki; to je prvi slučaj, da so našli to žival južno od Alp (prim. Carniolo 1908 str. 62).

Iz starejše neolitične dobe je mostišče v Notranjih gorica (prim. letošnje Carniolo str. 110—111); med izkopinami se nahaja posoda z vrvičastimi ornamentami okrašena, prva te vrste, ki so jo dozdej našli južno od Donave. Posamezne najdbe iz mlajše kamnene dobe dokazujejo, da so bile v Notranji Avstriji naseljene predvsem ravnice ob rekah, na Kranjskem sosebo doline Krke in Kolpe.

V bronasti dobi je prebivalstvo, kakor sodimo po najdbah, globlje prodiralo v gorovje; ravnice pa so bile gosteje naseljene. Na Kranjskem je bila posebno gosto obljudena okolica Novega mesta, kar sodimo iz dveh večjih založnih najdb, v Jurki vasi in v Črmošnjicah (O bronasti dobi na Kranjskem prim. Carniolo 1909 str. 112—139). Do najpoznejše bronaste dobe so v Notranji Avstriji mriče le pokopavali.

Iz hallstatske dobe imamo v zadnjih pet letih na Kranjskem — kolikor je bilo dozdej publicirano — sosebo dvojce najdišč: založno najdbo v Tržišču pri Cerknici (prim. letošnje Carniolo str. 111) in konjski okras iz gomile pri Novem mestu (glej Carniolo 1908 str. 202 in nasl.); ta konjski okras je najlepše delo te vrste, ki so ga dozdej sploh našli v prazgodovinskih grobiščih (glej tab. XV. v Carnioli 1908).

Pisatelj omenja potem še nakratko rimska izkopavanja v Emoni in grobišča izza narodnega preseljevanja v Kranju. O staroslovanskih grobovih v alpskih deželah hoče pisatelj o drugi priliki posebej poročati. Poročilu so pridejane slike, ki so bile razun ene natisnjene v Carnioli 1908 in 1909 ter v „Mitteilungen des Musealvereines“ 1905.

M. Pajk.

Dr. Ljudevit Pivko, Zgodovina Slovencev. 2. snopič. Doba 1276 do 1800. Izdaja Slovenska Šolska Matica v Ljubljani.

Drugi zvezek Pivkove zgodovine obsega 104 strani v osmerki in vendar razpravlja o dolgi dobi petih stoletij v življenju našega naroda. Ves pozni srednji vek in še večji del novega veka je obdelan na teh skromnih straneh. S par stavki ali nekaterimi imeni se odpravijo dolge časovne periode bogate vsebine. Ni čuda, če se giblje vsa pripoved v nekih splošnih reklih in sodbah, ki si jih je pisatelj često sam ustvaril, ne da bi imel za nje trdno zgodovinsko podlago. — Najboljši sta še poglavji „Turški naval“ in „Kmetiški upori“, o Habsburžanih, celjskih grofih ali drugih važnih svetnih in duhovskih oblastnikih pa je v knjigi najti jako malo, ali celo nič. Vrhutega je v njej še mnogo napčnih trditev n. pr. „Rudolf Habsburški je naše dežele prepotoval dvakrat“ (str. 113). Cesarja Rudolfa ni bilo nikdar na Kranjsko ali Koroško, mudil se je le na Zgornjem Štajerskem l. 1279, kjer je v Judenburgu sprejel kranjske in koroške stanove. Prav tako ni resnično: „Velika posestva raznih škofov na Štajerskem je (Rudolf I.) izročil svojima sino-

voma Albrechtu in Rudolfu, ki sta postala na ta način največja posestnika na Štajerskem“ (istotam). Vsakdo bode iz tega stavka povzel, da je Rudolf ugrabil cerkveno premoženje in vendar ga ni bilo kmalu vladarja, ki bi bil cerkvam in samostanom bolj naklonjen, kakor prvi habsburški cesar, še manj, da bi se bil dotaknil cerkvene lastnine. Mnogokje si pisatelj sam nasprotuje n. pr. str. 163 pravi: „Protestantsko plemstvo na Slovenskem je snovalo višje šole, v katerih je bil slovenski jezik poleg latinskega in nemškega glavni predmet (!)“ — Nekoliko pozneje (str. 191.) pa sodi: „Tudi v šolah bi protestantje ne bili poučevali slovenski, ko bi bili mogli izhajati brez tega jezika. V višjem razredu (3.) ljubljanske šole so bili prepovedali slovenščino“. Bodi teh par zgledov dovolj. Svojo sodbo o rabnosti Pivkove zgodovine za šole, katerim jo je „Šolska Matica“ pred vsem namenila, smo izrekli že v poročilu o prvem zvezku. Drugi snopič tega mnenja ni nič izpremenil. *Dr. Jos. Gruden.*

Janko Bartè, Povijest Turopoljskih župa.

Marljivi pisatelj, ki je obogatil tudi slovensko domovinoznanstvo z mnogimi zanimivimi razpravami, zadnji čas neutrudno obdeluje hrvaško cerkveno zgodovino. Za župnijami mesta Zagreba so prišle zdaj na vrsto razne župnije po deželi. Najnovejša knjiga podaja župnijsko zgodovino Turopoljskega okraja. V uvodu razpravlja o stari sisački biskupiji za dobe Rimljanov in o cerkveni desetini. Potem prihajajo na vrsto posamezne župnije (Dubranci, Odra, Stare Čiće, Velika Gorica), k sklepu še razna samostanska posestva v Turopolju. Knjigo krasi čedne slike. V posameznosti se tu ne moremo spuščati. Le mimogrede bi omenil, da Aprijan ni bil škof emonski (str. 5.) temveč ptujski. Imenuje se „Aprianus de Pentabione“. Založništvo na ovitku ni imenovano. *Dr. J. Gruden.*

Mathias Ljubša, Die Christianisierung der heutigen Diözese Seckau. Verlagsbuchhandlung „Styria“.

Knjiga nudi mnogo več, nego naznanja naslov. Pisatelj obširno razpravlja o prihodu Slovencev v alpske pokrajine in tolmači podatke znanega spisa „De conversione Carantanorum“. Važnejšim stvarjem so posvečena posebna poglavja n. pr. „Die Chronologie von Borut bis Vladun“; „Ad Undrimas“; „Die Rupertusfrage“. Enako obsežno in temeljito je opisan razvoj krščanstva v Panoniji in spor nadškofa Metoda s solnograškim metropolitom. V zadnjem delu (IV. Abteilung) je rešenih nekaj vprašanj, ki so za lokalno zgodovino zelo pomenljiva (Wer baute die Kirchen? Das Alter der Kirchen in Steiermark. Das Verzeichniss der ältesten Kirchen.) Spis se končuje z delovanjem nadškofa Gebharda, znanega ustanovitelja krške škofije in admontskega samostana, ki je v Karantaniji mesto nedoločenih okrožij vpeljal redne župnije z določenimi mejami. S tem je bila cerkvena organizacija dovršena.

Avtor v svojem delu vpoštevava drugo znanstveno literaturo iz starejše in novejšje dobe in nasproti mnenju drugih pisateljev skrbno ute-

meljuje svoje nazore. Vsled tega je skoraj preveč polemike. Zlasti bi lahko opustil malo kritične in nezanesljive trditve nekaterih starejših pisateljev. Namesto Rettbergove zgodovine naj bi bil n. pr. raje upošteval najnovejše znamenito delo Hauckovo (*Kirchengeschichte Deutschlands*). — Posameznosti naj le nekatere omenim. Govoreč o tiburnijskem škofu Leonianu pravi pisatelj (str. 32): „Bischof Leonianus ist aus den gefälschten Konzilsakten von Grado anno 579 bekannt. Daraus kann man allerdings schliessen, dass Bischof Leonianus noch am Leben war, aber nicht, dass Tiburnia zu Grado gehörte“. Tak sklep je popolnoma upravičen, ker se v ponarejeni listini naštevajo akvilejski oz. gradeški sufragani. Isto potrjuje tudi pristna listina iz l. 591, ki navaja Tiburnijo med cerkvami akvilejske nadškofije. — Da je Pustriška dolina (Pustertal — Pusti dol) dobila svoje ime zato, ker so Slovenci l. 611 tisto pokrajino opustošili (str. 40.) ni gotovo. — V Karantaniji smemo pač govoriti o pokrajinskih škofih (Modest in nasledniki) pa ne o pokrajinski škofiji (Landbistum), ker je dežela pripadala solnograški diecezi in so bili pokrajinski škofje (Landbischöfe, chorepiscopi) le pomožni škofje brez določenega okrožja. — Napačno je pisateljevo mnenje o vojvodu Gorazdu, ako piše (str. 76.) o njem: „Von seiner Arbeit zu Gunsten der christlichen Lehre wird uns nichts berichtet; wir können daher eine solche gar nicht annehmen, da sie die „Conversio“ ganz bestimmt festgestellt hätte“. O napredku krščanstva med Slovenci za Gorazdove vlade smemo sklepati iz nekega drugega dogodka. Okoli l. 752. je papež Caharija določil, da naj spada Karantanija v cerkvenem oziru pod solnograško škofijo. To priča, da je bila dežela takrat deloma že pokristjanjena, ker se popolnoma paganske pokrajine ne podrejajo škofijam. — Po nekem mojem spisu („Akvilejska cerkev med Slovenci“) omenja pisatelj, (str. 102) da se je patriarh Pavlin l. 777 mudil v Karantaniji in ondi oznanoval krščanstvo. To poročilo je povzeto po furlanskem kronistu Nicolettiju in se opira na podmeno, da je Pavlin l. 776. postal patriarh. Zame je bilo pred vsem merodajno mnenje Dümmlerjevo, ki v „*Monumenta Germaniae historica*“ navaja isto letnico. Pozneje sem se pa prepričal, da je omenjeno število tiskovna pomota in da je skoraj gotovo Pavlin II. l. 787. nastopil svojo službo. S tem seveda pade Nicolettijevo poročilo.

Ljubševo delo je zelo temeljito in skrbno sestavljeno. Pomenljivo ni le za sekovsko škofijo, temveč sploh za staroslovensko zgodovino. Zato jo priporočamo.

Dr. Jos. Gruden.

Dr. Eduard Traversa, Das Friaulische Parlament bis zur Unterdrückung des Patriarchates von Aquileia durch Venedig (1420). I. Teil. 1911, Wien, Deuticke. Str. XI. — 143. K 3'60.

Na podlagi listin, zadevajočih politično in pravno zgodovino oglejskega patriarhata, razpravlja pisatelj o političnem ustroju starega parlamenta svoje ožje domovine. Začetek te naprave se mu zdijo langobardski ljudski zbori, kojih spomin naj bi bil živel še dolga stoletja v pravem

mišljenju ter naziranju narodovem. Do te trditve ga je prejkone zapeljalo dejstvo, da je zborovanju parlamenta navadno sledilo ogledovanje vojske, kakor se je to redoma godilo na starih ljudskih zborih. V svojem bistvu pa ni furlanski parlament nič drugega kakor so nemški državni in deželni zbori, samo da so na hitrejši razvoj in sestavo prvega ugodno vplivali še različni drugi momenti: narodna različnost, geografična lega v sredi med Nemčijo in Italijo ter ne najnazadnje razmeroma zelo zgodaj razvito denarno gospodarstvo, vsled česar je bila vstvaritev take stanovske institucije veliko preje mogoča kot v Nemčiji, toda podobno kakor se je završil proces tudi v ostalih italijanskih mestih. Začel pa se je proces s prepustitvijo grofovskih pravic patriarhu Sieghartu (l. 1077, oz. 1093), s čimer se je zveza z Nemčijo vedno bolj slabila. Novi teritorialni gospod je zahteval od svojih podanikov prispevkov ter se posluževal pri tem sveta svojih fevdnikov. Ti svetovalci so postali kmalu edino merodajni: *consilium* se je izpremenil v *consensus*, kar je bilo z državnim zakonom iz l. 1231 (*statutum in favorem principum*) končno sankcionirano. Sredi 13. stoletja so vsled velicega pomena denarnega gospodarstva prišla tudi mesta do zastopstva in šele tu imamo pravzaprav iskati začetek parlamenta, ki je imel doslej aristokratični in fevdalni značaj, ki se je v 14. stoletju omejil še bolj z načelom, da more postati član parlamenta le tisti, ki ima na Furlanskem fevd (zajem). Zato so bili avstrijski vojvode, celjski in goriški grofje iz njega izključeni. Patriarh je bil navezan na sodelovanje vseh 3 stanov, ki so se vtikali tudi v strogo cerkvene zadeve, dokler se ni l. 1391. določila še odgovornost patriarha ter njegovih uradnikov nasproti parlamentu ter tako prešla suvereniteta na parlament. Poslednji si pa v notranjih sporih in bojih ni znal ohraniti samostojnosti, trgovski ter politični vpliv Benetk pa je rasel. Iz te onemoglosti si furlanski parlament ni opomogel nikdar več, ponižan je bil do navadnega nesamostojnega deželnega zbora, v katerem se je pod predsedstvom benečanskega namestnika delala le politika Markove republike.

Traversa govori dalje o poimenovanju: prvotno ime je bilo *colloquium generale* (= zastopstvo vseh 3 politično vpoštevanih stanov); l. 1290 najdemo prvikrat ime „parlamentum“. Pravico sklicanja je imel patriarh, oz. vikar in vicedom. Sestal se je navadno štirikrat na leto, razentega so bile ob potrebi še izredne seje parlamenta, ki je imel tudi že natančen poslovnik. Najprej je podal patriarh natančno poročilo o svojem vladanju ter razvil nato svoj delovni program, nakar je sledila splošna diskusija. Glasovalo se je po številu, ne pa po kurijah kakor v nemških deželah. Edino le o dovoljevanju davkov se je glasovalo po kurijah (interesno zastopstvo), kateri sklep je moral biti sprejet v vseh treh kurijah, dočim je sicer zadostovala navadna večina. Vse govore je protonotar protokoliral. Trditev nekaterih furlanskih zgodovinarjev (Nicoletti), da je bil razen furlanščine razpravni jezik tudi slovenski, zavrača Traversa kot neverjetno in nedokazano. Obregnil se je tudi ob Rutarjevo razpravo o slovenskih furlanskih

naselbinah, češ da je tendenciozna in se ne opira na vire, ki jih pa on sam po Rutarju citira.

V 13. stoletju so bili člani patriarhovega svetovalstva dolžni (vsled fevdalnega razmerja) seje obiskovati, v 14. dolžnost in pravica obenem. Razen rednih članov (c. 70), ki so se dali lahko tudi od sovrstnikov ali notarjev zastopati, so prisostvovali sejam, ki so bili javne, tudi izredni, od patriarha povabljeni in določeni člani-gostje, zlasti če je šlo za interese poslednjih. — Vsled vedno rastočih agend in pravic parlamenta, je le-ta redko završil ves svoj delovni program, radi česar so za gotove funkcije iz kurij izvolili posebne odbore (odseke, commissarii), ki pa ne pomenjajo nikakega ponižanja parlamenta kakor na Nemškem, kjer so se dež. knezi na ta način izognili neprijetnih dežel. zborov. V drugem delu razprave govori pisatelj o pravicah parlamenta na znotraj in na zunaj: predvsem torej o vojaških, finančnih, judicialnih ter diplomatičnih (razmerje do tujih držav) pravicah. Vse to pa je imelo pravno veljavnost le v furlanski grofiji, kranjska in štajerska posestva, Istra in Primorje so izvzeta zato, ker je tu patriarh že zgodaj odstopil teritorialne pravice avstrijskim vojvodom oz. Benetkam. Legislativni pomen in zakonodajsko delavnost parlamenta pa je obljubil pisatelj te marljivo po tiskanih in pisanih virih sestavljene razprave obelodaniti v posebni knjigi, ki izide kot drugi del predležeče. Da se bo vsled tega marsikaj ponavljalo, v bistvu ne bo motilo. Tudi zadevne listine (okrog 1500 po številu) izidejo v kratkem v posebnem diplomatičnem zborniku. Če se je v imenovani razpravi morda katerikrat predaleč sklepalo, se zato vsled pomanjkanja natančnega besedila iz citiranih odlomkov ne da z gotovostjo konstatirati.

Dr. Mal.

Fr. Komatar, Die neue Türkenhilffordnung für Krain vom J. 1557. (Laibacher Zeitung 2.—17./I. 1911).

Mejna obramba proti Turkom je zahtevala od Štajerske in Kranjske ogromnih denarnih žrtev. Raditega so morali stanovi teh dežel vpeljati nove davke in naklade. Dne 8. febr. 1557. l. je sklenil kranjski deželni zbor nov davčni zakon pod imenom „N ewe Th ü r c k h e n h i l f f Ordnung in Chrain“, in sicer sprva le za eno leto (od 14. aprila 1557. do 14. aprila 1558. l.). Ta zakon se je ohranil samo v enem tiskanem izvodu, ki ga hrani c. kr. dvorna knjižnica na Dunaji; opisal ga je dr. Fr. Ahn v „Mitteil. d. Musealver.“ XVIII, 205—206. Tu v „Laib. Zeitung“ je Komatar dobesedno ponatisnil knjižico, iz katere izvemo dosti novega o davčnih razmerah in o trgovini na Kranjskem v 16. stol. Dodal je opazke o kranjskih trgovskih potih, posebno popisuje ono važno cesto (deloma stezo), ki je držala po soški dolini do Sv. Lucije, ob Bači v Podbrdo in čez Petrovo brdo v Sorico in Loko. Po njej so izvažale fužine v Kropi, Kamni gorici in Tržiču svoje izdelke, dokler ni okrog l. 1540. avstrijska vlada zaukazala, da morajo preko Ljubljane in Hrušice tržiti s Primorjem; ta cesta je namreč državi več nesla. *M. Pajk.*

P. v. Radics, Alte Häuser in Laibach. VI. Das Haus Nr. 9 in der Križevniška ulica (1658). — VII. Das Haus Kavčič, Poljanska cesta 12 (1740). — VIII. Die Deutsche Ritterordens-Kommenda. — IX. Das Haus Hamann (vormals Zeschko), Mestni trg 8. — X. Das Haus Tschada, Zvezdarska ulica 4. — XI. Die ehemalige „Bürgerliche Kaserne“ (Tirnav, Cerkvena ulica 21). (Laibacher Zeitung 18./I., 23./I., 30. in 31./I., 24./II., 10./III., 17./III. in 18./III., 27./III. in 28./III., 3./IV. in 4./IV. 1911). — *Alte Häuser in Laibach. Geschichteerinnerungen. Dritte Serie mit 2 Illustrationen, 116 S. Laibach 1911.*

Letos je gospod P. pl. Radics nadaljeval svoje študije o starih ljubljanskih hišah. Ena najstarejših je Hamannova na Mestnem trgu; zgradil jo je okrog l. 1506. prvi ljubljanski župan Hans de Lanthieri, ki je imel v tej hiši trgovino z železnino. — Vseh 11 popisov starih hiš, ki jih je omenila „Carniola“ na tem mestu in na str. 108., je ponatisnil pisatelj v posebni knjižici. Naj bi to z navdušenjem sestavljeno delo našlo v Ljubljani obilo zanimanja in pospeševalo historični čut, ki ga pri mnogih Ljubljančanih še pogrešamo!

M. Pajk.

Fr. Komatar, Kostanjeviške mestne pravice (Jahresber. d. k. k. Kais.-Fr.-Jos. Gymn. in Krainburg 1911).

Prve mestne pravice je podelil Kostanjevici koroški vojvoda in odstavljeni češki kralj Henrik. Njih izvornik se ni ohranil, pač pa nepopoln prepis iz l. 1772. (rokopis št. 15.211 c. kr. dunajske dvorne knjižnice). Tega je objavil Komatar v nemškem izvorniku ter mu dodal prevod in pojasnila. Kdaj jih je podelil Henrik, ne vemo; najbrž v letih 1295, do 1307. V tem slučaju ima torej Kostanjevica izmed vseh kranjskih mest najstarejše mestne pravice, v kolikor so se ohranile. Dozdaj so veljale za najstarejše ljubljanske mestne pravice, ki jih je dal isti koroški vojvoda Henrik l. 1320.

M. P.

Dr. J. Polec, Krain und das allgemeine bürgerliche Gesetzbuch. Zur Jahrhundertfeier (Laibacher Zeitung 1./VI. 1911).

Pri končni redakciji občnega državlanskega zakonika, čigar stoletnico praznujemo letos, sta sodelovala tudi dva moža iz Kranjskega, sloveči kanonist Tomaž Dolinar iz Dorfarjev pri Škofji Loki in tajni svetnik Anton Pflieger vitez Wertenu iz Železnikov. Ker je l. 1811. Kranjska še pripadala Napoleonovi Iliriji, je stopil tu splošni državljanski zakonik šele pozneje v veljavo; vpeljali so ga na Kranjskem z dekretom dvorne pisarne št. 104 z dne 4. februarja 1815. l. s pravomočnostjo od 1. maja 1815.

M. P.

Dr. Richard Marek, Waldgrenzstudien in den österreichischen Alpen. Ergänzungsheft 168 der Petermanns Mitteilungen.

Omenjena razprava govori o vseh skupinah naših avstrijskih Alp in omenja tudi Julske-Kamniške planine in Karavanke. Pisatelj pride do

nekaterih prav važnih zaključkov, ki veljajo tudi za naše planine, opozori na nekatera važna dejstva, o katerih imamo še premalo opazovanj in raziskavanj; in šele potem, ako ta dobimo, bomo dobili vpogled v vzroke zakaj da sega planinski gozd tu više tam niže.

Pisatelj podaja v začetku lep pregled literature, ki se nanaša na planinski gozd in gozdno mejo v Alpah. Takoj nato preide na posamezne alpske skupine. Opiše vsako posamezno natančno od gore do gore, seveda ga zanima pri tem popisu samo gozdna meja. Ker govori pisatelj v naslednjih odstavkih veliko v isohylah, naj omenim, da so to črte, ki vežejo enakovisoko gozdno mejo.

V zapadnem delu Karnskih Alp sega gozdna meja še 2100 *m* visoko, počasi pa pada višina gozdne meje proti vzhodu; v vzhodnih delih je višina gozdne meje le še 1700 *m*. (Zahomska planina — Achomitzerberg 1816 *m*, ima gozd samo nekaj nad 1700 *m*; tudi Gorjanska planina 1695 je na vrhu gola, bila bi pa do vrha obgozdna ali ljudje so tu gozd posekali, da imajo planinske pašnike).

Zapadni del Karavank je prenizek za gozdno mejo, tu gre gozdna meja više kot so vrhovi, zato imamo povsod bujno razvit gozd, ki sega do vrhov. Gozdna meja je tu kakih 1700 *m* visoko, a proti vzhodu se gozdna meja kmalu dvigne na 1800 *m*. Blekova gora 1759 *m* in Srednji vrh 1931 *m*, sta do vrha obgozdna. Severno od Mornovca gre gozdna meja 1868 *m* visoko, a kmalu pade na 1700 *m*. Pri Kepi je točka 1823 *m* gola, vrh Resmanica 1721 *m* pa še obgozden, Kepica 1745 *m* je gola, Baba, Rožica, Golica imajo gozd že pod 1700 *m*. Na Stolu imamo samo par točk, kjer se gozdna meja vzdigne nad 1800 *m*, dasi velika višina Stola vzdigne gozdno mejo (kar se sploh opaža) precej visoko. Prelaz Belščica (1715 *m*) je gol, na Zelenici gre gozd samo do 1700 *m*. Ob Begunjščici in Košuti (nad 2000 *m*) gre gozdna meja samo do 1600 *m*, isohyla 1700 gre torej severno od imenovanih vrhov. Vzhodno od Ljubeljskega prelaza gre gozdna meja 1700 *m*, tudi na velikem Obirju gre gozd do 1700 *m* visoko. Južni greben Košute pa ima gozd samo do 1600 *m*. V vzhodnem delu Karavank je le malo vrhov tako visokih, da se ob njih lahko določi gozdna meja. Ob Ovčevi gre gozd nad 1600 *m*, Raduha ima deloma do 1700 *m* gozd. Pri vrhovih Veliki Travnik, Kameni vrh in dr. smo že v krajih, kjer sega gozd samo 1600 *m* visoko. Više pa leži gozdna meja med Mislinjo in Belo, tu gre skoro gotovo gozdna meja 1700 *m* visoko. Ob Pecnu se vzdigne gozdna meja celo 1800 *m* visoko. Najvzhodnejši deli gorovja pa imajo gozdno mejo zopet 1600 *m* visoko.

Julske Alpe. Raccolanska skupina spada le deloma k Avstriji. Ob dolini gorenje Bele gre gozdna meja 1700 *m* visoko. Na Višarjih gre gozdna meja skoro do vrha (1764 *m*), ravno tako visoka je meja v Zajzeri.

Trentska skupina. Ob Zilici in blizu Radeč gre gozdna meja 1700 *m* visoko. Savo dolinko spremljajo pobočja, ki so od Kranjske gore —

Mojstrane do 1800 *m* visoko z gozdovi poraščene. Če gremo v posamezne doline, ki drže v osrčje Julskih Alp, se gozdna meja precej vzdigne. Prelaz Vršič je nad 1800 *m* poraščen, vrh Travnik do 1909 *m*. Vzhodno od Pišenice naletimo še redno na gozd v višini 1900 *m*. Še le pod Mojstrano proti Klečici imamo gozd zopet 1800 *m* visoko. Isohyla 1800 *m* obkroži najvišje vrhove skupin Mangarta, Jalovca in Triglava. Od te sredine pa meja proti jugu in vzhodu hitro pada, isohyla 1700 *m* gre blizu one 1800 *m*. V bohinjski kotlini gre višina gozdne meje 1700 *m* visoko, ob bohinjskem predoru imamo višino gozdne meje že samo 1600 *m* visoko, ta višina velja tudi skoro za celo planoto Jelovice, ob Poreznu pa gre isohyla 1500 *m* severno od imenovanega vrha.

Skupina Mte. Maggiore sega le deloma v Avstrijo. Matajur (1743 *m*) ima gozd samo do 1400 *m*. Kamniške planine imajo na zapadu gozd do 1600 *m* visoko. Med Bistrico in Kokro pa se vzdigne meja že na 1700 *m*. Tudi ob Storžiču gre gozdna meja v višino 1700 *m*. V glavnem grebenu Kamniških planin gre na severu gozdna meja pod 1700 *m*. Proti vzhodu pade meja celo pod 1600 *m*. Drugačne pa so razmere južno in zapadno od glavnega grebena. Že predgorje Grintavca kaže do 1700 *m* visoko gozd. Na Dolgi njivi naletimo na drevesa v višini 1900 *m*; na Velikem Zvohu gre gozdna meja 1964 *m* visoko, proti Krvavcu pa že pade na 1853 *m*. Ti osrednji deli imajo gozd še v višini 1800 *m*. Ali tik pri isohyli 1800 *m* gre ona 1700 *m*. Na Menini planini gre gozdna meja že zdatno niže, tu naletimo na gozd šele pod 1500 *m*.

Zanimivi so naslednji oddelki, kjer govori pisatelj o vzrokih, zakaj da gre gozdna meja zdaj višje, zdaj niže. Najprej pokaže pisatelj da na višino gozdne meje ne vpliva samo eden faktor, ampak da je višina gozdne meje produkt prav različnih večinoma klimatičnih faktorjev.

Pisatelj pokaže, da povsod tam, kjer imamo v Alpah večje skupno v zračno višino štrleče gorske mase, višina gozdne meje poskoči. Potom različnih računov in statističnih datov pokaže, da se vzdiguje gozdna meja sorazmerno kakor se vzdigujejo Alpe same od periferije v notranjost, vendar se vzdignejo gore za trikrat toliko, za kolikor se vzdigne gozdna meja. Tudi temperatura vpliva na gozdno mejo; tam kjer gozdna meja ni zavarovana, gre primeroma nizko in ima visoko srednjo zračno temperaturo, v zavarovanih krajih pa se gozdna meja visoko dvigne in doseže prav nizke zračne temperature. Srednja temperatura dobe, ko drevje raste (to je od meseca maja—septembra) znaša 8·26° C. Izoterma 8·26° C gre tam, kjer je lega gozda nezavarovana nad gozdno mejo, v zavarovanih legah pa pade pod njo.

Na samem stoječe gore imajo nizko ležeče izoterme, in tudi gozdna meja gre nizko. Obe črti se dvigujeta bolj ko gremo v notranjost gora. V globoko zajedenih dolinah naših najvišjih skupin dosežejo izoterme in črte gozdne meje najvišje točke. Različni razlogi pa kažejo, da vplivajo poleg zračne temperature še drugi klimatični faktorji na višino gozdne meje, to so posebno različni hydrometeori in vetrovi.

Na podlagi statističnih podatkov pokaže pisatelj, da množina dežja ponižuje gozdno mejo. Čim več pade dežja, tem niže leži gozdna meja. Vsota padavin ima velik pomen, pokaže namreč, da tam v vzhodnih Alpah, kjer pade veliko padavin, tudi šestokrat dežuje, zato je tu nebo večkrat pooblačeno, ti kraji imajo torej manj solnea, solnčna svetloba pa zopet vpliva na rastlinstvo.

Tudi sneg vpliva na gozdno mejo. Vegetativno življenje drevja se prične v trenutku, ko sneg pod njim skopni in se konča, ko sneg zopet zapade. To dobo takozvano aperno dobo moremo zračunati. Pisatelj zračuna dobo na 107 dni, (toliko časa je treba, da naredi drevo novo letnico) toliko časa tudi ne sme ležati sneg ob gozdni meji, ako naj drevje sploh uspeva. Dokaže pa, da je ta doba ob gozdni meji $1-1\frac{1}{2}$ mesec daljša kot 107 dni. Gozd bi mogel torej glede aperne dobe uspevati tudi 300 m višje. Tu se pokaže, da imajo obrobne skupine Alp debelejšje snežne plasti in zato krajšo aperno dobo kakor skupine v notranjosti Alp, in v resnici gre gozdna meja v obrobni skupinah nižje kakor pa v centralnih.

Končno vplivajo na gozdno mejo tudi ledeniki. Sneg in led niža zračno temperaturo dotičnega kraja, ta pa vpliva zopet na gozdno mejo. Ako se ledeniki končajo v bližini gozdne meje, opazamo prav lepo, kako tudi gozdno mejo potisnejo navzdol. In slednjič vpliva na gozdno mejo še veter. Mnogoštevilne suhe veje na onem kraju, kjer je drevje vetru izpostavljeno, kažejo, da veter drevje naravnost mori in uničuje. Ker drevje v višavah slabeje uspeva je manjše, in da se laže brani vetrovom se stisne skupaj. Gozd se zato ne konča s posameznim visokodebelnim drevjem, ampak drevje je nizko, se tišči skupaj in se naenkrat konča. Tako se konča gozd v onih pogorjih kjer gore le malo štrle nad gozdno mejo. V visokem pogorju pa se gozd konča drugače. Gozd postaja redkejši, pašniki se večajo, kmalu stoje le še posamezne skupine dreves skupaj, končno izginejo tudi te, in le posamezna debela kipe kvišku in krase planinske pašnike. Gotovo imajo oni deli, ki so zelo vetrovom izpostavljeni, tako n. pr. prelazi in izhodi dolin, ravno vsled vetrov gozdno mejo niže, kot bi jo drugače imeli.

Gorenja gozdna meja, meni pisatelj, je prav gotovo odvisna od treh faktorjev, temperature, padavin in vetrov; v kakšni meri pa vpliva vsak teh faktorjev, to naj dožene prihodnost. Čim več tozadevnih opazovanj bomo imeli, tim hitreje in natančneje bomo spoznali tudi vpliv teh treh faktorjev na gorenjo gozdno mejo.

Vpliv množine dežja na višino gozdne meje, bomo dognali, ko bomo imeli dovolj meteoroloških opazovanj; želje metereologa in geografa so tu skupne, več meteoroloških staeij posebno višje o gorovju.

Vpliv vetra doženemo, ako bomo lahko primerjali različne skupine, ki so približno enako masivne in imajo enake toplinske in padavinske razmere. Treba pa je take posamezne skupine, kolikor se le da natančno raziskati.

Ob gozdni meji je treba natančnih raziskavanj glede temperature gorenjih zemeljskih plasti. Dognati je treba, kako vpliva na temperaturo gorenjih plasti različna lega, ali leže proti severu ali jugu, višina, itd. Treba je iskati podatkov ali je bila gorenja gozdna meja vedno enako visoka, ali se je zvišala ali znižala.

Velikega pomena je, ako doženemo gorenjo mejo žita, sadnega drevja, trte itd. In ko smo enkrat vse to dognali potem nam bo lahko dognati od kakšnih različnih faktorjev in v koliki meri od vsakega posameznega so te višinske meje odvisne. Tako Marek. Jaz mislim da imajo tu v prvi vrsti besedo planinci. Kdor ima odprte oči za naravo, ki ga obdaja, ta bo našel po prejšnjih navodilih dovolj zanimivega. Treba je samo beležiti, da se posamezna opazovanja ne izgube. Čaka pa tudi naše Planinsko društvo zanimiva naloga, vse njene planinske kočice naj bi bile obenem tudi meteorološke postaje, vsaj nižje vrste. *Dr. Jos. Cerk.*

F. Teller, Geologie des Karawankentunnels. Mit 3 Tafeln und 29 Textfiguren. Denkschriften der math.-naturw. Klasse der Kaiserlichen Akademie der Wissenschaften in Wien 1910, 4°, 108 S.

Auf Anregung der Akademie der Wissenschaften wurde dafür vorgesehen, daß die reichen Aufschlüsse, welche beim Bau der großen Alpentunnel der neuen Staatsbahnlinie nach Triest für die Wissenschaft wie für die Praxis zu gewärtigen waren, der Verwertung zugeführt werden konnten. Die in diesem Sinne ins Auge gefaßten geologischen Aufgaben, welche bei der Tunnelierung der Karawankenkette sich boten, wurden dem Chefgeologen der Geologischen Reichsanstalt in Wien, Bergtrat Dr. Fr. Teller anvertraut. Dessen ausführlicher Bericht liegt nun vor¹. Die textliche Darstellung wird in vornehmer Ausstattung durch 3 Tafeln, darunter eine polychrom ausgeführte geologische Karte der Westkarawanken im Maßstabe 1:75000 und 29 Textfiguren erläutert.

Die vorbereitenden Bemerkungen des Berichtes S. 1—7 haben in der Hauptsache eine kurze Darstellung der Vorstudien zum Gegenstande, welche zum Ziele hatten, in der schwierigen Frage der Karawankenverquerung die günstigste Trasse ausfindig zu machen. Nachdem die Wahl getroffen worden war, ging man bekanntlich sofort an die Ausführung. Diese definitive Linie enthält den gegenwärtigen Karawankentunnel. Er besitzt eine Länge von 7976 m und ist in der Zeit vom April 1902 bis Juni 1906 erbohrt worden.

Bergtrat Teller hatte schon für die im Jahre 1902 geplante öffentliche Bauausschreibung ein geologisches Längenprofil des Tunnels im Maßstabe 1:10000 auf Grund bloß obertägiger Untersuchung entworfen. Das Profil sollte über die zu durchfahrenden Gesteinsarten, deren

¹ Über die Geologie des Wocheinertunnels liegt die Studie von Prof. Dr. F. Kossmat vor. Hierüber berichtete die „Carniola“ im Jahrgange 1908 auf S. 220—222.

Mächtigkeitsverhältnisse, ihren tektonischen Verband und ihre Wasserführung orientieren, ferner die Möglichkeit bieten, eine Prognose für die Arbeitsausführung zu stellen und schließlich auch die Grundlage abgeben für den Kostenvoranschlag, da für diesen die Rücksicht auf die Beschaffenheit des Gebirges eine unbedingt notwendige Voraussetzung war.

Es leuchtet ein, daß für die Beantwortung solcher maßgebender Fragen die eingehende Kenntnis des geologischen Baues des zu durchörternden Gebirgsdurchschnittes und seiner Umgebung die natürliche Voraussetzung ist. Daher erläutert der Verfasser die „Grundzüge des geologischen Baues der Westkarawanken“, das ist der Gruppe des Mittags-Kogels (Kepa) 2143 *m* und der Golica 1835 *m* bis zum Veliki Stol 2236 *m* in einem längern Abschnitt (S. 7—40), welcher die naturgemäße sachliche Einleitung zu der darauf folgenden Tunnelstudie bildet.

Die Westkarawanken sind seit der flüchtigen Übersichtsaufnahme vom Jahre 1855 nicht mehr Gegenstand einer systematischen geologischen Untersuchung gewesen. Es fiel daher dem Bergrate Teller die Aufgabe zu, das Terrain im Detail neu aufzunehmen nach den Gesichtspunkten der modernen Stratigraphie und Tektonik. Als einer der hervorragendsten Fachgeologen, welche unser geologisches Reichsinstitut besitzt, hat Bergrat Teller im vorliegenden Falle seine reiche Erfahrung und geniale Beobachtungsgabe in den Dienst einer theoretisch ebenso wie praktisch bemerkenswerten Aufgabe gestellt.

Die Grundzüge des geologischen Baues der Westkarawanken stellt Teller in acht Kapiteln dar, die wir hier anführen, um den Stoff anzudeuten, welcher behandelt erscheint: 1. Eine Tonalitintrusion am Nordrande der Westkarawanken, 2. Die Silur-Devonbildungen der nördlichen Gebirgsbasis und die übergreifende permische und triadische Schichtfolge, 3. Die tektonische Fortsetzung des Hochwipfelbruches und jüngere Querdiskontinuitäten, 4. Nordüberschiebungen in der triadischen Schichtfolge des Rosenbachgebietes, 5. Die palaeozoischen Aufbruchzonen östlich vom Rosenbach, 6. Der nordalpine Faziesbezirk der obern Trias in den Westkarawanken, 7. Die geologischen Strukturlinien an der Südabdachung des Gebirges, 8. Eine Überschiebungszone am Nordrande der Julischen Alpen.

Es ergaben sich überaus bemerkenswerte Verhältnisse, welche unter anderem Anlaß bieten zu weiten Ausblicken. Vor allem überrascht die Auffindung posttriadischer Intrusionen von Tonalit („Adamellogranit“) mit ihrem krystallinischen Schichtenmantel am drauseitigen Fuße der Westkarawanken. Es wird hiedurch die Lücke überbrückt, welche zwischen den Tonalitintrusionen von Eisenkappel und jenen Osttirols bestand. Jetzt, nach Tellers Auffindung erscheint die von Suess in dessen epochalem Werke „Das Antlitz der Erde“ III. Bd., erste Hälfte, S. 422 als „Tonalitlinie“ bezeichnete alpine Strukturlinie in ihrer Erstreckung vom gewaltigen Gebirgsstock des Adamello angefangen in ihrem Verlaufe über Meran bis zum Bachergebirge bei einer Länge von über 420 *km*

als eine der großartigsten Erscheinungen im Aufbau der Alpen. Sie ist eine Zone tiefgreifender Brüche und ausgedehnter Intrusionen von Tonalit.

In den Westkarawanken gelangt der Tonalitbogen an die Oberfläche innerhalb eines Gebirgssockels, welcher aus in Schuppen übereinander geschobenen altpalaeozoischen Gesteinen besteht. Darüber liegt gleichwie in der Karnischen Hauptkette die jüngere Schichtfolge. Diese beginnt mit den Sedimenten des obern Karbons. Auf diesen liegt das Perm mit seinen beiden Gliedern, dem Grödner Sandstein und dem Bellerophon-Dolomit, und über diesen lagern die Sedimente der Triasformation in reicher Entfaltung bis zum Dachsteinkalk. Zu nicht geringer Überraschung erscheinen im Süden des Kočna-Sattels (1560 *m*) transgredierende Sedimente des Oligocaen in einer Seehöhe von 1000—1100 *m*, ähnlich wie in den Steiner Alpen.

Der zweite große Hauptabschnitt von Tellers Studie schildert als Hauptgegenstand die „Aufschlüsse im Tunnel“ auf S. 41—91. und bewertet sie in geologischer und bautechnischer Hinsicht. Im Anschlusse daran wird die Wasserführung der durchörterten Gesteine S. 92—96, und das Auftreten von Grubengas im Tunnel auf S. 96—99, besprochen und hierauf werden die Ergebnisse der Beobachtungen der Gesteinstemperaturen auf S. 99—103 zusammengestellt. Den Schlußabschnitt bildet ein „Rückblick auf das Gesamtbild des Tunnelprofils und die geologische Prognose“. S. 103—108.

Der Karawankentunnel liegt im Süden des oben erwähnten altpalaeozoischen Gebirgssockels und durchschneidet die vom Oberkarbon bis zu den Wengenerschichten reichende Schichtenserie. Das Profil, welches in der Tunnelachse durch das Gebirge gelegt wird, verläuft über den Rožica-Sattel (1594 *m*).

Bergrat Teller hat es auf einer besondern Tafel im Maßstabe 1:25000 dargestellt. Die genannte Schichtenfolge erscheint im Profil in steile Falten zusammengepresst und diese sind durch den Druck der gebirgsbildenden Kräfte überkippt, durch Längsbrüche zerschnitten und durch eine vordrängende Kraft überschoben. Die Richtung der Überschiebungen weist sonderbarerweise auf der Nordseite des Profils nach Nord, auf der Südseite nach Süd. Auch der mittlere Teil des Profils, in der Durchschlagsregion des Tunnels, ist durch zwei überschobene Brüche kompliziert. Die Schichtenstörungen, welche durch die Tunnelierung enthüllt wurden, sind von ganz ungewöhnlicher Art. Im Verlaufe der Bohrarbeit sind von den Ingenieuren Beobachtungen gemacht worden, welche zeigen, daß die Druckkräfte, welche das großartige Bild der Schichtenstörungen geschaffen haben, noch in der Gegenwart fort dauern.

Der Stollenvortrieb hatte in den zerrütteten („gebrächen“) oberkarbonischen Schiefen durch einen Zeitraum von $1\frac{3}{4}$ Jahren mit schier unüberwindlichen Schwierigkeiten (Druck, Schlagwetter, Wasserandrang) zu kämpfen.

Die geologische Vorhersage, welche Teller an seinen, vor dem Bahnbau skizzierten Profilentwurf geknüpft hatte, hat sich als vollkommen zutreffend erwiesen.

Wenn demnach die geologische Wissenschaft in der Lage war, das kühne Unternehmen der Durchtunnelung der mächtigen Gesteinsmassen der Karawanken mit guten Hoffnungen und zutreffenden Voraussichten zu fördern, so ist es dank den Fachkenntnissen und der Tatkraft der Ingenieure mit den Hilfsmitteln der modernen Technik gelungen, den harten Kampf mit den Naturgewalten glücklich durchzuführen.

Möge das Unternehmen des großen Bahnbaues, welches das zielbewusste und kraftvolle Zusammenwirken mächtiger Faktoren erfordert hat, die Hoffnungen erfüllen, die es geweckt hat, und den Ruhm derer verkünden, die es durch ihr Wissen und Können ermöglicht und geleitet haben!

F. S.

Dr. B. Zarnik, Über abnorme Lage und Ausbildung der hintersten Gonaden vom Amphioxus. Separatum aus den „Anatomischen Anzeiger“ 1911, Bd. XXXVIII., pag. 224—230.

Dr. B. Zarnik, Über den Entwicklungszyklus von Dicrocoelium lanceatum (Distomum lanceolatum). Separatum aus den Sitzungsberichten der Physikal.-med. Gesellschaft zu Würzburg, Jahrg. 1910.

Dr. B. Zarnik, Über den Chromosomenzyklus bei Pteropoden. Vortrag, gehalten auf der 21. Jahresversammlung der Deutschen Zoologischen Gesellschaft in Basel. Sep. aus „Verh. d. Deutsch. Zool. Ges. 1911“.

Vorliegender Vortrag bildet eine vorläufige Mitteilung der Resultate, welche Verfasser mit der Essigkarminmethode an den Chromosomen der Geschlechtszellen einiger hermaphroditen Pteropoden gewonnen hatte.

Die Entwicklung der Spermien und Eier aus den Urgeschlechtszellen weist bei dieser Gruppe einen sehr interessanten Zyklus auf, der durch die Befruchtung abgeschlossen und auf das Ausgangsstadium wieder zurückgeführt wird. Bemerkenswert ist das Vorhandensein von zweierlei Chromosomenformen in den Urgeschlechtszellen von *Creseis*, 18 große und 2 kleine. Die Verteilung und Ausbildung dieser Chromosomen verläuft nun, je nachdem aus der Zelle ein Spermium oder ein Ei sich entwickelt, verschieden. Indem bei den Spermatozyten II. Ordn. das nach der Reduktion in der Einzahl vorhandene kleine Chromosoma ungeteilt bleibt, resultieren zwei Arten von Spermien, von denen nur die mit dem kleinen Chromosoma, welches durch die unterdrückte Teilung zu einem vollen auswächst, ausgezeichneten befruchtungsfähig sind.

Im Oogonium hingegen verwandeln sich durch Diminution und Chromatinabgabe noch zwei große Chromosomen zu kleinen, was

einen Bestand von 16 großen und 4 kleinen Elementen ergibt, die nach erfolgter Reduktion gleichmässig auf die einzelnen Teilungsprodukte verteilt werden, so daß die reife Eizelle 8 große und zwei kleine Elemente aufzuweisen hat.

Eine logische Überlegung zeigt, daß es nur ganz spezifische Chromosomen sein müssen, die in einem Falle (Spermien) voll bestehen, im anderen hingegen (Ei) diminuiert werden. Das Schicksal dieser Chromosomen, Verfasser nennt sie Geschlechtschromosomen, entscheidet die Zukunft der indifferenten Urgeschlechtszellen bei diesen hermaphroditen Formen.

Dadurch daß Verfasser vorliegende Studien an Vertretern der Molluskengruppe angestellt hatte, hat er eine bestehende Lücke ausgefüllt; mit Interesse sehen wir seiner ausführlicheren Arbeit entgegen und hoffen, daß es ihm gelingen werde, auch auf das interessante Stadium der Chromosomendiminution mehr Licht zu werfen.

Dr. P. Grošelj.

Dr. Karl von Keissler, Planktonuntersuchungen in einigen Seen der Julischen Alpen in Krain. Sonderabdruck aus dem Archiv F. Hydrobiologie u. Planktonkunde Bd. V. 1910.

Der Verfasser führte im Veldeser-, Wocheiner-, im unteren und oberen Weißenfelsee eine größere Anzahl von Planktonfängen aus und bestimmte die Arten der im Fange enthaltenen Phytoplanktons. Aus dem Veldesersee notiert er insgesamt 16 Spezies, wobei das Fehlen von *Ceratium* hervorgehoben wird, dessen Vorhandensein der Verfasser unter den 10 aufgezählten Arten im nahen Wocheinersee konstatiert. Die mit großer Sorgfalt ausgeführten Speziesdiagnosen und die beigegebenen Literaturnachweise werden dem Forscher, der sich eingehender mit dem Plankton unserer Seen befassen wird, gute Dienste leisten. Es wäre übrigens längst an der Zeit, daß unsere einheimischen Forscher unseren Alpenrandseen eine größere Aufmerksamkeit zuwenden; es wäre dies nicht nur im Interesse vieler wichtigen tiergeographischen Fragen, die sich derzeit aus dem Studium des Planktons der „Randseen“ der Alpen, im Sinne Rütimeyers, ergeben haben, auch die allgemeinbiologische Seite, die Periodizität der Planktonlebewesen, Artbildung, Anpassung u. a., könnte eine Bereicherung und Beleuchtung erfahren, insbesondere, weil uns zum Studium auch die hochalpinen Seen und die Seen unserer unterirdischen Höhlen zur Verfügung stehen.

Dr. P. Grošelj.

Mali zapiski.

Hofrat Arnold Luschin von Ebengreuth zum siebenzigsten Geburtstage.

Terret labor, aspice praemium! Diesen Spruch der Umschrift der Chrönmedaillen hat der Meister der Numismatik mir zugerufen, als er, mit den Zeichen der höchsten akademischen Würde geschmückt, mir den akademischen Handschlag gab und das Doktordiplom überreichte. Das Wort scheint er sich auch selbst als Leitspruch für sein Leben gewählt zu haben, denn alle, die wir als Schüler seiner Lehre lauschten, sahen den Preis seiner Mühen, das Ergebnis seiner tiefgrabenden und weitausholenden Forschung, das er eindrucksvoll seiner Hörerschaft übermittelte. Wer das Glück hatte, in seiner Gesellschaft zu weilen, sei es in seinem traulichen zirbengetäfelten Studio in der Stadt, oder auf seinem altertümlichen Sommersitze am Rosenberg, in dem er sich so gerne aufhält und in dem Vöglein das Privatissimum des Meisters keck mit der Bitte um ein Futterkorn, das sie sich aus seiner Hand holen, zu unterbrechen pflegen, ein jeder wird sich von dem geliebten Lehrer angeregt und gefördert gefühlt haben und wird bereichert von ihm geschieden sein.

Am 26. August 1841 in Lemberg geboren, verlebte der Jubilar die entscheidenden Jünglingsjahre in Krain im Hause seines Vaters, der in Rudolfswert die Stelle eines Kreisgerichtspräsidenten bekleidete und später in Laibach das Amt eines Landesgerichtspräsidenten inne hatte. In Laibach schloß er innige Bekanntschaft mit dem evangelischen Pfarrer Dr. Theodor Elze, die sich zu einer Freundschaft fürs Leben vertiefte. Elze war es, der Luschin für numismatische und historische Studien begeisterte. In einem tiefempfundenen Nachruf in der Sammlung anhaltischer Münzen, die er aus dem Nachlasse Elzes herausgab, hat Luschin erzählt, was ihm der feingebildete Laibacher Pfarrer geworden ist.

Die Vorliebe für historische Hilfswissenschaften war es, die ihm bewog, die gerichtliche Laufbahn zu verlassen und am Landesmuseum Joanneum einzutreten, dem er nun seit fast 25 Jahren als Präsident des Kuratoriums vorsteht. Die Fortschritte, die das Landesmuseum unter seiner einsichtsvollen Führung gemacht, sind am sichtbarsten im großartigen Neubau kenntlich. Als Lehrer der deutschen und oesterreichischen Rechtsgeschichte hat er seit dem Jahre 1869 eine ganze Generation von Juristen erzogen.

Das Ergebnis seiner Forschungen hat der Gelehrte in mehreren gehaltvollen Werken niedergelegt. Auf eingehende Untersuchungen gestützt, hat Luschin die Lehre von den österreichischen Münz- und Preis-

verhältnissen vor allem in den Arbeiten über das Münzwesen der Stadt Wien und die Wiener Pfennige auf ganz neue Grundlagen gestellt und seine Einzelforschungen mit dem klassischen Handbuche der Münz- und Geldgeschichte gekrönt. Volle Meisterschaft zeigt dieses Buch, in dem jede Seite von der Liebe zeugt, mit der der Forscher seit seiner Jugend dieses sein Lieblingsfach gepflegt hat. Nicht minder erfolgreich war sein Wirken auf dem Gebiete der Reichsgeschichte und weit verbreitet ist sein klassisches Lehrbuch der österreichischen Reichsgeschichte.

Obwohl der Jubilar sich in Graz seine Heimat gegründet hatte, hat er der Heimat seiner Vorfahren und dem Lande seiner Jugend stets treue Anhänglichkeit bewahrt und die Liebe zu Krain in mancher gediegenen Arbeit zur heimatlichen Geschichte bezeugt. Seine Aufsätze sind in den Mitteilungen des historischen und des Musealvereins sowie in den Mitteilungen der Zentralkommission niedergelegt. Seine letzte Arbeit in der Trubernummer der Carniola vom J. 1908 war dem Andenken seines Freundes Elze gewidmet.

So wünscht denn der Musealverein für Krain seinem Ehrenmitgliede, der diesen Tag zwar im silbergrauen Schmuck des Hauptes, doch in ungebrochener Rüstigkeit begeht, ein herzliches

Ad multos annos!

Q. B. F. F. F. Q. S. *Dr. Walter Schmid.*

Kako se je godilo ljubljanskim kadilcem v francoski dobi. — Dne 12. maja 1813. leta je moral izdati na ukaz kranjskega intendanta ljubljanski župan baron Codelli nastopni razglaš v francoskem in nemškem jeziku:

„Avis de police.¹“

L'usage de fumer du tabac dans le rues et places de la Ville et des faubourgs est devenu depuis quelque temps mode générale. Le plaisir de fumer du tabac, que les amateurs peuvent se donner suffisamment dans leurs logements, dans les auberges, ou dans les champs, leur fait oublier, toute bienséance autre ils ne regardent pas le péril, qu'il y a relativement aux incendies sur tout, quand les pipes ne sont pas fermées et aux grands vents. Plusieurs incendies résultant de cet usage contraire à la police, ne suffisent pas à les remaner au regard et à la précaution, qu'ils doivent aux biens et propriétés de leurs concitoyens. Pour satisfaire à la bienséance et à la police relativement aux incendies il est donc défendu de fumer du tabac surtout les cigaras dans les rues et places de cette Ville et les faubourgs sous peine de perdre la pipe, quand l'ayant à la bouche ou sera attrapé par les agents de police. Dans les cas reiterées la peine sera plus grave.⁴

¹ Fasc. 4, act. 15.

Ker se nemški tekst nekoliko razlikuje od francoskega, naj postavim semkaj še nemški razglas:

„Polizey-Anordnung.

Das Tabakrauchen an öffentlichen Plätzen auch Strassen der Stadt, auch der Vorstädte ist seit einiger Zeit fast zur allgemeinen Mode geworden. Man vergisst über das Vergnügen des Schmauchens, welches doch zu Hause bey Wein- und Biergelagen, auch selbst auf freyem Felde genug genossen werden kann, allen Wolstand und sieht sogar die Gefahr nicht, welche dasselbe, besonders, wenn es bey herrschenden Winden aus offenen Pfeifen geschieht, verursachen kann, obwol die Erfahrung hundert Beyspiele liefert, dasz leichtsinniges Tabackrauchen die Ursache der fürchterlichsten Feuersbrünste war. Um nun die Feuersgefahr in dieser Rücksicht soviel wie möglich zu entfernen, auch zugleich den grössern Teil des Publicums vor der Belästigung des Tabakrauchens zu sichern, so wird hiemit alles öffentliche Rauchen, besonders der sogenannten Cigaros, in der Stadt auch den Vorstädten mit dem Bemerkten untersagt, dass jeder, welcher von der Polizeywache mit der Pfeifen oder mit dem Cigaros im Mund angetroffen wird, seiner Pfeife verlustig, auch bey wiederholten Falle noch einer schärferen Ahndung unterzogen werden wird.

Fait à l'hôtel de Ville à Laybach, le 12. may 1813.

Le maire de la commune de Laybach

Codelli m.
p.“

A. Aškerc.

Raab Anton, doslej neznan župan ljubljanski. V neki magistratni listini, ki nosi datum 14. decembra 1739. je podpisan „Antoni Raab, Bürgermeister“ prav razločno čitljivo. Ta župan je bil doslej neznan. Rajni profesor Vrhovec, ki je bil sestavil imenik ljubljanskih županov, da se ovekovečijo v sejni dvorani na magistratu na marmornatih ploščah z zlatimi črkami, za Raaba še ni vedel. Po kronologiji spada župan Raab med tovariša: Christiana Matijo in pa Kappusa Jurja. A. Aškerc.

H kronologiji ljubljanskih županov. Gosp. stud. phil. Stelé, ki je letos o Veliki noči študiral v mestnem arhivu, pa je iz nekaterih aktov, priloženih knjigovodskim žurnalom iz 17. stol., slučajno zapazil, da sta bila Preiss in Bernardini vsak po dvakrat župana. Preiss Mihael je bil župan l. 1605. in zopet l. 1622. meseca junija in julija. Bernardini Janez pa je županoval l. 1614. do 1616. ter bil nanovo izvoljen za župana l. 1622. meseca avgusta. A. Aškerc.

„Veda“. Dr. Prijatelj dvomi v 5. št. letošnje svoje „Vede“ na str. 430. odspodaj v opomnji, da bi bil „Etat des écoles“ iz l. 1810., kakor sem ga bil objavil v „Carnioli“ lanskega leta, na str. 222., sestavil kanonik Jožef Walland. Dr. Prijatelj naj mi brez skrbi verjame, ker je na dotičnem citiranem aktu Walland sam podpisan, o čemer se lahko vsakdo vsak čas prepriča!

A. Aškerc.

Dodatek k „Beiträge zur Geschichte Krains“.

1416 März 18.

Hans Schiltel, Bürger zu Laibach, beurkundet, daß er an Jacob dem Phreslein, Bürger zu Meran 352 Ducaten schuldig sei, für die er Kleidungsstücke von demselben gekauft habe.

Siegler: Chlaws der Stainpekch, Bürger zu Lienz.

Orig. Pap. Siegel vorne aufgedrückt. — Abt. Schatzarchiv, II. Serie, Nr. 1369.

c. 1430

Der Prior des Karthäuserklosters Pletriach klagt über Verfolgungen von Seite des Grafen Friedrich von Cilli, dessen Zorn er durch seine, auf die Aufforderung des Vizedoms von Krain hin, unternommenen Bemühungen, denselben zur Herausgabe von Landstrass, Neustadt, Weichselberg und Stettenberg sowie zur Lehenshuldigung um die Schlösser Tüffer, Hohenegg, Feistritz, die Stadt Siebenegg und um Gratschan zu bewegen, zugezogen habe, und der ihn mit allen Mitteln von seiner Stelle verdrängen wolle.

Ungefähr gleichzeitige Copie auf Papier ohne Unterschrift und Adresse und unbesiegelt. — Abt. Schatzarchiv, II. Serie, Nr. 1553.

c. 1430

Niklas Matt, Bürger zu Laibach, bittet (H. Friedrich d. Ä.) ihm zu dem Zehent zu Kaltenveld in Zeltschacher Pfarre, den er in einem Streite mit -ten¹ von Lug zugesprochen bekommen hatte, zu verhelfen, ihm einen weiteren Zehent „in dem Dorff zu Keyss (Šiška) vor der statt Laybach gelegen“; der durch den Tod des Sumerekehers frei geworden, zu verleihen und ihn in seinen Ansprüchen auf den Zehent zu Pyaweczpühel gegen Herbart Auersperger zu schützen.

Orig. Pap. mit Unterschrift des Bittstellers, unbesiegelt. — Abt. Schatzarchiv, II. Serie, Nr. 1549.

Karl Kovač.

Poročila c. kr. centralne komisije na Dunaju o Kranjski. Obhod projektirane železniške proge Rudolfovo-Metlika. Muzejski ravnatelj Dr. Mantuani, ki se je kot zastopnik centralne komisije udeležil obhoda imenovane proge, stavi nasvete, kako se naj varujeta pri

¹ Papier beschädigt.

zgradbi železnice pokrajinska slika in domači hišni slog; navaja tudi posamezne zglede.

Breg v fari Šmartno pri Kranju, poprava zvonika podružnice. Kons. Franke poroča, da se mora s hrastovimi skodljami kriti baročni stolp prepleskati, ker se drugače ne bo les konserviral.

Golo pri Želimljah, restavriranje oltarja in prižnice v farni cerkvi. C. kr. ministrstvo za bogoč. in uk dovoljuje v ta namen 526 K podpore.

Ljubljana, izkopavanja na Mirju. Centralna komisija dovoljuje nadaljnih 500 K podpore.

Godešiče pri Škofji Loki, freske v podružnici. Generalni konservator poroča, da so lani odkrili v prezbiteriju gotske slikarije kmetskega značaja izza časa krog l. 1500., ki kažejo apostole; na pročelju pa so odkrili delo spretnejše roke, ostanke poslednje sodbe približno iz l. 1460. Centralna komisija odreja, naj se freske odkrijejo.

Meniška vas pri Toplicah. Centralna komisija ugovarja temu, da bi se leseni pevski kor nadomestil z novim, ker je stari kor izvrstno ohranjen in se dobro ujema z notranjščino cerkve.

Sv. Primož nad Kamnikom, freske v podružnici. Centralna komisija odobrava načrt za restavriranje poznogotskih fresk.

Radovljica, Grajski vrt. Centralni komisiji poročajo, da so podrli dva pred vhodom na vrt stoječa strebra v baročnem slogu, ki sta ustvarjala z gradom vred lepo arhitektonično sliko, in da so zid, ki veže vhod v grad z vrtom, deloma pokrili s cementom.

Radomlje, freske v podružnici. Generalni konservator poroča, da se je od nekdanje gotske cerkve ohranil le še prezbiterij, ki je kot kapela prizidan novi cerkvi. Ta kapela je okrašena s freskami; generalni konservator nasvetuje, kako bi se te dale deloma rešiti.

Žužemberk, restavriranje cerkve sv. Miklavža. Ta mala cerkev je vsa okrašena s srednjeveškimi freskami iz različnih časov; te nam kažejo na malem prostoru ves razvoj kranjskega nastenskega slikanja. Ker pa je zgradba tako slaba, da bo treba severno steno nanovo zidati, nasvetuje centralna komisija, naj se snamejo freske s severnega zidu; nato naj se zid znova zgradi in vanj naj se vzdajo stare freske.

Selo pri Ljubljani, restavriranje štukatur v državni kobilarni (prim. letošnja Carniolo str. 229) se je pričelo.

Studenčice pri Radovljici, freske v podružnici. Kons. Franke poroča, da se ne splača popravljati freske, ker so v zelo slabem stanju.

Toplice na Dolenjskem, izpovednice v farni cerkvi. Centralna komisija ne ugovarja temu, da se nadomestita obe stari izpovednici z novima.

Črnuče, rimski most (glej str. 321 Carniole).

Št. Vid nad Ljubljano, poškodovano znamenje iz začetka 16. stol. Cent. komisija nasvetuje, kako se naj popravi znamenje.

Bodešiče pri Bledu, freske in oltarji v cerkvi (s sliko). Generalni konservator poroča, da so freske v prezbiteriju brez hibe odkrili. Na prezbiterijski strani slavaloka je naslikan 12 letni Jezus v templju; ob stenah in v okenskih obočjih so odkrili podobe apostolov, v ločnih kotih nad njimi podobe svetnic. Svod je okrašen z Zveličarjevo podobo v mandorli in z angeli. Freske pripadajo kranjski slikarski šoli v dobi od l. 1470.—1480. Postranski oltarji iz 18. stol. se morajo restavrirati.

5. številka letošnjih „Mitteilungen“ prinaša dalje dvoje večjih poročil od tajnika centralne komisije, dr. Pavla Hauserja. V enem popisuje podružnico Sv. Petra na Vrhu blizu Sv. Ahacija na Dolenjskem (s sliko). Cerkev je vsa okrašena s freskami; tako vidimo na notranji strani slavaloka prizor 12 letnega Kristusa med pismouki, ki se ujema z enako fresko v cerkvi v Bodešičah. Slikarije spadajo v 60ta leta 15. stoletja, v prehodno dobo od bolj risarske in idealistične šole Beljačana Ivana (prim. freske na Visokem, v Brdu, Crngrobu in v Mačah) k bolj naturalistični in bolj slikajoči šoli (prim. freske v Suhi in pri Sv. Janezu v Bohinju). — V drugem poročilu popisuje grad Luknjo pri Rudolfovem, o katerem pravi: „es dürfte wenige Schlösser in der Monarchie geben, die es an wilder Romantik der Lage mit Luegg aufnehmen können.“ A v kakšnem stanju je sedaj! Tekom zadnjih 50 let je postal skoro razvalina. Bil je zidan l. 1585. Ima dvorišče z lepimi arkadami, v pritličju je velika-obokana dvorana, okrašena s freskami, ki kažejo galerije z marmornatimi stebri, ob katerih slone godci in njih poslušavci. Izrazovite freske so iz dobe od l. 1720.—1730. Popisu je dodanih 5 slik. Poročevalec zahteva, da se grad restavrira.

Ig, podružnice v Pijavi gorici, na Visokem in v Iški vasi, freske. Generalni konservator poroča o freskah v imenovanih cerkvah; le one Ivana iz Beljaka iz l. 1443. na Visokem imajo umetniško vrednost in se morajo rešiti.

Češnjice pri Trebelnem, rimski kamen. Kons. Pajk poroča, da je v hlev poleg hiše št. 2 „pri Kotniku“ vzidan zgornji del rimskega nagrobnega spomenika z vencem.

Zagradec, streha farne cerkve. Centralna komisija nasvetuje, naj se streha pokrije z opeko ali s hrastovimi skodljami.

Iz „Mitteilungen der Zentralkommission für Kunst- u. historische Denkmale“. April, maj, juni 1911. M. Pajk.

Resselova spominska plošča v Pleterjih. Na kartuzijanskem samostanu v Pleterjih pri Št. Jerneju je dne 17. junija t. l. odkrilo „kranjsko-primorsko gozdarsko društvo“ spominsko ploščo izumitelju vijaka za ladje, Jožefu Resselu. Ta slavni mož je kot c. kr. distriktni logar od l. 1817.—1820. upravljal pleterske gozde, ki so bili tedaj državna last.

M. Pajk.

O nekaterih imenih livad in krajev.

Spisal prof. R. Perušek.

1. Bodešče.

Josip Dostal je objavil v 1. in 2. sešitku XIX. letnika „Izvestij Muz. društva za Kranjsko“, str. 31. d. spis: „Slike v Bodeščah in legenda sv. Jakoba“. Dosledno piše tako pisatelj v tem spisu; pa tudi druge novine in „Laibacher Zeitung“, ki so poročale, da popravlja znani slikar Strnen presne slike, rabijo vedno obliko *Bodešče*. Ako pomislimo, da se glasi nemško ime te vasi ‚Bodesich‘, potem ne bodemo dvojili, da je pravilna oblika ‚Bodešiče‘; če ima namreč nemško ime ‚i‘, potem ga je imelo prvotno tudi slovensko. Tako se piše ‚v Adlešičah‘ ne ‚v Adleščah‘ od nom. *Adlešiče*. Tako bi trebalo pisati tudi *Kotoriče*, *Petroviče*, *Pletroviče*, *Brasloviče*, *Pavloviče*, ne pa Kotorče, Petrovče, Pletrovče, Braslovče, Pavlovče. In kakor pišemo ‚Vinica‘, Weinitz, tako bi morali pisati *Glinice* (ne Glince), ker slove nemško ime Gleinitz; *Stičina* (ne Stična) itd.

Končnice ‚-čb‘ ne poznajo slovenski jeziki pri deblih, ki se končujejo na soglasnike, torej tudi ne ‚šč‘, nego samo na vokalska debela se pritika ta končnica. n. pr.: brisača, vejača, vrtača, igrača (od glagolov brisa-ti, veja-ti, vrta-ti, igra-ti), bič, drač, kožuhač, natakač, orač (od glagolov biti, drati [drěti], kožuhati [lupiti], natakati, orati); mlati-č, slavi-č, ribi-č, povabi-č. Za primarno rabo tega sufiksa nova slovenščina nima primerov, ako izvzameš *frkoč*. m. nekaj zvitega od *frkota-ti* (*vr̥t̥koč-atī); pa tukaj stoji ‚č‘ mesto ‚št‘, nastalo iz ‚ti‘ = *frkoč = frkošt = frkoč. — Vse druge končnice na -ač *brad-ač*, *grbač*, *kosmač*, -ača, *robača*, (rob-a) = *srajca*; *slamjača* (Strohsack), *solenjača* (sôlnica). in -ič, *bel-ič*; *jegliči* (puls) itd., so sekundarne.

Imena *Pletroviče*, *Brasloviče* so postala ženska, kakor *Gorjane*, ki se sklanjajo po ženski a-sklanji, čeprav je imenovalnik množine -ane⁴ končnica za moški spol onih imen, ki so imeli v stari slovenščini imenovalnik na -in. Rimljanin = Rimljanec. pl. Rimljane. Tako so tudi *Petroviče* nastala iz moške oblike *Petroviči*, kakor so še sedaj v navadi pri Srbih in Hrvatih. n. pr.: *Bratonožiči*, *Bjelopavličii*, *Vlahoviči* itd. (ta imena imajo končnico it̥b = išt̥b, ič, slov-ič). Imen na soglasnik +če in na soglasnik +ce, mesto na soglasnik +či (če) in soglasnik +ci (ce), bi naštel lahko še celo kopo, a ti zgledi naj zadoščajo za vzorce vsem napačnim oblikam.

2. Kačja rit.

V Janeza Trdine zbranih spisih, v 9. knjigi na str. 202.—204. se pogovarjajo meščan, duhoven (pravilno duhovnik), profesor, uradnik (pravilno urednik) in pisatelj o tem imenu. „Kačja rit“ se imenuje cesta, ki vodi na zmerni višini iz Novega mesta v Mirno (pravilno

Medno) peč. Duhovnik misli, da je beseda ‚rit‘ nastala iz nemške besede: *das Ried*. (srvn. *das riet*. gen. *rietes* in *riedes*.) Schilfrohr: Sumpf-Riedgras; damit bewachsener Grund. Učeni profesor odgovarja, da je v srbskem jeziku beseda *rit*, *rita* (Vuk: *rit*, *rita*. m. *das Rohr*, *Röhrig*, *arundinetum*) in misli, da je to morebiti ‚Kačje močvirje‘. Urednik pravi: ‚Ried‘ pomenja tudi ‚del‘; ‚Kačja rit‘ torej ni nič drugega nego ‚Kačji del‘. ‚Del‘ pa da Nemcem ne pomenja samo ‚Teil‘. nego tudi ‚Waldteil‘.

Gospod duhovnik se je motil, kakor gospod profesor. Kakor se vidi, pomenja ‚riet, -des, -tes‘ eine sumpfige, moorige Gegend. (Heinsins Vollständiges Wörterbuch der deutschen Sprache. III. str. 602. a. b.) Kje pa je na Kačji ridi kako močvirje? Ali morebiti kače rade prebivajo v močvirjih? — Beseda srbska, ‚rit, rita‘ je brez vsake dvojbe izposojena iz nemščine. Ta beseda je ista, kar pomenja v slovenščini ‚črēt‘. V stari nemščini je slovela ta beseda: *hriot*, *hröd*, *riot*, *rëot*, *riet*, *ried*. n.; v anglosaščini ‚*hreöd*, *hreád*‘; angl. *read*; stnn. *ried*; nhol. *riet*. m. — kar po jezikovnih zakonih odgovarja povsem slovenskemu ‚črēt‘ (ruski *čerēt*, *o-čerēt*, malor. *čerēt*, *o-čerēt*; *o-čeretyjna* jezerski loček, *čeretyjca*, rogoz. shrv. (v narečju) *črēt*, *črēta*, močvirni gozd. slov.: *črēt* m., *črēta* f. *črētina*, *črētnik*, močvirno telo; č. st. *Střitež*, *Třitež*, novo *Střitež*, krajevno imé. — Prav pa je imel urednik ki trdi, da se pravi v nemščini ‚ried‘ tudi ‚eine Flur‘; ein Strich von Weinbergen, ne pomenja pa naprosto ‚Teil‘, nego: ‚Wald-, Weinberg-, Flur-anteil‘.

Pisatelj razlaga potem, da imajo Hrvatje besedo *rt*, (srbski Vuk *rt*), m. vrh od kakvoga brda, a u Hrvatskoj i od noža., in *rat* (*rāt*), *rāta*. Punta. Pravi, da dela težavo ženski spol. Tudi Slovenci imamo *rt*, *řta* m. die Spitze des Messers, des Schwertes, die Felsenspitze, Bergspitze, Gipfel. Landspitze, Kap, (it. Punta): Schiffssehnabel. *řtast*, adi. spitzig, *rtič*, *řča* der Gipfel, Hügel. *řřina*. eine große Bergspitze; die Hügelfläche. *rtinják*, m. der Hügelbewohner.

Zdaj se zopet oglašá učeni profesor in razlaga, da pomenja ‚Kačja rit‘ ‚Schlangenwald‘. Res se imenuje ‚Hart‘ v nemščini: überhaupt ein waldiges Gebirge ‚die *Hard*, der *Hart*‘ ist der Name mehrerer gebirgiger Wälder. (Heinsius II. 252. o. v. Harz.).

Kar pa trdi, da je Slovenec ponaredil besedo ‚rt‘ v ‚rit‘ in da pomenja ‚Kačja rit‘ = ‚Kačjo hosto‘, tega mu pa ne verujemo. Slovenec besede ‚rt‘ ne izpreminja meni nič tebi nič v ‚rit‘. On si pač pomaga tako, da postavlja pred ‚r‘ a, n. pr.: *art*, *artič*, *artiče*, nikakor pa ne ‚rit‘. In tudi v slovenščini ‚rt‘ nikdar ne pomenja ‚gozda‘ nego samo vrh, višino, ostrino. Torej je razlaga kačja hosta kriva, če prav je morebiti v hosti dosti kač. To besedo imajo tudi Italijani: ‚l’erto‘ in ‚l’erta‘, un luogo, per lo quale si va insù: l’eminenza del luogo semplicemente.

Priprosti meščan je pravo zadel, ki pravi: Po moji misli se ne bi smelo reči ‚Kačja rit‘, ampak ‚Kačje ride‘. Cesta se zavija tod, dasi ne

gre tako semtertja, kakor nad notranjsko Planino, kjer pravijo tudi ,ride'.

Pot se res vije kakor ,kača' in zato se imenuje ,Kačja rida'. Primeri v Pleteršnikovem slovarju: *rida* = *rajda*: die Wendung, Krümmung, *cesta z ridami*: eine Zickzackstraße. *ride*: Serpentina. 2. Zug, Schaar, Reihe. 3. sprednji oplen. *ridast*. adi. serpentinertig. *ridati*. am vb. impf. wenden, lenken = rajdati. V srvnemščini je beseda ,ride': f. Reihe, Wendung. ,riden': winden, durchwinden, seihen; drehen, wenden; intr. sich rühren, fortbewegen. Poleg te oblike pa je v srednji visoki nemščini tudi oblika ,reide' f. Drehung, Wendung, Krümmung; Um-, Rückkehr; Wiederkunft; das Gedrehte, Gelockte; etwas sich drehendes. ,rida' je torej nastala iz oblike ,ride', ,rajda' pa iz oblike ,reide'.

Tako smo dognali, da je ,Kačja rida' pravilna oblika in da jo je narod po svoje izpremenil v kačjo ,rit' ali ,rito'. Kačja rida je torej prevod besede ,serpentina' (sc. via), od *serpens*, -ntis = kača, t. j. pot, ki se vije kakor kača.

3. Kolezija.

V Izvestjih muzejskega društva za Kranjsko, v letniku 15. na strani 173.—174. pripoveduje g. Iv. Vrhovnik, da je prodal *Peter Kollesia*, mlinar ob Gradaščici poleg mestnega loga, z dovoljenjem kranjskega vicedoma 4. vel. travnja l. 1518. svoj mlin Aheu Petschacherju za 24 ogerskih goldinarjev. — Iz leta 1496. se je ohranila vest, da je imela Ljubljana tedaj dva mlina; enega poleg Šenkjavža, enega ob Gradaščici: die (Mühl) des *Kolesa* gewesen. Iz konca 18. stoletja sta obliki na *Kolesje* in ,v Kolefije', sedaj pa se pravi v Koleziji.

Nobene dvojbe ni, da je najstarejša oblika iz l. 1496. najbližja pravilnemu imenu. Ako pomislimo, da so bili takratni pisarji v Ljubljani večinoma tujci, se ne bomo čudili, ako niso znali pravilno napisati imena. Jaz sem namreč mnenja, da se je dotičnik pisal *Peter Kolesa*. Takih imen je na slovenskem dosti in v Ljubljani stanuje neki ,A. Kolesa' v Hrenovi ulici, in neki igralec slovenskega gledališča je nosil tudi to ime. — Tudi Mali Rusi poznajo to ime. Neki profesor v Lvovu se piše A. Kolesa. Druga oblika je *Kollesia*. ,si' po mojem mnenju tu pomenja ,š', ker ga dotičnik, morebiti Talijan, ni znal drugače zapisati. Italijani namreč glas ,š' v tujih besedah transkribujejo z ,sj', ,si' n. pr.: Ljubić, Listine št. IX. str. 85, iz l. 1465. *Negusi* subdsiti *Surasevich* = *Neguš*. Pa tudi v nemških knjigah nahajamo poljska in ruska imena tako pisana. *Marusia* = *Maruša*. *Anisia* = *Aniša*, itd.

Ko so ljudje videli ime pisano *Kollessia*, so seveda po slovenski čitali *Kolesja*. Ker pa se jim je to čudno zdelo, so pritekneli med ,i' in ,a' glas ,j', tako, da je nastala končnica ,ija', ,kolesija' in potem so omehčali ,s' v ,z', ,Kolezija'.

Ni dvoma, da je pravilna oblika imenu tega moža bila ,Peter Kolesa'.

4. Ukance.

Pred nekaj časa je razložil v jedni številki „Slov. Naroda“, g. I. Koštiál iz Gorice ime ‚Ukance‘ iz ‚u koncě‘.

S to razlago se ne ujemam. Gorenjci nikdar niti naglašena niti nenaglašena ‚o‘ ne izpreminjajo v ‚a‘; zatorej je ta razlaga neverjetna. Jaz sem vže lani ob priliki, ko se je govorilo o končni redakciji zemljepisnih imen za zemljevid slovenskih dežel, ktereга namerja izdati Slov. Matica, pisal g. predsedniku dr. Fr. Plešiču, ter ga opozoril na to ime. Gorenjci izpreminjajo ‚l‘ v ‚v‘ in ta ‚v‘ se v mnogih slučajih tako netačno izgovarja, da ga navadno uho niti ne sliši. Oni pravijo celo (cvo): ‚co‘, biló (bvo): ‚bo‘.

Ako pomislimo, kje da ležé tako imenovane ‚Ukance‘, na skrajnem koncu ravnine, kjer se začinja dvigati zemljišče proti Julijskim planinam, potem se ne bomo časa pomišljali, da je to krajevno ime nastalo iz ‚V klancě‘. — ‚V‘ se izgovarja, kakor ‚U‘; in ‚Klancě‘ — kakor Kvancě — Kancě. ‚Ukance‘ so potem iz mestnika jedninskega postale sedanjik ženske množine, ker se ljudje niso več zavedali pomena. Da izgovarjajo Bohinjci mestnik moških in srednjih o-debel in ženskih a-debel še sedaj s končnico ‚ě‘, se lahko vsakdo prepriča, ako posluša stare ljudi, ki se niso v šoli odučili pravilni stari končnici, ktero je nadomestila v moških in srednjih imenih končnica ‚u‘, v ženskih pa ‚i‘.

Corrigenda. Str. 177, 12. vrsta od spodaj čitaj puristi m. juristi; str. 231, 3. vrsta od spodaj čitaj der Aschen m. Dereschen; str. 232, 19. vrsta od spodaj čitaj ganz m. lang.

Društvene vesti.

Novi člani „Muzejskega društva“ od 15. junija t. l. Domicelj Silvester, c. kr. okrajni glavar v Črnomlju. — Lovšin Franjo, nadučitelj na Vinici. — Oblak dr. Josip Ciril, odvetnik v Ljubljani. — IV. mestna deška ljudska šola v Ljubljani. — Slovensko akad. društvo „Slovenija“ na Dunaju.

Imenik članov 1911 Mitgliederverzeichnis.

A. Častni člani — Ehrenmitglieder:

Anton Globočnik pl. Sorodolski, c. kr. vladni svétnik v p. na Dunaji.
 Dr. Franc Kos, profesor na c. kr. ženskem učiteljišču v Gorici.
 Dr. Arnold Luschin Ritter v. Ebengreuth, k. k. Hofrat und Universitätsprof. in Graz.
 Alfonz Paulin, šolski svétnik in c. kr. profesor v p. v Ljubljani.

B. Dopisujoča člana — Korrespondierende Mitglieder:

- 5 Dr. Walter Schmid, dopisnik c. kr. centralne komisije in arheolog v Gradu.
 Dr. Matthias Ritter von Wretschko, k. k. Hofrat in Wien.

C. Redni člani — Ordentliche Mitglieder:

<p>Abram Anton, kurat v Št. Petru na Krasu.
 Andoljšek Bernard, nadučitelj v Litiji.
 Andrejka dr. Rudolf pl. Livnogradski,
 c. kr. okr. komisar v Ljubljani.</p> <p>10 Apfaltrern Otto, Freiherr von, Gutsbesitzer auf Schloß Kreuz bei Stein.
 Arko Mihael, dekan v Idriji.
 Avsec Franc, župnik v Št. Jurju pod Kumom.
 Bamberg Ottomar, Buchhändler, Präsident der „Krain. Sparkasse“.
 Barlè Janko, nadškof. tajnik v Zagrebu.</p> <p>15 Belar Albin, k. k. Landeschulinspektor in Laibach.
 Bereè dr. Jožef, licejski prof. v Ljubljani.
 Bernik Frančišek, župnik v Domžalah.
 Betriani Božidar, učitelj v Trstu.
 Binder Dr. Jos. Jul., k. k. Prof. u. Leiter der deutschen Privat-Lehrerinnenbildungsanstalt in Laibach.</p> <p>20 Bizjan Janez, dekan v Moravčah.
 Blahna Marija, nadučiteljica v Ribnici.
 Bock Dr. Emil, Primararzt in Laibach.
 Böhm dr. Ludovik, profesor na c. in kr. mornarski akademiji na Reki.
 Bohinjec Peter, župnik v Dupljah.</p> <p>25 Breznik Jos., realčni suplent v Ljubljani.
 Bučar Josip, c. kr. profesor v Ljubljani.
 Bulovec Mihael, špiritual pri uršulinkah v Ljubljani.
 Capuder dr. Karol, c. kr. prof. v Kranju.
 Cerk dr. Jos., gimn. suplent v Ljubljani.</p> <p>30 Chorinsky Rudolf, Graf, k. k. Hofrat in Laibach.</p> | <p>Cirheimb zu Hopffenbach, Alfons von, Freih. auf Guettenau, k. u. k. Oberst d. Ruhestandes in Marburg.
 Ciuha Viktor, magistr. urad. v Ljubljani.
 Čekal dr. Ferd., kanonik v Ljubljani.
 Čerin Karol, župnik na Bohinjski Beli.
 Čuk Karol, kaplan na Jesenicah. 35
 Debevec dr. Jos., c. kr. prof. v Ljubljani.
 Dekleva Janko, posestnik v Vremskem Britofu.
 Detela dr. Fran, c. kr. vladni svétnik v Ljubljani.
 Detela Oton plem., dež. glavar kranjski v p. na gradu Ehrenau pri Škofji Loki.
 Detela Otto Edl. v., k. k. Landesregierungsrat in Laibach. 40
 Dobovšek Franc, muzejski preparator v Ljubljani.
 Dolenc dr. Jožef, profesor bogoslovja v Ljubljani.
 Domicelj Silvester, c. kr. okr. glavar v Črnomlju.
 Dostal Jožef, dvorni kaplan v Ljubljani.
 Drischel Richard, Buchhänd. in Laibach. 45
 Drnovšek Janko, profes. kandidat v Zagorju ob/S.
 Engelsberger Rupert, stud. tech. in Wien.
 Eppich Josef, Pfarrer in Mitterdorf bei Gottschee.
 Erker Josip, kanonik v Ljubljani.
 Finžgar Franc Ser., župnik v Sori. 50
 Flis Janez, gener. vikar in kanonik v Ljubljani.
 Gaber Ante, umetn. zgodov. v Ljubljani.</p> |
|--|---|

- Gantar Lovro, dekan na Vrhniki.
Firma Giontini Rafael, Buchhandlung
in Laibach.
- 55 Gliebe Josef, Pfarrer in Göttenitz.
Goetz Bertram, k. k. Rechnungsrevident
in Laibach.
Grafenauer Ivan, c. kr. prof. v Ljubljani.
Grasselli Peter, vitez, ravnatelj užitn.
davka v Ljubljani.
Grašič Jos., župnik v Beramu pri Pazinu.
- 60 Gratzy Dr. Oskar, Edler von Wardengg,
k. k. Professor in Wien.
Gregorič dr. Vinko, ravnatelj deželne
bolnice v Ljubljani.
Grivec dr. Franc, naučni prefekt v bog.
semenišču v Ljubljani.
Gruden dr. Josip, kanonik in arhidiakon
v Ljubljani.
Gutmansthal Nikolaus, Ritter v., k. k.
Legationssekretär auf Schloß Weixel-
stein bei Ratschach.
- 65 Hafner Ivan, c. kr. poštni nadkontrolor
v Ljubljani.
Herle dr. Vladimir, c. kr. prof. v Kranju.
Hieng Ernest, trgovec v Ljubljani.
Hiersche Fr., župnik v Radečah ob Savi.
Hinterlechner dr. Karol, sekcijiski geolog
na Dunaji.
- 70 Hribar Ivan, ravnatelj „Banke Slavije“
v Ljubljani.
Hubad Franc, c. kr. dež. šolski nadzornik
v Ljubljani.
Ilešič dr. Fran, c. kr. prof. v Ljubljani.
Ivanič dr. theol. Josip, prefekt v Tere-
zijanišču na Dunaji.
Janesch Johann, Privatier in Laibach.
- 75 Janežič dr. Ivan, prof. bogosl. v Ljubljani.
Jarc Evgen, c. kr. prof. in drž. poslanec
v Ljubljani.
Jeglič dr. Anton Bonaventura, knezoškof
v Ljubljani.
Jeglič Josip, šolski vodja v Selcih pri
Škofji Loki.
Jenko Ljudevit, župnik v p. na Skaručini.
- 80 Jeraj Franc, c. kr. profesor v Ljubljani.
Jeretin Martin, c. kr. okr. tajnik v Litiji.
Jermann Max, Hausbesitzer in Laibach.
Jerše dr. Jožef, c. kr. prof. v Ljubljani.
Jug Anton, licejski profesor v Ljubljani.
- Jugovič Franja, voditeljica dekliške šole 85
v Kranju.
Justin Rajko, nadučitelj v Trnju pri
Št. Petru na Krasu.
Kadivec Antonija, posestnica v Ljubljani.
Kadunc Franc, župnik v Krašnji.
Kajdiž Tomaž, kanonik v Ljubljani.
Kaindl Dr. R. F., k. k. Universitätsprof. 90
in Czernowitz.
Kalan Andrej, kanonik v Ljubljani.
Karlin dr. Andrej, knezoškof v Trstu.
Karlin Jurij, župnik v Sorici nad
Železniki.
Kaspert Anton, c. kr. profesor v Gradcu.
Kimovec dr. Franc, kaplan v samostanu 95
avgušt. korarjev v Klosterneuburgu.
Klinar Anton, stavb. svétnik v Ljubljani.
Kljun Janez, župnik v Šmartnem v
Tuhinju.
Knific Josip, župnik v Tomišlju.
Koblar Anton, dekan v Kranju.
Komatar Franc, c. kr. prof. v Kranju. 100
Komljanec dr. Josip, profesor v Ptuju.
Kosler Dr. Josef, Realitätenbesitzer in
Laibach.
Kozina dr. Pavel, c. kr. prof. v Ljubljani.
Kožuš Josip, c. kr. profesor v Celju.
Krajec Janko, gimn. suplent v Kranju. 105
Kraut dr. Alojzij, odvetnik v Kamniku.
Krek dr. Bogomil, odvetnik na Dunaju.
Krek dr. Janez Ev., drž. posl. v Ljubljani.
Krisper dr. Valent., odvetn. v Ljubljani.
Kušar Franc, župnik v Mengšu. 110
Ladstätter Chrysanth, Fabriksbesitzer
in Domžale.
Lampe dr. Evg., dež. odborn. v Ljubljani.
Lavtižar Jožef, župnik v Rátečah.
Lazarini Ludwig, Freiherr von, Guts-
besitzer in Weienstein.
Lederhas Ludovik, c. kr. prof. v Ljubljani. 115
Lekše Franc S., župnik v Lučah pri
Ljubnem (Štajersko).
Lésar dr. Jožef, semeniški ravnatelj v
Ljubljani.
Levec Frančišek, c. kr. dež. šol. nadzornik
v Ljubljani.
Levičnik Albert pl., c. kr. dež. sodišča
predsednik v p., v Ljubljani.

- 120 Liechtenberg Leopold, Freih. v., Landeshauptmannsstellvertreter in Laibach.
Lokar dr. Janko, c. kr. prof. v Ljubljani.
Lovšin Franjo, nadučitelj na Vinici.
Luckmann Ant., Fabrikbes. in Laibach.
Maister Rudolf, c. kr. stotnik v Przemyslu.
- 125 Mal dr. Jos., muzejski adj. v Ljubljani.
Mantuani dr. Josip, prof., ravnatelj dež. muzeja v Ljubljani.
Mejač Andrej, trgov. in pos. v Komendi.
Mejač Ivan, trg. in posest. v Ljubljani.
Mervec Janez, župnik v Št. Rupertu.
- 130 Mlakar Janko, licejski prof. v Ljubljani.
Modic Izidor, c. kr. prof. v Ljubljani.
Molè Rudolf, licejski prof. v Ljubljani.
Možina Ivan, župnik v Podlipi.
Mrkun Anton, župnik na Homcu.
- 135 Müller Ivan, župnik pri D. M. na Polju.
Murnik Ivan, ces. svétnik v Ljubljani.
Napotnik dr. Mih., knezoškof v Mariboru.
Novak Mihael, c. kr. deželnosod. svétnik v p. v Gracuu.
Oblak Janez, župnik na Bledu.
- 140 Oblak dr. Josip Ciril, odvet. v Ljubljani.
Orožen Franc, c. kr. prof. v Ljubljani.
Pajk Milan, c. kr. profesor v Ljubljani.
Pavšlar Helena, posestnica v Kranju.
Pečjak dr. Gregor, c. kr. prof. v Ljubljani.
- 145 Pernè dr. Franc, c. kr. profesor v Kranju.
Perušek Rajko, c. kr. prof. v p. v Ljubljani.
Petrovčič Ant., c. kr. rač. svét. v Ljubljani.
Pettenegg Eduard G., Graf, k. u. k. wirkl. geheim. Rat auf Schloß Hölzenegg bei Horjulj.
Píck Karel, c. kr. deželnovladni inženjer v Ljubljani.
- 150 Pilgram Jos., meščan. učit. v Wolfsbergu.
Pintar Luka, kustos c. kr. štud. knjižnice v Ljubljani.
Pirc Ciril, deželni poslanec v Kranju.
Pirc Matija, c. kr. profesor v Mariboru.
Pirnat Makso, c. kr. profesor v Kranju.
- 155 Plantan Ivan, c. kr. notar v Ljubljani.
Pleiweiss Karol, c. kr. notar v Višnji gori.
Pleteršnik Maks, c. kr. profesor v p. v Ljubljani.
Poč Martin, župnik v p. v Kamniku.
Podboj Štefan, c. kr. profesor v Celovcu.
- Podkrajšek Fran, oficial juž. želez. v p. v Ljubljani. 160
Pokorn Frančišek, župnik v Besnici.
Povše Frančišek, komerc. svétnik in drž. poslanec v Ljubljani.
Premrl Stanko, korni dirig. v Ljubljani.
Prossinagg Dr. Robert, prakt. Arzt in Laibach.
Račič Dr. Jos., Edl. v., k. k. Hofrat i. R. in Laibach. 165
Radies Peter v., kais. Rat in Laibach.
Rahnè Janko, c. kr. notar na Brdu.
Rant dr. P. Gvid., frančiškan v Kamniku.
Renier Ivan, župnik v p. v Krškem. 170
Rieger Simon, Direktor d. kárntn. Eisen-u. Stahlwerkses. in Ferlach.
Robida Ivan, mestni pol. nadkomisar v p. v Ljubljani.
Rohrmann Jožef, c. kr. notar v Kostanjevici.
Rohrmann Viktor, trgovec v Ljubljani.
Sabothy dr. Beno, odvetn. koncipient v Ljubljani. 175
Sadnikar Josip Nikolaj, c. kr. okr. višji živinozdravnik v Kamniku.
Sajovic dr. Gvidon, c. kr. zač. gimnaz. učitelj v Ljubljani.
Sajovic Janez, stolni prošt v Ljubljani.
Sajovic Josip, c. kr. poročnik računovodja v Ljubljani.
Sbrizaj Iv., dež. stavb. svét. v Ljubljani. 180
Schmidinger dr. Karol, c. kr. notar v Ljubljani.
Schoepl Dr. Anton, Ritt. v. Sonnwalden, Direktor d. „Kr. Spark.“ in Laibach.
Schollmayer-Lichtenberg, Heinr., Edl. v., Wald-u. Domänendirektor in Schneeberg bei Rakek.
Schwarz Theodor, Freiherr v. Karsten, k. k. Landespräsident in Laibach.
Schwegel Josef, Freih. v., k. u. k. geheim. Rat in Wien. 185
Schwentner Lavoslav, knjigotržec v Ljubljani.
Sedej dr. Fr. B., knez in nadšk. v Gorici.
Seidl Ferdinand, c. kr. profesor v Gorici.
Senekovič Andrej, c. kr. vladni svétnik in ravnat. mest. plinarne v Ljubljani.
Sila Mat., čast. kanonik in dek. v Tomaju.

- 190 Singer Štefan, župnik v Logi vesi na Koroškem.
Sinkovič Davorin, c. kr. prof. v Ljubljani.
Sitar Valentin, kaplan v Kranju.
Skabernè Viktor, dež. stavbni komisar v Ljubljani.
Sket dr. Jakob, c. kr. vl. svetnik v p. v Celovcu.
- 195 Smičiklas Tade, predsednik „Jugoslovenske akademije“ v Zagrebu.
Srnatelj Anton, učitelj v Ljubljani.
Souvan Ferdinand, veletržec v Ljubljani.
Souvan Fr. Ks. ml., veletrž. v Ljubljani.
Starè Anton, posestnik v Mengšu.
- 200 Starè dr. Josip, c. kr. adjunkt finč. prokurateure v p. v Ljubljani.
Stegenšek dr. Avgust, prof. bogoslovja v Mariboru.
Steska Viktor, ravnatelj knezoškofijske pisarne v Ljubljani.
Stranetzky Kajetan, c. kr. prof. v Idriji.
Stroj Alojzij, špiritual v bogoslovnem semenišču v Ljubljani.
- 205 Summerecker Ferdinand, kais. Rat, Ing., Eisenbahninspektor a. D. in Mödling.
Sveteč Luka, c. kr. notar v Litiji.
Svetina dr. Ivan, častni kanonik in c. kr. profesor v Ljubljani.
Svoboda Dr. Heinrich, k. k. Professor in Laibach.
Šašel Ivan, župnik v Adlešičih.
- 210 Šavnik Karol, ces. svetnik v Kranju.
Šerko dr. Milan, c. kr. prof. v Rudolfovem.
Šinkovec Avguštín, župnik v Škofji Loki.
Šiška Josip, kanonik v Ljubljani.
Škrabec P. Stanisl., frančiškan v Gorici.
- 215 Šlebinger dr. Janko, c. kr. profesor v Ljubljani.
Štrekelj dr. Karol, c. kr. vseučil. prof. v Gradu.
Štrukelj Janez, župnik v Zgor. Tuhinju.
Šubelj dr. Ivo, c. kr. sekc. svet. na Dunaju.
Šubic Albert, profesor na c. kr. moškem učiteljsišču v Gorici.
- 220 Šubic Ivan, ravnatelj c. kr. drž. obrtne šole v Ljubljani.
Šuklje Franč. pl., dvorni svetnik, dež. glavar kranjski v Ljubljani.
- Tavčar dr. Ivan, odvet. in dež. odbornik v Ljubljani.
Texter Konrad, župnik v Višnji gori.
Tiller dr. Vikt., c. kr. prof. v Rudolfovem.
Tomineš dr. Jos., ravnatelj c. kr. gimn. 225 v Gorici.
Trček Mih., dekan v Šmarju na Dolenj.
Tršan Jakob, c. kr. profesor v Ljubljani.
Tuma dr. Henrik, odvetnik v Gorici.
Turk Ivan, posestnik v Ložu.
Turner dr. Pavel, velepos. v Mariboru. 230
Ušeničnik dr. Aleš, monsig., prof. bogoslovja v Ljubljani.
Valencič Ivan, posestnik v Trnovem na Notranjskem.
Vavpotič dr. Ivan, c. kr. višji okrajni zdravnik v Rudolfovem.
Vok dr. Franz, k. k. Notar in Laibach.
Vončina Iv., magistr. ravnat. v Ljubljani. 235
Vrhovnik Iv., župnik trnov. v Ljubljani.
Wessner Marija, licej. učit. v Ljubljani.
Wester Jožef, c. kr. profesor v Ljubljani.
Wirgler Marija, licejska učit. v Ljubljani.
Wurbach Alfons, Freiherr v., Gutsbes. 240 in Laibach.
Zabukovec Janez, župnik v Križah pri Tržiču.
Zajec Rudolf, dež. stavbni nadkomisar v Ljubljani.
Zeschko Albert, Kaufmann in Laibach.
Zorec Frančišek, župnik v Novi Oslici.
Zorko Franc, kaplan pri Sv. Petru v 245 Ljubljani.
Zupan Ivan, župnik v Hrenovicah.
Zupan Tomo, monsignore, Nj. Sv. tajni komor. in ravnatelj v p. v Okroglem pri Kranju.
Zupančič Anton, monsignore, profesor bogoslovja v p. v Ljubljani.
Zupanec Jernej, župnik v Goričah pri Kranju.
Zupanec Vrban, trgovec v Ljubljani. 250
Žakelj Friderik, c. kr. šol. svetnik, prof. v p. v Ljubljani.
Žitnik dr. Ignacij, drž. posl. v Ljubljani.
Žmave dr. Jakob, c. kr. prof. v Ljubljani.
K. k. Universitätsbibliothek in Graz.
C. kr. vseučiliška knjižnica v Pragi. 255
Slavisches Seminar der Wiener Univers.
" " " Grazer "

	Učit. knjiž. c. kr. I. drž. gimn. v Ljubljani.	Mestni arhiv v Ljubljani.	
	" " " " II. " " " "	K. k. Bergdirektion in Idria.	
260	Lehrerbibliothek der k. k. Staatsoberschule in Laibach.	K. k. steierm. Statthaltereiarch. in Graz.	
	Učit. knjiž. c. kr. mošk. učit. v Ljubljani.	Kmetijsko-kemično preizkušališče za Kranjsko v Ljubljani.	285
	" " mest. dekl. liceja " "	Frančiškanski samostan v Ljubljani.	
	" " zas. gimn. v zav. sv. Stanisl. v Št. Vidu.	Misijonska hiša pri cerkvi Srca Jezus. v Ljubljani.	
	Učit. knjiž. c. kr. Ces.-Fr.-Jož. gimnazije v Kranju.	Frančiškanski samostan na Brezjah.	
265	Učit. knjiž. c. kr. gimnaz. v Rudolfovem.	Karthäuserkloster Pleterje.	
	" " c. kr. mošk. učitelj. v Gorici.	Zisterzienserstift Sittich.	290
	Lehrerbibl. der k. k. Lehrerbildungsanstalt in Marburg.	Narodna čitalnica v Ljubljani.	
	Učit. knjižn. meščanske šole v Postojni.	" " " " Kranju.	
	" " III. mest. deške ljud. šole v Ljubljani.	" " " " Celju.	
270	Učit. knjižn. IV. mestne deške ljud. šole v Ljubljani.	" " " " Gorici.	
	Učit. knjižn. dekl. osemrazrednice pri Sv. Jakobu v Ljubljani.	Ljud. knjižn. „Nar. čit.“ v Škofji Loki.	295
	Okrajna učitelj. knjižn. ljublj. mesta.	" " " " Ribnici.	
	" " " " ljublj. okolice.	Simon Gregorčičeva javna ljud. knjižn. v Ljubljani.	
	" " " " v Kranju.	Ljudska knjižn. telovad. društ. „Sokol“ v Kranju.	
275	" " " " Radovljici.	Knjižnica bogoslovcev v Ljubljani.	
	" " " " Gor. Logatecu.	" " " " Mariboru.	300
	" " " " Postojni.	" " " " Gorici.	
	" " " " Litiji.	" slov. " " Celovcu.	
	" " " " Krškem.	Slov. akad. društvo „Adrija“ v Pragi.	
280	" " " " Ribnici.	Slov. kat. akad. dr. „Danica“ na Dunaju.	
	" " " " Rudolfovem.	Slov. akad. društ. „Slovenija“ na Dunaju.	305
		Slov. kat. akad. društ. „Zarja“ v Gradcu.	
		„Društvo sloven. tehnikov“ na Dunaju.	

»Carniola« izhaja štirikrat na leto. Člani »Muzejskega društva« plačajo letnih 6 kron in dobivajo »Carniolo« brezplačno. Članarina naj se vplača v prvem četrtletju vsakega leta.

Upravništvo in uredništvo »Carniole« je v Ljubljani (deželni muzej).

Korekture, ki jih povzročijo pisatelji s poznejšimi dostavki, se vračunajo pri honorarju.

Za obliko in vsebino so odgovorni pisatelji sami. — Ponatis je dovoljen le s privoljenjem pisatelja in uredništva.

